

”Tältä kurssilta sain enemmän kuin osasin odottaa” - Vankien kokemuksia VINN - keskustelu- ja motivointiohjelma naisille -ohjelmasta

Lastunen, Jaana

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”Tältä kurssilta sain enemmän kuin osasin odottaa” -
Vankien kokemuksia VINN - keskustelu- ja motivointioh-
jelma naisille -ohjelmasta

Jaana Lastunen
Rikosseuraamusalan ko
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2011

Jaana Lastunen

”Tältä kurssilta sain enemmän kuin osasin odottaa” - Vankien kokemuksia VINN - keskustelu- ja motivointiohjelma naisille -ohjelmasta

Vuosi 2011 Sivumäärä 77

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa vankien kokemuksia VINN - motivointi- ja keskusteluohjelma naisille -ohjelmasta. VINN on harvoja varta vasten naisille kehitettyjä ohjelmia rikosseuraamusalalla. VINN on kehitetty Norjassa ja se on käytössä Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Venäjällä. VINN ohjelma koostuu neljästätoista eri teemasta, joita käsitellään yhteensä 45 tuntia. Teemat on valittu naisrikoksenteekijöiden tarpeiden mukaan ja ne kattavat laajasti eri elämän osa-alueet. VINN-ohjelman tavoitteena on, että osallistujat saisivat lisää itsetuntemusta, heidän tietonsa ja taitonsa lisääntyisivät sekä että heidän luottamuksensa omiin muutoskykyihinsä kasvaisi.

Tärkeimpänä aineistona työssäni on ohjelmasta toteutuksen aikana kerätyt palautteet. Palautelomakkeita on neljä erilaista, joista kaksi on VINN-ohjelman virallisia palautteita ja kaksi ohjaajien itse laatimia palautteita. Lisäksi tein kaksi teemahaastattelua syksyllä 2011 kahdelle VINN-ohjelman alkuvuodesta 2011 käyneelle vangille. Aineistoa analysoin pääasiassa teemoittelulla, mutta jouduin supistamaan aineistoa tilastollisten menetelmien keinoin. Huolimatta kvantitatiivisten menetelmien vähäisestä käytöstä työ on kvalitatiivinen. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehystenä toimii kuntoutus rikosseuraamusalalla sekä VINN-ohjelman kehittämisessä käytetyt teoreettiset viitekehukset.

Osallistujat hakeutuvat ohjelmaan itse ja heidät valitaan siihen haastattelun perusteella. Näin pyritään varmistamaan riittävä motivaatio asioiden työstämiseen. Osallistujat ovat olleet ohjelmaan erittäin tyytyväisiä. Monet teemat on koettu hankaliksi, mutta myös erittäin hyödyllisiksi. Luottamuksellisuus on koettu arkoja asioita käsitellessä tärkeäksi. Vaikka asioista puhuminen on ollut osallistujille välillä haasteellista, jälkikäteen on koettu, että asioita on ollut hyvä käsitellä. Myös ryhmä on ollut osallistujille työskentelyn kannalta tärkeä, etenkin verstaistuki on koettu suurena hyötynä.

VINN-ohjelmasta ei ole vielä tehty kovin paljoa tutkimusta. Yksi arviointiraportti on tehty Norjassa vuonna 2007 ja sen perusteella ohjelmaan on jo tehty joitakin muutoksia. Tämän työn tarkoituksena on antaa kuvaa siitä, miten Suomessa vangit ovat ohjelman kokeneet. Lisäksi tarkoituksena on antaa ohjelman parissa työskenteleville eväitä kehittää ohjelmaa vankien palautteiden pohjalta käsikirjan sallimissa rajoissa.

Asiasanat: kuntoutus, toimintaohjelmat, vankeinhoito, naisvangit, nais erityisyys

Jaana Lastunen

"From this program I got more than I expected" - Experiences of prisoners about VINN - discussion and motivational program for women -program

Year	2011	Pages	77
------	------	-------	----

The purpose of my thesis was to survey the experiences of prisoners about VINN - motivation and discussion program for women. VINN is one of the few programs in the field of criminal sanctions that are specially conceived for women. VINN has been developed in Norway and it is in use in Norway, Sweden, Finland and Russia. The program consists of fourteen different themes. The length of the program is 45 hours. The themes have been selected according to the needs of female offenders and the themes cover a wide range of life sectors. The aim of the VINN-program is that the participants would have more self-knowledge, their knowledge and skills would increase and their trust for their ability to change would grow.

The main material of my thesis are the feedback forms which have been collected during the program. There are four types of forms: two are official forms for the VINN-program and two are made by the instructors. In addition, I made two theme interviews in the autumn of 2011. The main method of the analysis was typecasting. I was also forced to use some statistical methods to reduce the material. However, the thesis is a qualitative research. The theoretical context of the thesis is based on the theories of rehabilitation and the theories that are behind the VINN-program.

The participants must apply for the program by themselves and they are selected based on an interview. The participants have been very pleased with the program. Many of the themes have been considered difficult, but also very beneficial. Confidentiality has been seen very important when dealing with sensitive issues. Although the talking has sometimes been very hard, most of the participants thought that it was still good to talk about them. The group has been very important to the participants, especially peer support has been considered as a great advantage.

There is not very much research about the VINN-program yet. One evaluation report has been made in Norway in 2007. Some changes have already been made to the program based on that report. The purpose of this thesis is to provide a perception about how the prisoners in Finland experience the program. In addition, one purpose is also to provide help in developing this program within the limits set by the handbook.

Keywords: rehabilitation, rehabilitation programmes, imprisonment, women offenders

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Kuntouttava työ.....	8
2.1	What Works?.....	9
2.2	Vankeinhoidon ohjelmatyöstä Suomessa.....	10
2.3	Naiserityisyys vankeinhoidossa.....	11
2.4	VINN - keskustelu- ja motivointiohjelma naisille.....	12
2.4.1	Kognitiivinen käyttäytymisterapia.....	15
2.4.2	Humanistinen ihmiskäsitys.....	16
2.4.3	Koherenssin tunne.....	17
2.4.4	Ryhmän voima.....	18
2.5	Kokemuksia VINN-ohjelmasta Norjasta ja Ruotsista.....	19
3	Tutkimuskysymykset.....	20
4	Opinnäytetyön toteutus.....	21
4.1	Aineiston kerääminen.....	21
4.1.1	Kyselylomakkeet.....	22
4.1.2	Haastattelut.....	23
4.2	Aineiston analyysi.....	24
4.3	Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus.....	25
5	Tutkimustulokset.....	26
5.1	Osallistujien tausta.....	26
5.2	Lomake 1: Osallistujien palaute välittömästi ryhmäkerran jälkeen.....	28
5.2.1	Istunnon sujuminen yleisesti.....	29
5.2.2	Ryhmän voima.....	34
5.2.3	Oma merkitys ryhmässä.....	35
5.3	Lomake 5: Osallistujien kokemuksia ohjelman lopussa.....	38
5.4	Ohjaajien omat lomakkeet Aloitus ja Lopetus.....	42
5.4.1	Teemojen merkitys oman elämän kannalta VINN-ohjelman alussa.....	42
5.4.2	Teemojen merkitys oman elämän kannalta VINN-ohjelman lopussa.....	45
5.4.3	Teemojen merkitys alussa ja lopussa - vastausten vertailua.....	49
5.5	Haastattelut.....	51
6	Johtopäätökset.....	55
6.1	Millaisena vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman?.....	55
6.1.1	Kokemuksia yleensä ohjelmasta.....	55
6.1.2	Kokemuksia teemoittain.....	57
6.2	Miten vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman vaikuttaneen heihin?.....	61
7	Lopuksi.....	63
	Kuviot.....	67
	Liite 1: Lomake 1.....	68

Liite 2: Lomake 5	69
Liite 3: Aloitus-lomake	73
Liite 4: Lopetus-lomake	75
Liite 5: Teemahaastattelurunko	77

1 Johdanto

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella osallistujien kokemuksia VINN - keskustelu- ja motivointiohjelma naisille -ohjelmasta. VINN-ohjelma on Norjassa kehitetty naisille suunnattu ohjelma, jota voidaan käyttää sekä vankeinhoidossa että yhdyskuntaseuraamustyössä. Ohjelmassa käsitellään aiheita laajasti eri elämän osa-alueisiin liittyen. Kiinnostuin ohjelmasta suorittaessani opintoihini liittyvää harjoittelua Vanajan vankilan Vanajan osastolla, joka on naisten avolaitos. Vanajan vankila on ainoana vankilana Suomessa ottanut ohjelman käyttöön. VINN-ohjelma on nyt käyty läpi viisi kertaa vuosina 2009-2011 (tässä opinnäytetyössä käsitellään vain ensimmäistä neljää, sillä viimeinen ryhmä saatiin päätökseen opinnäytetyön valmistumisen aikana). Tässä työssä käytettyjä palautteita on siis kerätty yhteensä 24 vangilta, joista yksi on keskeyttänyt ohjelman.

Minua kiinnosti ohjelmassa erityisesti se, että se on suunnattu naisille, koska suurin osa vankeinhoidossa käytettävistä ohjelmista on alun perin kehitetty miehille. Oma tuntemukseni on myös liittynyt pääasiassa näihin ohjelmiin (esimerkiksi Kalterit taakse -kurssi), joten kiinnostuin selvittämään, millaisia eroja naisille suunnatussa ohjelmassa on ja miten naisvangit tällaisen ohjelman ovat kokeneet. Kun vielä pohdin aiheitani ja sen tarkennuksia, sain useammaltakin vangilta todella positiivista palautetta ohjelmaan liittyen. Tällöin päätin selvittää, mitä mieltä vangit ovat ohjelmasta olleet, onko se vastannut heidän tarpeitaan ja toisaalta myös sitä, vastaavatko heidän kokemuksensa ohjelman tarkoitusta ja tavoitteita.

Opinnäytetyön aloittaminen oli erityisen haastavaa, sillä ohjelmasta ei juurikaan ole tehty tutkimusta, Suomessa ei ollenkaan. Samasta syystä aihe oli myös mielenkiintoinen ja halusin tarttua siihen. Koin sekä aiheen rajaamisen että tiedonhankinnan melko vaikeaksi. Aiheen rajaaminen oli vaikeaa, koska valinnanvaraa oli paljon. Jouduinkin moneen kertaan supistamaan rajaustani. Aineistona käytin pääasiassa vangeilta ohjelman käymisen aikana kerättyjä palautteita. Lisäksi tein kaksi teemahaastattelua. Palautteita oli paljon, ja niiden läpikäymisessä ja analysoimisessa oli selvästi opinnäytetyöni suurin työ. Aineistot analysoin pääasiassa teemoittelun keinoin, mutta jouduin käyttämään myös jonkin verran kvantitatiivisia eli määrällisiä menetelmiä yksinkertaistaakseni aineistoa. Näen silti, että työni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Työni teoreettinen viitekehys pohjautuu kuntoutukseen yleensä sekä VINN-ohjelman kehittämisessä käytettyihin teoreettisiin näkemyksiin.

Olen hakenut tutkimukselleni tutkimusluvan rikosseuraamuslaitokselta, sillä työni sisältää vankien haastatteluja. Tutkimusluvan olen saanut kesäkuussa 2011. Kesän 2011 aikana kävin läpi vankien täyttämiä palautelomakkeita ja syksyn aikana tein haastattelut ja kirjoitin työn. VINN-ohjelma perustuu valmiiseen käsikirjaan, jota ei voi eikä ole tarkoituskaan muuttaa. Työni tarkoituksena on enemmänkin antaa ohjelman parissa työskenteleville käsitys siitä

mikä ohjelmassa toimii hyvin ja mitä asioita voisi ehkä vielä parantaa. Toivon, että työni antaisi kuvan siitä, mitä asioita vangit ohjelmalta toivovat ja mitä he kokevat siitä saaneensa.

2 Kuntouttava työ

Erilaista kuntoutusta on harjoitettu jo vuosisatoja. Vaikka kuntoutustavat ja -muodot ovat radikaalisti muuttuneet, perimmäinen ajatus on pysynyt samana: kuntoutus on yhteisöllistä huolenpitoa. Kuntoutuksella pyritään edistämään ihmisten hyvinvointia, elämänhallintaa sekä osallisuutta yhteiskunnassa. Tarkoituksena on myös ehkäistä syrjäytymistä poistamalla esteitä, jotka rajoittavat yksilön kykyä toimia yhteiskunnassa. (Koukkari 2010, 18.) Kuntoutuksen historiaa tarkasteltaessa huomataan, että kuntoutus on muuttunut passiivisen ja korjaavan toiminnan sijasta entistä enemmän aktiiviseen ja yksilön voimavaroja hyödyntävään toimintaan. Nykyisissä toimintamalleissa pyritään ottamaan yksilön todelliset tarpeet ja tavoitteet huomioon sekä valtuuttaa yksilöä omaan kuntoutukseen ja kuntoutumiseen liittyvien päätösten teossa. (Mt. 19-20.) Kuntoutus voidaan ymmärtää myös omana tieteenään. Kuntoutustieteen teoreettiset lähtökohdat ovat monitieteisiä ja tämän vuoksi kuntoutusta voidaankin lähestyä erilaisista viitekehyksistä ja käyttää erilaisia tutkimusmenetelmiä. Yleispätevää teoriaa kuntoutukseen liittyen ei ole. (Mt. 23-24.)

Elämänhallinnan käsite on nykyään oleellinen termi kuntoutuksesta puhuttaessa. Kuntoutuksella pyritäänkin usein juuri elämänhallinnan vahvistamiseen. Järvikosken ja Härkäpään (2004, 133) mukaan elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä nähdä ja ymmärtää oman elämänsä tai toimintansa mielekkyys sekä lisäksi itsetuntoa, itsemäärämistä, mahdollisuutta saada äänensä kuuluviin omaa elämäänsä koskevissa asioissa sekä toimimisen ulkoisen perustan vakautta eli esimerkiksi riittävää toimeentuloa.

Koukkarin mukaan Shally Davis korostaa kuntoutujan autonomiaa kuntoutumisen edistämiseksi. Kuntoutuksen tavoitteena on valtaistaa, voimaannuttaa tai lisätä kuntoutujan elämänhallintaa. Kuntoutuksen tulisi pohjautua seuraaviin periaatteisiin: ensinnäkin kuntoutuksen tulee kohdistua yksilön elämän laatuun ja kuntoutusta tulee lähestyä monitieteellisestä näkökulmasta. Kuntoutuksen tavoitteiden tulee olla kuntoutujalähtöisiä ja lähtökohtana tulisi olla kuntoutujan aiemmat kokemukset. Kuntoutuksen tulisi myös liittyä kontekstiin, joka pitää sisällään kulttuurisen ja ympäristöön liittyvän kokonaisuuden. Lisäksi kuntoutuksen tulisi toteutua riittävän aikaisessa vaiheessa. (Koukkari 2010, 32.)

Vuonna 2006 voimaan tulleissa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa sekä ehdonalaisen vapauden valvontaa koskevissa laeissa työn yhdeksi keskeisimmistä tavoitteista määriteltiin, että täytäntöönpanon tulee edistää tuomittujen mahdollisuuksia kiinnittyä normaaliin elämään yhteiskunnassa. Tämä toteutetaan vahvistamalla tuomittujen elämänhallinnan taitoja

ja sosiaalista toimintakykyä. Rikollisesta elämäntavasta irtautuminen on todettu pitkäkestoiseksi prosessiksi, joka edellyttää henkilökohtaista kehittymistä ja kypsymistä sekä sosiaalisten siteiden muutoksia. Tämän prosessin käynnistämiseen ja tukemiseen tarvitaan monia eri menetelmiä. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset, 2008.)

2.1 What Works?

1970-luvulla julkaistiin useita tutkimuksia ja meta-analyyseja, joiden perusteella väitettiin, etteivät mitkään vankeinhoidossa käytetyt ”hoitomuodot” tuottaneet mitään todistettavia tuloksia. Nämä tutkimukset saivat aikaan vastatutkimuksia, joissa esiteltiin erilaisten ohjelmien positiivisia tuloksia. Näin sai alkunsa laajamittainen kansainvälinen keskustelu siitä, millaiset interventiot oikeasti vaikuttavat siihen, mihin vankeinhoidossa pyritään vaikuttamaan, eli uusintarikollisuuteen. (What Works 2003, 85.) Tämä tieteellinen keskustelu tunnetaan nimellä ”What Works” ja siihen perustuu suurin osa nykypäivän toimintaohjelmista.

Ross ja Fabiano totesivat 1985 ilmestyneessä tutkimuksessaan, että kaikilla menestyneillä ohjelmilla oli yhteisiä piirteitä. Näitä olivat esimerkiksi vangin ajattelun ja asenteiden työstäminen muutoksen mahdollistamiseksi ja tiettyjen kognitiivisten taitojen kehittäminen, esimerkiksi tekojen seurausten ymmärtäminen ja ongelmanratkaisutaidot. (MacKenzie 2002, 370.) Myös esimerkiksi päihdeongelmaan keskittyvät päihteettömät osastot ovat tuottaneet hyviä tuloksia kansainvälisesti (mt. 376).

Friedrich Löselin (1997, 91) mukaan meta-analyyseista on nähtävissä, että hyvin toimivat kognitiivis-bahavioraaliseen viitekehykseen pohjautuvat, taitoihin ja niiden kehittämiseen pohjautuvat sekä multimodaaliset ohjelmat. Multimodaalisuus tarkoittaa sitä, että ohjelma pohjautuu useaan teoreettiseen malliin ja siinä keskitytään usean eri aihealueen käsittelyyn (Højdaahl & Störksen 2009a, 11). Kognitiivis-behavioraalista teoriaa esittelen tarkemmin kohdassa 2.4.1. Myös sosiaalisen oppimisen teoriaan pohjautuvista ohjelmista on hyviä tuloksia. Meta-analyysien perusteella kaikilla parhaiten toimineilla ohjelmilla oli kolme yhtäläisyyttä: niissä oli hyvä ja laaja teoreettinen pohja, ne perustuivat kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan ja ne olivat multimodaalisia (Lösel 1997, 102). Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen on opittua, joten siitä voidaan myös oppia pois. Teorian mukaan erityisesti aikaisempi rikollisuus, rikollisuutta suosivat asenteet ja uskomukset, rikollinen seura ja ystävät sekä puutteet sosiaalisissa taidossa ovat oleellisia uusimisriskiä arvioitaessa. (What Works 2003, 40, 42-43.)

Mark W. Lipsey (1997, 77-78) nosti yli 400 tutkimusta kattavasta meta-analyysistä esiin työkentelyssä hyviä tuloksia antaneita elementtejä. Ensinnäkin käyttäytymiseen ja taitoihin vaikuttaminen on helpointa käyttämällä konkreettisia strukturoituja harjoitteita. Toiseksi myös

Lipseyn nostaa esiin ohjelmien multimodaalisuuden, esimerkiksi psykologisten osioiden liittäminen ohjelmiin on toiminut hyvin. Kolmanneksi Lipsey korostaa ohjelmien tarkkailua ja seuraamista eli sitä, että ohjelmat noudattavat esimerkiksi käsikirjaa määrättyllä tavalla. Näin toiminta pysyy suunnitellun kaltaisena, jolloin myös tulosten mittaaminen on mahdollista. Neljänneksi Lipsey nostaa työskentelyn suuren määrän. Lipsey mukaan yli 100 tuntia työskentelyä sisältävät, vähintään kaksi kertaa viikossa kokoontuvat ohjelmat toimivat tehokkaimmin. Lipsey korostaa myös, että ohjelmien tulee olla tietyille asiakasryhmälle tiettyyn ympäristöön suunniteltuja (mt. 78). Tästä voimme päätellä, että esimerkiksi miehille suunnattujen toimintaohjelmien käyttö naisvankien kohdalla ei välttämättä tuota yhtä hyviä tuloksia kuin miesvangeilla.

2.2 Vankeinhoidon ohjelmatyöstä Suomessa

Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset -strategiassa ohjelma on määritelty seuraavasti:

”Ohjelmalla tarkoitetaan selkeälle muutosmallille perustuvaa, strukturoitua ja aikataulutettua sekä tieteellisin menetelmin arvioitavissa olevaa toimintaa, jolla vaikutetaan rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin kriminogeenisiin tekijöihin. Tällaisia tekijöitä ovat täytäntöönpanon alussa tai myöhemmin todettu uusimisriskin taso sekä rikolliseen käyttäytymiseen muuten liittyvät asenteet ja ajattelu- ja käyttäytymismallit. Ohjelmat on suunnattu näiden tekijöiden perusteella valituille asiakasryhmille.”

Strategiassa todetaan, että ohjelmatoiminta tulisi nähdä osana kaikkea vankiloissa tehtävää työtä, eikä irrallisena toimintona. Tarkoitus on, että motivoivat ja kuntouttavat ohjelmat vaikuttavat yhdessä muiden toimintojen kanssa rikosseuraamusalan keskeisimpään tavoitteeseen; uusintarikollisuuden vähentämiseen. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008, 5.)

Yleisenä periaatteena rikosseuraamusalalla on, että käytössä olevat ohjelmat ovat akkreditoituja. Akkreditoitujen eli akkreditointimenettelyssä hyväksytyt ohjelmat on tarkastettu tieteellisten kriteerien mukaisesti ja niiden on todettu olevan vaikuttavia. Akkreditoitujen ohjelmien tulee vaikuttaa uusintarikollisuuteen ja sen taustalla oleviin tekijöihin. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008, 8.) VINN -motivointi ja keskusteluohjelma naisille ei ole vielä käynyt läpi akkreditointimenettelyä Suomessa, mutta esimerkiksi Norjassa se on akkreditoitu (Kriminalomsorgen -internetsivut).

Ohjelmatoiminnan kehittyminen liittyy pitkälti kansainvälisesti käytyyn What Works -keskusteluun, jossa päädyttiin siihen, että parhaiten toimivat strukturoidut mallinnetut oh-

jelmat, joissa käytetään ennalta määriteltyjä menetelmiä. Nämä menetelmät pohjautuvat vuorovaikutukseen, osallistujien omien ajatusten ja tunteiden tunnistamiseen sekä oman toiminnan seurausten arviointiin. Ohjelmia tulee lisäksi käyttää yksilön kannalta oikea-aikaisesti, jotta toivotut vaikutukset voidaan saavuttaa. (Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat rikosseuraamusalalla 2005, 2-3.)

Ohjelmatyön yksi tärkeimmistä kriteereistä on vaikuttavuus, mitä on kuitenkin varsin hankala mitata. Esimerkiksi perinteinen tutkimusasetelma testiryhmän ja verrokkiryhmän välillä on mahdoton, sillä motivoituneita ja muuten ryhmään sopivia vankeja ei voida jättää pois ryhmästä vain, koska heidät valitaan verrokkiryhmään. Vaikuttavuutta voidaan mitata myös monilla eri tavoilla; onko vaikuttavuutta se, että vanki on motivoitunut jatkamaan ongelman parissa työskentelyä tai se, että rikokset muuttuvat vakavista vähemmän vakaviksi? Lisäksi vaikuttavuuteen liittyy oleellisesti myös se, mitä vankilasta vapautumisen jälkeen tapahtuu; onko esimerkiksi asuntoa tai tukea saatavilla. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 30.)

2.3 Naiserityisyys vankeinhoidossa

Naisvankien asema verrattuna miesvankeihin on parantunut selvästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston työryhmän vuonna 1999 laatimassa raportissa on esimerkiksi nähtävissä, kuinka huonosti naisvangeille oli tarjolla työpaikkoja tai päihdekuntoutusta vankiloissa vielä reilu vuosikymmen sitten. (Naisten vuoro 1999, 20.) Tilanne on tästä parantunut, mutta kehitettävää löytyy edelleen.

Naisille ei perinteisesti ole ollut tarjolla erityisesti naisille suunnattuja ohjelmia vankiloissa, vaikka niitä on myös Suomessa pyritty kehittämään. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan lääninvankilassa kokeiltiin vuonna 1998 kurssia nimeltä Naiseksi, joka olet. Kurssi oli suunniteltu yhdessä vankilan psykologin, sosiaalityöntekijän ja sairaanhoitajan voimin. Lisäksi toteutukseen osallistui ulkopuolisia asiantuntijoita. (Naisten vuoro 1999, 22.) Vanajan vankilassa kokeiltiin vuosina 2005-2006 naisille suunniteltua päihdeohjelmaa, joka hyvistä kokemuksista huolimatta ei vakiintunut ohjelmaksi asti (Granfelt 2007). Naisvangeille on siis ollut tarjolla naisille suunniteltuja ohjelmia, mutta mitään niistä ei ole saatu kehitettyä niin pitkälle, että ne olisivat vakiintuneet ja levinneet muuallekin.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että naisrikoksenteekijöille suunnatut kuntoutusmenetelmät ovat tehokkaampia uusintarikollisuuden vähentämisessä kuin miehille suunnattujen menetelmien käyttö naisvankien kanssa. Kuitenkin käytännössä nais- ja miesvangit suorittavat samoja ohjelmia vankiloissa. Naisvankien tarpeisiin vastaaminen vaatii nais erityistä lähestymistapaa. Naisten erityistarpeet liittyvät tutkimusten mukaan erityisesti laaja-alaiseen

traumatisoitumiseen fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhrikokemusten myötä, mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä äitiyden ongelmiin. (Naiset näkyviksi, 98-99.)

Naisvankien kanssa työskennellessä tulisi ottaa huomioon se, että naiset eivät välttämättä hyödy samoista toiminnoista kuin miehet. Sukupuolella on siis merkitystä. Erityisen tärkeää naisten kuntoutuksessa on luoda turvallisuuteen ja kunnioitukseen perustuva ilmapiiri. Naisvangeille tulisi kehittää käytäntöjä, joiden avulla edistetään ja tuetaan naisten ihmissuhteita lapsiin, perheeseen, läheisiin ja yhteisöön. Myös naisten mielenterveys- ja päihdetyössä tulisi huomioida kokonaisvaltaisesti naisten tilanne ja kulttuurinen tausta. Lisäksi naisten kuntoutusjatkumojä tulisi Suomessa kehittää huomattavasti. (Naiset näkyviksi, 99.)

2.4 VINN - keskustelu- ja motivointiohjelma naisille

VINN - keskustelu- ja motivointiohjelma naisille on Norjassa 2000-luvun alussa kehitetty erityisesti naisrikillisille suunnattu ohjelma. VINN-ohjelma on otettu käyttöön Norjan ja Suomen lisäksi ainakin Ruotsissa ja Venäjällä. Ohjelma on tarkoitettu sekä vankeusrangaistusta että yhdyskuntaseuraamuksia suorittaville naisille. (Højdahl 2007.) Ohjelma on alun perin suunniteltu ryhmämuotoiseksi, mutta se voidaan toteuttaa myös yksilötyönä. Ohjelman nimi ”VINN” tulee norjasta ja tarkoittaa voittaa, valloittaa, saavuttaa tai hankkia jotain. Ohjelman nimi voidaan ymmärtää monella tavalla; voidaan ajatella, että osallistujat voivat voittaa itsensä tai hankkia uusia taitoja. Tärkeintä on, että ohjelman avulla pyritään saavuttamaan jotakin positiivista elämässä. (Højdahl & Störksen 2009b, 20.)

VINN-ohjelman tavoitteena on, että osallistujat motivoituisivat muuttamaan käyttäytymistään. Tarkoituksena on, että osallistujat saisivat lisää tietoa ja kykyä nähdä elämänsä toiselta kannalta. Aiempaa rikollisuutta ym. ongelmalliseksi luokiteltavaa käyttäytymistä käsitellään, jotta osallistujat saisivat keinoja toimia tulevaisuudessa eri tavalla. Osallistujille pyritään antamaan tietoa siitä, miten heidän elämänlaatuaan voisi parantaa ja suunnitelmallisuuttaan lisätä. VINN-ohjelman tavoitteena on lisätä osallistujien itseymmärrystä, kehittää heidän sosiaalisia taitojaan ja vahvistaa heidän uskoaan omaan kykyynsä muuttua ja tehdä haluamiaan valintoja. (Højdahl & Störksen 2009b, 6.)

VINN-ohjelma koostuu 14 eri teemasta, joita on tarkoitus käydä läpi kahdesta kolmeen kertaan viikossa noin kolme tuntia kerrallaan. Yhteensä ohjelman kesto on 45 tuntia. Lisäksi ohjelmaan kuuluu neljä yksilökeskustelua. (Højdahl & Störksen 2009a, 17.) Vanajan vankilassa mahdollisuutta yksilökeskusteluihin ohjelman toteuttamisen aikana on tarjottu vangeille, mutta vangit eivät ole kokeneet niitä kesken ohjelman tarpeellisiksi. Ohjelma on mahdollista käydä myös lyhyenä versiona, jolloin sen kesto on 24 tuntia ja aiheita on rajattu aikataulun mukaisesti (mp). Osallistujat hakevat ohjelmaan itse ja ohjelmaan soveltuvat hakijat haasta-

tellaan ohjaajien toimesta. Haastatteluiden perusteella valitaan ohjelmaan ja kyseiseen ryhmään parhaiten sopivat osallistujat. Tärkein kriteeri on, että hakijalla on riittävästi motivaatiota työstää asioita. Ryhmään valitaan yleensä noin kuusi vankia. VINN-ohjelman teemat ovat seuraavat:

1. Käynnistyminen ja tutustuminen toisiin
 - Ensimmäisen teeman tarkoituksena on luoda turvallinen ja optimistinen ympäristö ryhmän toteuttamiselle sekä antaa tietoa ohjelman sisällöstä, tavoitteista ja työskentelytavoista. Lisäksi osallistujien kanssa laaditaan ryhmän säännöt. Ensimmäisellä kerralla jokainen myös kertoo omasta tuomioon johtaneesta rikoksestaan. (Højdahl & Störksen 2009b, 14, 24.)
2. Identiteetti - kuka minä olen?
 - Tämän teeman tarkoituksena on lisätä osallistujien tietoutta identiteettiin liittyvistä tekijöistä sekä siitä, millaiset asiat vaikuttavat ihmisen minäkuvaan. Tarkoituksena on myös antaa tukea, jotta osallistujat kykenisivät laajentamaan näkemystään itsestään. (Mt. 27.)
3. Avoimuus ja viestintä
 - Teeman tarkoituksena on auttaa osallistujia kehittämään kommunikaatiotaan, niin puheen kuin elekielen osalta. Tähän pyritään niin tiedon kuin käytännön harjoitusten avulla. (Mt. 38.)
4. Rikollisuus, muutos ja valinta
 - Teeman tarkoituksena on saada osallistujat arvioimaan omaa suhtautumistaan rikollisuuteen ja pohtimaan tekojensa seurauksia. Työskentelyssä pyritään löytämään vaihtoehtoja vanhoille ratkaisumalleille ja aktivoimaan käyttäytymismalleja, jotka voivat johtaa muutokseen. (Mt. 51.) Tähän osioon on nykyisin varattu aikaa kaksi istuntokertaa.
5. Talous
 - Talous -teeman tarkoituksena on käsitellä niin taloudenpitoon liittyviä asioita, kuten viikkobudjetin pitämistä, kuin talousrikollisuuteenkin liittyviä asioita. Osiot painottuvat ryhmäläisten taustojen mukaan. (Mt. 70.)
6. Päihteet ja riippuvuus
 - Teeman tarkoituksena on saada osallistujat ymmärtämään, millaisia tekijöitä päihderiippuvuuden taustalla on ja motivoida muutokseen haitallisen päihteidenkäytön suhteen. Lisäksi tarkoituksena on miettiä omia riskitilanteita ja miten niistä tulevaisuudessa voisi selvitä. (Mt. 84.)
7. Seksuaalisuus ja rakkaus
 - Tässä teemassa keskustellaan osallistujien seksuaalisuuteen liittyvistä kokemuksista. Tarkoitus on antaa tietoa siitä, mitä seksuaalisuus ja rakkaus voi merkitä positiivisessa mielessä. Toisaalta myös pyritään antamaan keinoja han-

kaliin tilanteisiin, joissa naisten itsemääräämisoikeus seksuaalisuutensa suhteen voi olla uhattuna. Osiossa käsitellään myös seksiin liittyvää rikollisuutta, kuten seksuaalisten palvelujen myyntiä. (Mt. 98, 100.)

8. Lapset

- Lapset -teeman tarkoituksena on käsitellä lapsen tarpeita ja lapsen näkökulmaa. Teeman tarkoituksena on antaa tukea ja tietoa lapsen perustarpeisiin liittyen ja vanhemman velvollisuuksista. Lisäksi osallistujia pyritään tukemaan yhteydenpidossa lapsiinsa, jos tämä on mahdollista. (Mt. 111.)

9. Suru ja menetys

- Teeman tarkoituksena on käsitellä ajatuksia ja tunteita, jotka liittyvät jonkun tai jonkin menettämiseen. Lisäksi tarkoituksena on auttaa osallistujia huomaamaan menetyskokemusten vaikutukset myöhempisiin tapahtumiin. (Mt. 128.)

10. Viha

- Tässä osiossa on tarkoituksena puhua tunteista ja niiden käsittelystä painottuen etenkin vihaan. Istunnossa pohditaan, mitkä asiat aiheuttavat vihantunnetta, miten vihantunteen voi näyttää ja miten vihaa, josta seuraa ongelmia, voisi kontrolloida. (Mt. 139, 150.)

11. Rajat

- Teeman tarkoituksena on selventää osallistujille, mitä rajat ovat ja miten niitä asetetaan suullisesti ja fyysisesti. Tarkoitus on, että osallistujat saavat keinoja omien rajojensa pohtimiseen ja asettamiseen tilanteissa, joissa heitä painostetaan johonkin, mitä he eivät itse halua. (Mt. 152.)

12. Väkivalta

- Tässä osiossa keskustellaan väkivallasta, jotta osallistujat saavat käsityksen väkivallan taustoista. Osallistujille annetaan tietoa niin väkivallan rooleista (tekijä, todistaja, uhri) kuin väkivallan eri ilmenemismuodoistakin. Lisäksi väkivaltaa käyttäville osallistujille pyritään löytämään vaihtoehtoja väkivaltaisen käyttäytymisen tilalle. (Mt. 163.)

13. Verkostot ja suhteet

- Teeman tarkoituksena on nimensä mukaisesti käsitellä osallistujien ihmissuhteita, ystävyysuhteita ja verkostoja. Osallistujat laativat itselleen oman verkostokartan. Tarkoitus on keskustella suhteiden vastavuoroisuudesta ja tuoda esiin, että verkostoihin on mahdollista itse vaikuttaa. (Mt. 177.)

14. Lopetus

- Lopetus -osion tarkoituksena on lopettaa ryhmäprosessi positiivisella tavalla. Yhdessä osallistujien kanssa pohditaan, mitkä teemat on koettu tärkeimmiksi ja tuetaan osallistujia muutostyöskentelyssä eteenpäin. (Mt. 191.) Viimeisellä ryhmäkerralla annetaan ja saadaan palautetta sekä jaetaan todistukset (mt. 194, 197).

Vanajan vankila on ensimmäisenä ja ainakin vielä ainoana Suomessa ottanut VINN-ohjelman käyttöön. Vanajan vankilassa on tämän tutkimuksen valmistumiseen mennessä käyty ohjelma läpi viisi kertaa vuosien 2009-2011 aikana. Tässä tutkimuksessa käsitellään neljää ensimmäistä, sillä viides oli tutkimusta kirjoittaessani vielä kesken. Lisäksi Vanajan vankilassa on loppuvuodesta 2011 aloitettu lyhyt versio ohjelmasta, joka kestää 24 tuntia. Ohjelman täyden version on siis tähän mennessä aloittanut 30 vankia, joista 24 vangin palautteet ovat tässä työssä mukana. Yksi aloittaneista on keskeyttänyt ohjelman. Tarkoituksena on, että kun ohjelma saadaan akkreditoitua, ohjelmaa voitaisiin levittää myös muihin vankiloihin, joissa on paljon naisvankeja. Kokemuksia yhdyskuntaseuraamuspuolelta ohjelman toteuttamisesta ei juuri ole. Keväällä 2011 ohjelmaa kokeiltiin erään yhdyskuntapalvelua suorittavan naisen kanssa yksilötyönä, mutta ohjelma keskeytyi asiakkaasta johtuvista syistä. Myöskään vankiloissa suoritettavasta yksilötyönä toteutettavasta VINN-ohjelmasta ei Suomessa vielä ole kokemusta.

VINN-ohjelman kehittämisessä on pyritty mahdollisimman paljon ottamaan huomioon ”What Works” -ajatteluun liittyvät tutkimustulokset (Højdahl & Störksen 2009a, 25). VINN-ohjelma on multimodaalinen eli se pohjautuu useaan teoreettiseen malliin ja siinä keskitytään usean eri aihealueen käsittelyyn. Multimodaalisten ohjelmien on todettu olevan vaikuttavampia kuin yhteen teemaan keskittyvät ohjelmat. (Mt. 11, 25.) Keskeisimpiä VINN-ohjelman teoriataustoissa ovat kognitiivinen käyttäytymisterapia, johon ohjelma perustuu, humanistinen ihmiskäsitys sekä Antonovskyn teoria koherenssin tunteesta (mt. 11).

2.4.1 Kognitiivinen käyttäytymisterapia

Kognitiivinen käyttäytymisterapia eli kognitiivis-behavioraalinen teoria on teoriataustana lähes kaikissa rikosseuraamusalalla käytössä olevissa ohjelmissa. Lähtökohtana on sosiaalisen oppimisen teoriaan pohjautuva ajatus siitä, että rikollinen käyttäytyminen on opittua, joten siitä voidaan oppia myös pois. Kognitiivisen käyttäytymisterapian teorian perusta on ajattelun, tunteiden, toiminnan sekä ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Teorian mukaan käyttäytymiseen vaikuttavat ihmisen tietoisuudessa tapahtuvat kognitiiviset prosessit. Kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan perustuvat ohjelmat pyrkivätkin vaikuttamaan käyttäytymiseen ajatteluun vaikuttamisen kautta. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008, 5.)

Kognitiivisen käyttäytymisterapian teorian mukaan ihminen muodostaa maailmankuvansa eli ulkoista maailmaa koskevan sisäisen edustuksen niistä kaikista käsityksistä, taidoista ja mielikuvista, joita hän on saanut elinympäristöstään. Ihminen käyttää tätä sisäistä edustusta, kun hän tekee ympäröivää maailmaa ja sen tapahtumia itselleen ymmärrettäväksi. Nämä mielikuvat myös auttavat automatisoimaan toimintaa tilanteissa, jotka ovat tuttuja eivätkä vaadi jatkuvaa keskittymistä. Ongelmia näistä malleista seuraa, kun ne saavat ihmisen toimimaan

toistuvasti ei-toivotulla tavalla. Jos ihminen esimerkiksi on tottunut vastaamaan negatiivisiin asioihin väkivallalla, hän saattaa löytää syitä väkivaltaan ”huomaamattaan” varsin usein. Joillakin ihmisillä on myös varsin negatiivisia perususkomuksia itsestään, kuten ”en pysty tähän kuitenkaan”, jolloin ei edes viitsitä yrittää. Yleensä näillä käsityksillä ei ole mitään totuus-pohjaa, vaan kognitiivisia valmiuksia kehittämällä voidaan kehittää myös näitä perususkomuk-sia ja käyttäytymismalleja. (Suomela 2002, 223-224.)

VINN-ohjelman kannalta olennaista on, että ihminen on aina jollakin tavalla tietoinen käyt-täytymisestään. Ihminen voi siis oppia kokemuksistaan ja tehdä valintoja kokemustensa perus-teella. Ihminen kykenee myös suunnittelemaan tulevaisuuttaan; miten toimia tietyssä tilan-teessa, jos siihen joutuu tulevaisuudessa. Valintoihin kuitenkin vaikuttavat myös omakohtai-set tulkinnat tilanteesta. Tulkintaan vaikuttavat aiemmat kokemukset, tietämys, kulttuuri ja elämäntilanne. Oleellista onkin se, miten asioiden muistetaan tapahtuneen, ei niinkään se, mitä todellisuudessa tapahtui. Muutostyössä ajatellaan, että muuttamalla ajatuksia, voidaan muuttaa tilanteiden herättämiä tunteita ja sitä kautta myös konkreettista toimintaa. (Højdahl & Störksen 2009a, 46.)

2.4.2 Humanistinen ihmiskäsitys

Humanistisen psykologian mukaan ihminen on nähtävä avoimena järjestelmänä, jonka toimin-ta ei ole ennalta määrättyä eikä aina tiettyyn lopputulokseen johtavaa. Ihmisen toiminta on itseohjauksellista, ainutkertaista ja alati muuttuvaa. Lisäksi ihmisen toimintaa ja sen taustoja kuvaavat omaehtoinen valinnanvapaus sekä tavoitteiden asettelu. Yksittäistä ihmistä voi ym-märtää parhaiten tämän omista ainutlaatuisista olemassaolonsa ehdoista käsin. Humanistisen psykologian tutkimuksissa painottuvat mm. arvot, yksilöllisyys, henkinen kasvu, muutos, per-soonallinen eheys ja vastuu. (Rauhala 1991, 50.) Nämä vastaavat teemat ovat nähtävissä mo-nissa toimintaohjelmissa, myös VINN-ohjelmassa.

Humanistisessa psykologiassa oleellista on ihmisen ymmärtäminen. Humanistinen ihmiskäsitys korostaa uskoa ihmisen hyvyyteen, luovuuteen sekä kykyyn kasvuun ja kehittymiseen. Ihminen on vapaa ja toimii tavoitteellisesti. Humanistit ajattelevat ihmisen itse luottavan omiin kehi-tysmahdollisuuksiinsa, mutta silti ihminen tarvitsee myös positiivista palautetta kehittyäk-seen. Vaikka ihminen nähdäänkin vapaana, vapauteen liittyy myös vastuu. Humanistinen psy-kologia korostaa, että ihminen on vastuussa omista teoistaan ja valinnoistaan. Työskentelyssä humanistinen ihmiskäsitys näkyy asiakkaan kunnioittamisena. Asiakas nähdään tavoitteellisena yksilönä, joka haluaa kehittyä ja tehdä omat valintansa. (Nykänen 2006.)

VINN-ohjelmassa korostetaan, että osallistujat ovat asiantuntijoita omassa elämässään ja hei-dän kokemuksiaan ja näkemyksiään tulee kunnioittaa (Højdahl & Störksen 2009a, 42). Ohjel-

man tarkoituksena on myös lisätä osallistujien tietoutta kognitiivisista prosesseista, joiden avulla oman käyttäytymisen ja sen seurausten arviointi on helpompaa (mt: 46). Positiivisen palautteen tärkeys ohjelmatyössä korostuu humanistisen ihmiskäsityksen kautta.

2.4.3 Koherenssin tunne

VINN-ohjelmassa hyödynnetään Aaron Antonovskyn ”koherenssin tunne” käsitettä (Højdahl ja Störksen 2009a, 26). Antonovsky selittää koherenssin tunteella ihmisen terveenä pysymistä tilanteissa, joissa sairastuminen näyttää luonnolliselta tai jopa käytännössä mahdottomalta välttää. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi traumaattiset kokemukset kuten seksuaalinen hyväksikäyttö. Koherenssin tunne liittyy läheisesti elämän yleisten selviytymisvoimavarojen olemassaoloon; oleellista on, miten ihminen kykenee käyttämään olemassa olevia voimavaroja ja hyödykseen. (Salo & Tuunainen 1996, 233.)

Antonovskyn mukaan ihmisellä on tarve ymmärtää ympäröivää maailmaa ja tämä pyrkimys korostuu paineisissa olosuhteissa. Ihminen pyrkii jäsentämään ja hallitsemaan maailmaansa sekä samalla etsii maailmasta ja sen tilanteista mielekkyyttä ja merkityksellisyyttä. Koherenssin tunne tarkoittaa Antonovskyn mukaan tunnetta elämän jatkuvuudesta ja johdonmukaisuudesta. Koherenssin tunne on jaettavissa kolmeen osaan; ymmärrettävyyteen, hallittavuuteen ja mielekkyyteen. (Salo & Tuunainen 1996, 234.)

Ymmärrettävyys tarkoittaa sitä, että yksilö tuntee kykenevänsä tunnistamaan ja ymmärtämään oman vuorovaikutuksensa sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Lisäksi ymmärrettävyydellä tarkoitetaan elämässä havaittavaa loogisuutta sekä oman elämän ennustettavuutta ja järjestäytyneisyyttä. Vahva ymmärrettävyys tarkoittaa, että ihminen odottaa, että ympäristöstä tulevat ärsykkeet ovat ennustettavissa tai selitettävissä. (Salo & Tuunainen 1996, 234.)

Hallittavuudella tarkoitetaan sitä, että yksilö tiedostaa käytössään olevat voimavarat, joiden avulla hän voi ratkaista ja hallita tilanteita. Hallittavuuden tunne on oleellinen osa ihmisen uskoa siihen, että hän voi selviytyä vaikeistakin tilanteista. Hallittavuuteen liittyvät yksilön omien, sisäisten keinojen lisäksi myös kaikki ulkoiset keinot, kuten perheen apu tai jumalaan luottaminen, joita hän voi käyttää tarvittaessa. Vahva hallittavuuden tunne takaa sen, että ihminen luottaa siihen, että asiat sujuvat niin hyvin kuin kohtuudella voi odottaa. (Salo & Tuunainen 1996, 235.)

Merkityksellisyys tarkoittaa ihmisen käsitystä oman elämän ja asioiden tarkoituksellisuudesta ja mielekkyydestä. Se on oikeastaan ymmärrettävyyden emotionaalinen vastine. Kun ihminen kokee jonkin asian ymmärrettäväksi, se yleensä myös tarkoittaa, että se on mielekäs sekä

itselle että muille. Tällaisten asioiden eteen jaksetaan nähdä vaivaa, vaikka se ei jokaisena hetkenä tuntuisikaan kiinnostavalta. (Salo & Tuunainen 1996, 235.)

Vahva koherenssin tunne auttaa ihmistä sopeutumaan ympäristön muuttuviin vaatimuksiin ja odotuksiin. Jos koherenssin tunne on vahva, ihminen selviää helpommin uusista haasteista, sillä hänellä on sekä motivaatiota että resursseja siihen. Tämän vuoksi myös VINN-ohjelmassa keskitytään niihin elämän osa-alueisiin, joissa naisilla on ongelmia. Aiheiden käsittelyssä pohditaan aiempia toimintamalleja ja tarkastellaan, miten niitä voisi muuttaa toimivampaan suuntaan. Naisten olemassa olevien resurssien korostaminen on erityisen tärkeää, jotta koherenssin tunne pääsee kehittymään. (Højdahl & Störksen 2009a, 27.) Tarkoituksena on, että osallistujat saisivat VINN-ohjelman aikana kehitettyä omaa kykyään sopeutua ympäristön vaatimuksiin ja odotuksiin ja sitä kautta saamaan luottamusta siihen, että vaikeistakin tilanteista voi selviytyä (mt. 30). Koherenssin tunteeseen liittyvien tekijöiden käsittely ryhmäkeskusteluissa on tuottanut hyviä tuloksia tutkimuksissa. Ryhmäkeskustelujen kautta yksilöt oppivat paremmin ymmärtämään omaa käyttäytymistään. Tämän vuoksi on tärkeää, että keskustelut ovat ymmärrettäviä ja niillä on selkeä yhteys osallistujien elämäntilanteisiin. (Mt. 29.)

2.4.4 Ryhmän voima

Ryhmäprosessit ja niiden ymmärtäminen liittyy enemmän ohjaajan toimintaan kuin varsinaisesti osallistujien kokemuksiin ohjelmasta. Aineistosta on kuitenkin selvästi nähtävissä, että ryhmäläiset kokivat oman ryhmänsä olevan lähestulkoon ainoa paikka, jossa he voivat näistä asioista puhua ja että vain kyseiset ihmiset ovat sen voineet saada aikaan. Koska kuitenkin todennäköisyys sille, että kaikkiin neljään ryhmään olisi sattunut osumaan ihmisiä, jotka vain ”sopivat täydellisesti toisilleen”, koen, että ryhmäprosessien käsittely teoreettisella tasolla on tässä tutkimuksessa kuitenkin tarpeen.

Ryhmän toimintaa säätelevät ulkoiset ja sisäiset ehdot, joista riippuu toiminnan mielekkyys ja tuloksellisuus. Ulkoisia ehtoja ovat ympäristötekijät sekä annettu perustehtävä. Sisäiset ehdot liittyvät ryhmän jäseniin. (Niemistö 2002, 34.) VINN-ohjelmassa ulkoisia ehtoja ovat esimerkiksi vankilaympäristö ja tarkkaan suunniteltu ohjelma, jossa edetään käsikirjan ohjeiden mukaan. Sisäiset ehdot taas riippuvat osallistujista ja näiden yksilöllisistä tavoitteista ja motivaatiosta. Ryhmällä on yleensä kaksoistavoite; toisaalta ryhmä pyrkii suorittamaan perustehtävänsä ja toisaalta ryhmä pyrkii huolehtimaan kiinteydestään (mt. 35).

Ryhmän sisällä muodostuu erilaisia rakenteita, joita Niemistö (2002, 114) kutsuu suhteiksi. Ryhmätilanteessa ihmiset muodostavat erilaisia suhteita, koska jo tilanne pakottaa heidät siihen. Erilaiset ihmiset herättävät eri ihmisissä eri tunteita; toiset pitävät samaa kommenttia kerskailuna kun taas toiset ajattelevat sen osoittavan itsevarmuutta. Tunnesuhteilla on mer-

kitystä ryhmän toimimiselle yhdessä sekä ilmapiirille. Jos asenne toisia kohtaan on ryhmässä pääasiassa myönteinen, ryhmä on kiinteämpi. (Mt. 123-124.) Kun ryhmässä on suuri kiinteys eli koheesio, ryhmän jäsenet toimivat aktiivisemmin ja avoimemmin sekä ovat tyytyväisempiä kuin pienen koheesio-ryhmissä (mt. 170).

Tärkeää avoimuuden kannalta on, että osallistuja tuntee ryhmän turvalliseksi. Turvallisessa ryhmässä ihminen uskaltaa tuoda esiin todelliset puolensa itsestään. Tärkeää on, että ryhmä hyväksyy yksilön heikkoudet. Turvallisessa ryhmässä ihminen uskaltaa paljastaa kipeimpiäkin asioita ja kokea hyväksyntää, välittämistä ja arvostusta. Turvallisessa ryhmässä myös itsetunto vahvistuu. (Aalto 2002, 8.) VINN-ohjelmassa pyritään siihen, että ryhmä olisi osallistujille turvallinen. Kokemus yhteenkuuluvuudesta on osallistujillekin tärkeää. Turvallisuus ja luottamuksellisuus on koettu tärkeäksi ryhmäkoheesio-työskentelyssä. (Højdaahl & Störksen 2009a, 39-40.) Tärkeimpiä asioita, joista ihminen voi ryhmämuotoisessa työskentelyssä hyötyä, ovat toisten auttaminen, toisilta oppiminen, sosiaalisten taitojen oppiminen, oppiminen ihmisuhteista, tunteiden käsittely ja positiivisen palautteen antaminen (mt. 41).

Vertaistuki käsitetään yleensä sosiaalisen tuen alakäsitteenä tai erityismuotona. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan tukea, joka annetaan toiselle ihmiselle hyvää tarkoittaen niin, että tukijalla ja tuettavalla on henkilökohtainen suhde. Lisäksi tuen saajan täytyy kokea, että tukea on annettu. (Jantunen 2008, 20-21.) Vertaistuki tarkoittaa kokemukselliseen tietoon pohjautuvaa sosiaalista tukea, jota annetaan ja saadaan samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten välillä. Kun ryhmä ja sen jäsenet toimivat keskenään yhteisten tavoitteiden suuntaisesti, kyse on kollektiivisesta vertaistuesta. (Mt. 23-24.) Vertaistuen toimivuus perustuu siihen, että jokaisella on mahdollisuus sekä saada että antaa apua sekä siihen, että tuki perustuu kokemuksellisuuteen eikä ulkopuolelta saatavaan tietoon. Sekä auttaja että autettava voivat hyötyä vertaistuesta yhtä paljon. (Mt. 25-26.) Ryhmämuotoisen vertaistoiminnan keskeisiä merkityksiä ovat kokemusten jakaminen ja vaihto, identiteetin selkiytyminen ja vahvistuminen, voimaantuminen sekä yhteisöllisyys (Holm ym. 2010, 26.) Tärkeää onkin muistaa, kuinka paljon vertaistuella on merkitystä kuntoutumisen kannalta verrattuna esimerkiksi yksilötyönä tehtävään työhön.

2.5 Kokemuksia VINN-ohjelmasta Norjasta ja Ruotsista

VINN-ohjelmasta ei ole vielä tehty tutkimuksia Suomessa ja muissakin maissa hyvin vähän. Vuonna 2007 on julkaistu norjankielinen arviointiraportti ohjelmaan liittyen, jossa on käytetty kokemuksia sekä Norjasta että Ruotsista vuosilta 2006-2007. Raportissa arvioitiin sitä, millaista hyötyä osallistujat olivat eri teemoista saaneet sekä sitä, mitä he ajattelivat ohjelmasta ylipäättänsä. (Granheim 2007, 8.) Esittelen tässä muutamia oman tutkimukseni kannalta oleellisia havaintoja.

Granheimin (2007, 50) mukaan osallistujat ovat vastauksiensa perusteella kokeneet hyötynensä ryhmästä ja keskusteluista huomattavasti. Osallistujat kertovat ymmärtävänsä paremmin itseään ja saaneensa paremman käsityksen tilanteestaan. Tästä ei kuitenkaan voida tehdä pitkántähtäimen johtopäätöksiä ohjelman hyödyllisyydestä, sillä pidempää seuranta ei ole tehty. Vastausten perusteella seuraavat neljä teemaa olivat osallistujien mielestä hyödyllisimpiä: väkivalta, suru ja menetys, päihteet ja riippuvuus sekä muutos ja valinta (Suomessa nimellä rikollisuus, muutos ja valinta) (Granheim 2007, 51). Ohjelman puutteista tai ongelmista selkeästi yksi nousi ylitse muiden: joidenkin aiheiden käsittelyyn on varattu liian vähän aikaa. Toisaalta myös yhtä moni oli vastannut, ettei ohjelmasta puutu mitään. (Mt. 41.)

Lisäksi oli mielenkiintoista huomata, että kyseisen arviointitutkimuksen perusteella on jo tehty paljon muutoksia ohjelmaan ja siihen liittyviin asioihin. Esimerkiksi palautelomakkeisiin Granheim (2007, 52) suosittelee 4-portaisen asteikon sijaan 6- tai 7-portaista asteikkoa, joka Suomessa käytössä olevassa versiossa on huomioitu. Lisäksi Granheim suosittelee esimerkiksi talouteen ja seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden lisäämistä ohjelmaan, mikä myöskin on toteutettu sittemmin. Edelleen kehittämisen varaa on menetelmissä, joiden avulla kyetään mitamaan muuttunutta käyttäytymistä tai parantunutta elämänlaatua VINN-ohjelmaan liittyen pitkällä aikavälillä. (Mt. 53.)

3 Tutkimuskysymykset

VINN-ohjelma on ollut käytössä Vanajan vankilassa vuodesta 2009. Ohjelman on ennen tätä tutkimusta käynyt kokonaan läpi 23 naisvankia. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten vangit ovat kokeneet ohjelman ja sen käymisen niin ohjelman aikana kuin sen jälkeenkin. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten vangit kokevat ohjelman vaikuttaneen heihin. Mielestäni on myös tärkeää pohtia sitä, ovatko vankien kokemukset yhteneväisiä ohjelman tavoitteiden kanssa, sillä jokaisella ohjelmalla on omat tavoitteensa, eikä ohjelma voi olla onnistunut hyvistä tuloksista huolimatta, jos suunnitellut tavoitteet jäävät saavuttamatta.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Millaisena vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman?
- 2) Miten vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman vaikuttaneen heihin?
- 3) Vastaavatko vankien kokemukset ohjelman tavoitteita?

Ensimmäisen kysymyksen tarkoituksena on selvittää, millaisena kokemuksena VINN-ohjelma on ylipäätään näyttäytynyt ohjelman käymisen aikana ja sen jälkeen. Tähän kysymykseen liittyvät niin kokemukset istunnoista kuin ryhmästä tai tehtävistä. Lisäksi olen kiinnostunut siitä,

millaisina vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman eri teemat. VINN-ohjelman suurimpia eroja moniin muihin vankeinhoidossa käytettäviin ohjelmiin verrattuna on juuri se, että VINN-ohjelma pyrkii kattamaan kaikki naisten oleelliset elämän osa-alueet. Tarkoitukseni on myös selvittää, onko ohjelma vastannut vankien odotuksia, joita heillä on ollut ennen ohjelmaan osallistumista.

Toisen kysymyksen avulla pyrin selvittämään, onko ohjelman käyminen saanut aikaan jotakin konkreettisia muutoksia vankien ajattelussa tai käyttäytymisessä. VINN-ohjelmassa pyritään vaikuttamaan vankien käyttäytymiseen juuri ajatteluun vaikuttamisen kautta. Mielestäni ohjelman onnistumista analysoitaessa on oleellista pohtia myös sitä, onko ohjelmalla ollut konkreettisia vaikutuksia osallistujiin. Tätä kysymystä pohdin erityisesti haastattelujen kautta, sillä haastateltavilla ohjelman käymisestä on kulunut jo sen verran aikaa, että käyttäytymisen muutos on mahdollista.

Kolmannen kysymyksen tarkoituksena on vertailla vankien kokemuksia VINN-ohjelman tavoitteisiin ja periaatteisiin. VINN-ohjelmalla on tavoitteita niin koko ohjelman osalta kuin eri teemojenkin osalta. Tarkoitukseni on siis tutkia, vastaavatko vankien kokemukset sekä näitä yleisiä tavoitteita että eri teemoille määritettyjä tavoitteita. Toisin sanoen tarkoituksena on selvittää, ovatko vankien kokemukset VINN-ohjelmasta sellaisia, kuin oli tarkoituskin, vai ovatko vankien kokemukset jollakin tapaa toisenlaisia.

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Aineiston kerääminen

Pääasiallisena aineistona työssäni olivat ohjelmasta toteutuksen aikana kerätyt palautelomakkeet. Lomakkeita oli neljä erilaista ja niiden sisältöä esittelen tarkemmin kohdassa 4.1.1. Näiden lomakkeiden pohjalta pyrin löytämään vastauksia kysymyksiin siitä, millaisena ohjelma kokonaisuudessaan on koettu ja miten eri teemat on koettu. Lisäksi tein kaksi teemahaastattelua ohjelman noin puoli vuotta aikaisemmin käyneille vangeille, joiden pohjalta toivoin saavani lisää vastauksia siihen, millaisia konkreettisia muutoksia VINN-ohjelman käyminen on vangeissa mahdollisesti saanut aikaan. Lisäksi halusin tietää, mitä osallistujat ajattelevat ohjelmasta hieman pidemmän ajan kuluttua, sillä viimeisimmätkin palautelomakkeet täytetään heti ohjelman loputtua. Taulukossa 1 on esitelty opinnäytetyössäni käyttämäni aineisto.

Aineiston nimi	Käyttötarkoitus	n
Lomake 1	<ul style="list-style-type: none"> - mitä mieltä osallistujat olivat eri teemoista - mitä mieltä osallistujat olivat istunnoista yleensä - miltä ryhmän toiminta ja oma osallisuus ryhmässä tuntui 	325
Lomake 5	<ul style="list-style-type: none"> - mitä mieltä osallistujat olivat teemoista ohjelman loputtua - miltä ryhmäprosessi tuntui ohjelman loputtua - mitkä teemoista tuntuivat tärkeiltä ohjelman loputtua 	22
Aloitius-lomake	<ul style="list-style-type: none"> - mitkä teemoista tuntuvat tärkeiltä ennen ohjelman alkua - millaisia odotuksia ja tavoitteita osallistujilla on teemoihin liittyen ennen ohjelman alkua 	12
Lopetus-lomake	<ul style="list-style-type: none"> - mitkä teemoista tuntuvat tärkeiltä ohjelman loputtua - mikä teemoissa oli hyvää tai huonoa, mitä puuttui 	12
Haastattelut	<ul style="list-style-type: none"> - miltä eri teemat tuntuvat jälkikäteen ajateltuna - mikä jäi erityisesti mieleen ja mistä on ollut eniten hyötyä - miten ohjelma on vaikuttanut ajatteluun ja käyttäytymiseen 	2

Taulukko 1: Aineiston esittely

4.1.1 Kyselylomakkeet

Tutkimukseni tärkeimpänä aineistona toimivat vangeilta VINN-ohjelmaan liittyen kerätyt palautteet ja kyselylomakkeet. Lomakkeita on kerätty pääsääntöisesti kaikista pidetystä ryhmästä. Käytössäni olivat neljän ensimmäisen ryhmän lomakkeet. Osa lomakkeista on virallisesti VINN-ohjelmaan liittyviä palautelomakkeita ja osa ohjaajien itse laatimia lomakkeita. Lomakkeita on yhteensä neljä erilaista.

Lomake 1 (liite 1) VINN-ohjelmaan liittyvä virallinen lomake, joka täytetään jokaisen istunnon jälkeen. Lomakkeessa on 12 kysymystä, joihin vastataan piirtämällä merkki janalle siihen kohtaan, mikä on lähimpänä omaa kokemusta. Janan toisessa päässä on ”tyytymätön” ja toisessa päässä ”tyytyväinen” naama. Lisäksi lomakkeessa on kolme avointa kysymystä: mistä pidit tänään vähiten, mistä pidit tänään eniten ja mikä mielestäsi oli tärkeintä sinun itsesi tai sinun tilanteesi kannalta. Näitä lomakkeita käytössäni oli 17-24 kappaletta jokaista teemaa kohden (poikkeuksena teema 4, jota käsiteltiin kahdella eri kerralla, joten niitä oli 48 kappaletta ja teema 14 josta ei ole täytetty palautteita kahdessa ensimmäisessä ryhmässä, joten niitä oli 12 kappaletta).

Myös Lomake 5 (liite 2) on virallinen VINN-ohjelmaan liittyvä lomake. Lomakkeessa 5 kerätään osallistujien palautteita ohjelman toteutuksen jälkeen. Lomake on nelisivuinen. Ensimmäiset 14 kysymystä käsittelevät VINN-ohjelman eri teemoja 6-portaisen asteikon avulla (1= tyytymättömän, 6= tyytyväinen). Jokaiselle teemalle on oma väittämänsä, esimerkiksi kysymys 10: ”viha” on antanut minulle paremman käsityksen siitä, miten voin ilmaista tunteitani vihaa hyvällä tavalla. Lisäksi jokaisen kysymyksen jälkeen on mahdollisuus vapaamuotoisesti kommentoida teemaa tai istuntoa. Kysymyksessä 15 tiedustellaan, olisiko osallistuja valmis suosittelemaan ohjelmaa muillekin, kysymys 16 liittyy ohjaajien toimintaan ja kysymys 17 ryhmäprosessiin. Kysymyksessä 18 kysytään, mikä VINN-ohjelmassa oli erityisen hyödyllistä ja kysymyksessä 19 kysytään, jäikö osallistuja kaipaamaan jotain ohjelmassa. Kysymykset 20-22 ovat osallistujien taustatietojen keräämistä varten (ikä, tuomion pituus ja rikoksen laatu). Lomaketta 5 käytössäni oli yhteensä 22 kappaletta.

Lisäksi käytössäni oli kaksi ohjaajien itse laatimaa lomaketta, joista toinen täytettiin ohjelman alussa ja toinen sen lopussa. Lomakkeissa arvioidaan ohjelman eri teemojen merkitystä oman elämän kannalta asteikolla yhdestä kymmeneen (1= ei merkitystä, 10= suuri merkitys). Aloitus-lomakkeessa (liite 3) pyydettiin lisäksi täyttämään osallistujan omia odotuksia tai tavoitteita jokaiseen teemaan liittyen. Lopetus-lomakkeessa (liite 4) jokaisen teemaan kohdalta pyydettiin vastaamaan kysymyksiin: vastasiko sisältö odotuksia, mistä erityisesti hyödyit ja mitä jäit kaipaamaan. Olen tätä työtä varten nimennyt lomakkeet nimillä ”Aloitus-lomake” ja ”Lopetus-lomake” selkeyden vuoksi. Molempia itse laadittuja lomakkeita minulla oli käytössäni 12 kappaletta (näitä lomakkeita ei kerätty kahdelta ensimmäiseltä ryhmältä).

4.1.2 Haastattelut

Haastattelut tein, koska minua kiinnosti myös se, mitä vangit ajattelevat ohjelmasta, kun ohjelman käymisestä on kulunut hieman pidempi aika. Lisäksi halusin tietää, ovatko vangit huo- manneet mitään konkreettisia muutoksia ajattelussaan tai käyttäytymisessään ohjelman jäl- keen. Haastattelin kahta vankia teemahaastattelun menetelmin. Tarkoitukseni oli haastatella noin neljää VINN-ohjelman käynyttä vankia, mutta koska ohjelman edellisestä toteutuskerras- ta oli jo ehtinyt kulua puoli vuotta aikaa, ohjelman käyneitä vankeja oli Vanajan vankilassa enää kolme. Yksi vangeista ei ollut kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, joten haastatte- luaineisto supistui kahteen. Nämä haastattelut nauhoitin ja litteroin. Analysoin ne omana ai- neistonaan, vaikka toteutuneita haastatteluja onkin vain kaksi. Teemahaastattelurunko on liitteenä 5.

Vankien jo olemassa olevien palautteiden lisäksi päädyin tekemään haastatteluita, koska ne ovat hyvä keino syventää ja täsmentää palautteiden aiheita ja kysymyksiä. Lisäksi toivoin haastatteluiden avulla saavani lisää tietoa tutkimuskysymyksiini liittyvistä seikoista, etenkin

juuri ohjelman vaikutuksista käyttäytymiseen ja ajatteluun pidemmällä tähtäimellä. Valitsin puolistrukturoidun haastattelun eli teemahaastattelun, koska se sopii tilanteisiin, joissa halutaan tietää varsin yksityisistä tai aroista asioista syvemmin. Teemahaastatteluissa on myös mahdollista selvittää heikosti tiedostettuja asioita. Koska teemahaastattelussa ei ole tarkkaan määritelty kysymyksiä tai kysymysjärjestystä, haastattelu etenee osittain myös haastateltavan ehdoilla, jolloin puhuminen saattaa olla helpompaa. (Metsämuuronen 2006, 235.)

4.2 Aineiston analyysi

Kyselylomakkeissa on käytetty erilaisia asteikkoja, mikä toi haastetta niiden analysointiin. Lomakkeessa 5 sekä lomakkeissa Aloitus ja Lopetus on käytetty muunnettua Likert-asteikkoa, kun taas Lomakkeessa 1 on kyse Osgoodin asteikosta. Likert-asteikko on Rensis Likertin kehittämä asteikko, jolla mitataan ”samanmielisyyttä”. Eri ääripäissä ovat ”täysin samaa mieltä” ja ”täysin eri mieltä”. Perinteinen Likert-asteikko on viisiportainen. (KvantiMOTV.) Osgoodin asteikko on vastaava kuin Likert-asteikko, mutta eri vastausvaihtoehtojen sijaan vastaaja valitsee janalta ”samanmielisyyttään” vastaavan kohdan. Osgoodin asteikosta ja Likert-asteikosta puhutaan myös nimellä semanttinen differentiaali. (Virtuaali-AMK.)

Tilastolliset muuttujat voidaan jakaa diskreetteihin eli epäjatkuviin ja jatkuviin muuttujiin. Diskreetit muuttujat voivat saada vain tiettyjä arvoja kun taas jatkuvat muuttujat voivat saada mitä tahansa arvoja tietyllä välillä. (Nummenmaa 2004, 33-34.) Omassa aineistossani Lomakkeessa 1 on käytetty jatkuvaa muuttujaa (jana) kun taas muissa on kyseessä diskreetti muuttuja. Lisäksi lomakkeiden muuttujien mitta-asteikot ovat erilaisia: jana on välimatka-asteikolla mitattava muuttuja kun taas Lomakkeen 5 sekä lomakkeiden Aloitus ja Lopetus muuttujat ovat mitattavissa järjestysasteikolla. Tämä asettaa rajoitteita myös analyysiin; periaatteessa järjestysasteikolla mitatuista muuttujista voidaan määrittää vain moodi eli tyyppiarvo (mt. 55). Likert-asteikkoa pidetään kuitenkin ihmistieteissä välimatka-asteikkona, sillä suuressa vastaajajoukossa oletetaan etäisyyksien vakiintuvan eri kohdilla asteikkoa (Erätuuli ym. 1994, 40). Tämän vuoksi olen käyttänyt tutkimuksessani aritmeettista keskiarvoa tiivistämään aineistoa, jotta aineiston kuvaaminen olisi helpompaa.

Osgoodin asteikolla mitatut muuttujat (Lomake 1) olen tulosten esittämisen mahdollistamiseksi muokannut numeeriseen muotoon. Laadin mitta-asteikon, jolla jaoin janan niin, että ääripäiksi tuli 0 ja 10. Nämä ääripäät valitsin siksi, että osa vastaajista oli tulkinut janan asteikkona 0-10 ja vastannut vain numeroilla sen mukaisesti. Heidän vastauksensa tulkitsin sinä numerona, minkä he itse olivat nimenneet, enkä sen mukaan, mihin kohtaan janaa numero oli piirretty. Mittasin janalle piirretyille merkeille kokonaisluvut vastaamaan janamerkintöjä, sillä muu materiaali on myös mitattu kokonaisluvuilla. Tämän vuoksi jouduin jonkin verran pyöristämään janavastausten arvoja lähimpään kokonaislukuun.

Puhun jatkossa kaikista numeraalisessa muodoissa annetuista vastauksista pisteinä selkeyden vuoksi. Osallistujat eivät siis varsinaisesti ole pisteyttäneet teemoja vaan puhun pisteistä, koska se sanana kuvaa hyvin näitä arvoja. Olen laskenut pisteille keskiarvoja aritmeettisen keskiarvon avulla, koska se on yksinkertainen tapa tiivistää aineistoa. Aineiston tiivistäminen tarkoittaa keinoja, joilla aineiston suurta määrää yksinkertaistetaan erilaisten tilastollisten menetelmien avulla. Tiivistettäessä mittaustulokset ovat epätarkemmassa, mutta helpommin tulkittavissa olevassa muodossa. (Nummenmaa 2004, 14.) Osallistujien antamista pisteistä olen koonnut kuvioita, joiden esittelyn yhteydessä käsittelem myös samaan aiheeseen liittyvät avointen kysymysten vastaukset.

Analysoin aineistoani sisällönanalyysin menetelmin. Sisällönanalyysin tarkoituksena on eritellä aineistoa etsien siitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Sisällönanalyysin avulla aineisto myös tiivistyy. (Metsämuuronen 2006, 244.) Käytin sisällönanalyysin menetelmiä sekä kyselylomakkeiden avointen kysymysten analyysiin että haastatteluiden analyysiin.

Haastattelut analysoin teemoittelun keinoin, sillä se oli luontevin keino tutkimukseni kannalta. Teemoja eli keskeisiä aiheita muodostetaan yleensä aineistolähtöisesti, mutta myös teoreettisen viitekehysten pohjalta teemoitleminen on mahdollista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Itse valitsin teemat sekä teoriataustan että valmiiden vastauslomakkeiden pohjalta, sillä halusin, etteivät haastattelut erotu liikaa muusta aineistosta tulosten esittelyssä. Teemoittelu tapahtuu konkreettisesti keräämällä saman teeman alle kaikki kyseistä teemaa vastaavat kommentit. Tulosten esittelyssä on mahdollista käyttää harkitusti myös sitaatteja, eli aineistosta otettuja suoria lainauksia. Sitaattien käytössä tulee erityisesti ottaa huomioon vastaajien anonymiteetin säilyminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

4.3 Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus

Yksi tutkimustani koskevia eettisiä kysymyksiä on luonnollisesti haastatteluihin liittyvät kysymykset. Erityisen tärkeää on, että haastattelut pohjautuvat vapaaehtoisuuteen ja että haastateltavien anonymiteetti säilyy. Tämän vuoksi laadin haastatteluita varten haastattelusopimuksen, jossa kerron aineiston käsittelyn luottamuksellisuuteen liittyvät seikat, kuten sen, ettei lopullisesta litteroidusta tekstistä ole tunnistettavissa yksittäisiä haastateltavia. Lisäksi sopimuksessa annetaan suostumus haastattelussa saatujen tietojen sekä suorien lainausten käyttöön tässä kyseisessä työssä. Sopimuksessa kerrotaan myös, että aineisto tullaan hävittämään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Lisäksi annoin haastateltaville halutessaan mahdollisuuden lukea haastatteluihin pohjautuvat osuudet, jotta he olisivat voineet esimerkiksi kieltää jonkin osan käytön jos kokevat anonymiteettinsa uhatuksi.

Anonymiteetin säilyttäminen on erityisen haastavaa tässä kyseisessä työssä, koska haastatelluja tuli vain kaksi. Tämän vuoksi jouduin analyysivaiheessa erityisesti pohtimaan sitä, onko yksittäisiä haastateltavia tunnistettavissa. Etenkin sitaatteja jouduin pohtimaan erityisen tarkasti, jottei niistä olisi tunnistettavissa haastateltavaa.

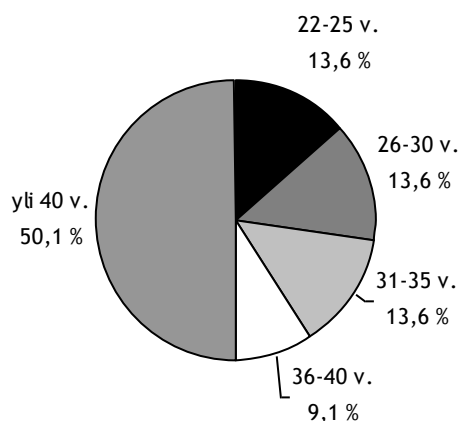
Pohdin työni aikana myös sitä, kuinka paljon harjoitteluni ja vartijan viransijaisuuteni kyseisessä vankilassa vaikuttivat aineiston keräämiseen. Koska haastattelut ovat huomattavan pieni osa aineistoa, en koe, että vaikutus olisi ollut kovin suuri. Lisäksi haastatellut vangit olivat sellaisia, joiden kanssa en ole heidän sijoittelunsa vuoksi kovinkaan paljon työskennellyt. Kyselylomakkeet on kerätty ohjelman toteutuksen aikana ja jälkeen ohjaajien toimesta, joten niiden osalta en ole itse voinut vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Olen kuitenkin pyrkinyt koko tutkimuksessani huolehtimaan siitä, että aineistoa käsitellään totuudenmukaisesti ja tarkasti.

5 Tutkimustulokset

5.1 Osallistujien tausta

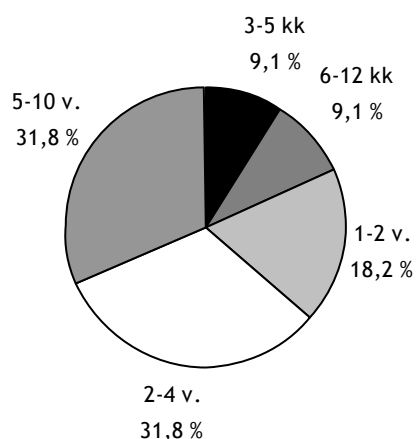
Ryhmään osallistuneista vangeista on kerätty hieman taustatietoja Lomakkeen 5 neljännellä sivulla. Vaikka muuten pyrin esittelemään tulokset aineistokohtaisesti, päätin esitellä taustatiedot ensimmäiseksi, sillä ne eivät varsinaisesti liity Lomakkeen 5 muihin kysymyksiin mitenkään. Vastanneita oli yhteensä 22. Taustatiedoissa kysyttiin ikää, tuomion pituutta ja nykyiseen tuomioon johtaneen rikoksen laatua. Kaikissa kysymyksissä oli annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Vaikka osallistujien taustatiedot eivät suoranaisesti liity tutkimuskysymyksiini, koen, että ne on tarpeellista joka tapauksessa esitellä.

Ohjelmaan osallistuneiden ikäjakauma on esitetty kuviossa 1. Valittavat ikäluokat olivat 14-18, 19-21, 22-25, 26-30, 31-35, 36-40 ja yli 40 vuotta. Yksikään vastanneista ei kuulunut luokkiin 14-18 tai 19-21. Vastanneista 11 eli 50,0 % oli yli 40-vuotiaita, muiden ikäluokkien osalta jakauma oli melko tasainen.

Kuvio 1: Osallistujien ikäjakauma (Lomake 5)

Kuviossa 2 on esitelty osallistujien tuomioiden pituudet. Tuomion pituuden vaihtoehdot olivat alle 3 kk, 3-5 kk, 6-12 kk, 1-2 v, 2-4 v, 5-10 v, 11-15 v, 16-20 v, 21-30 v ja elinkautinen. Kuviossa 2 on esitelty vastaajien jakauma. Kenelläkään vastanneista ei ollut alle kolmen kuukauden tuomiota eikä vastaavasti yli kymmenen vuoden tuomiota eikä elinkautista. Sekä luokassa 2-4 vuotta ja 5-10 vuotta oli seitsemän (31,8 %) vastaajaa eli yhteensä näissä kahdessa luokassa oli 63,6 prosenttia vastaajista. 1-2 vuoden pituisia tuomiota suoritti neljä vastaajaa (18,2 %), joten yli vuoden tuomioita oli 81,8 prosentilla vastanneista.

Kuvio 2: Osallistujien tuomioiden pituudet (Lomake 5)

Tuomioon johtaneen rikoksen laatuun liittyvän kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat huumet, varkaus, väkivalta, talousrikos ja muu. Selvästi suurin osa eli 15 (68,2 %) ryhmään osallistuneista vangeista suoritti tuomiotaan väkivaltarikoksista. Seuraavaksi yleisin ryhmä oli huumausainerikokset, joihin oli syyllistynyt neljä (18,2 %) osallistujaa. Talousrikoksesta oli tuomittu yksi osallistuja (4,5 %) ja muun rikoksen oli valinnut kaksi osallistujaa (9,1 %). Yhdenkään vastaajan kuluva tuomion päärikoksena ei ollut varkaus.

5.2 Lomake 1: Osallistujien palaute välittömästi ryhmäkerran jälkeen

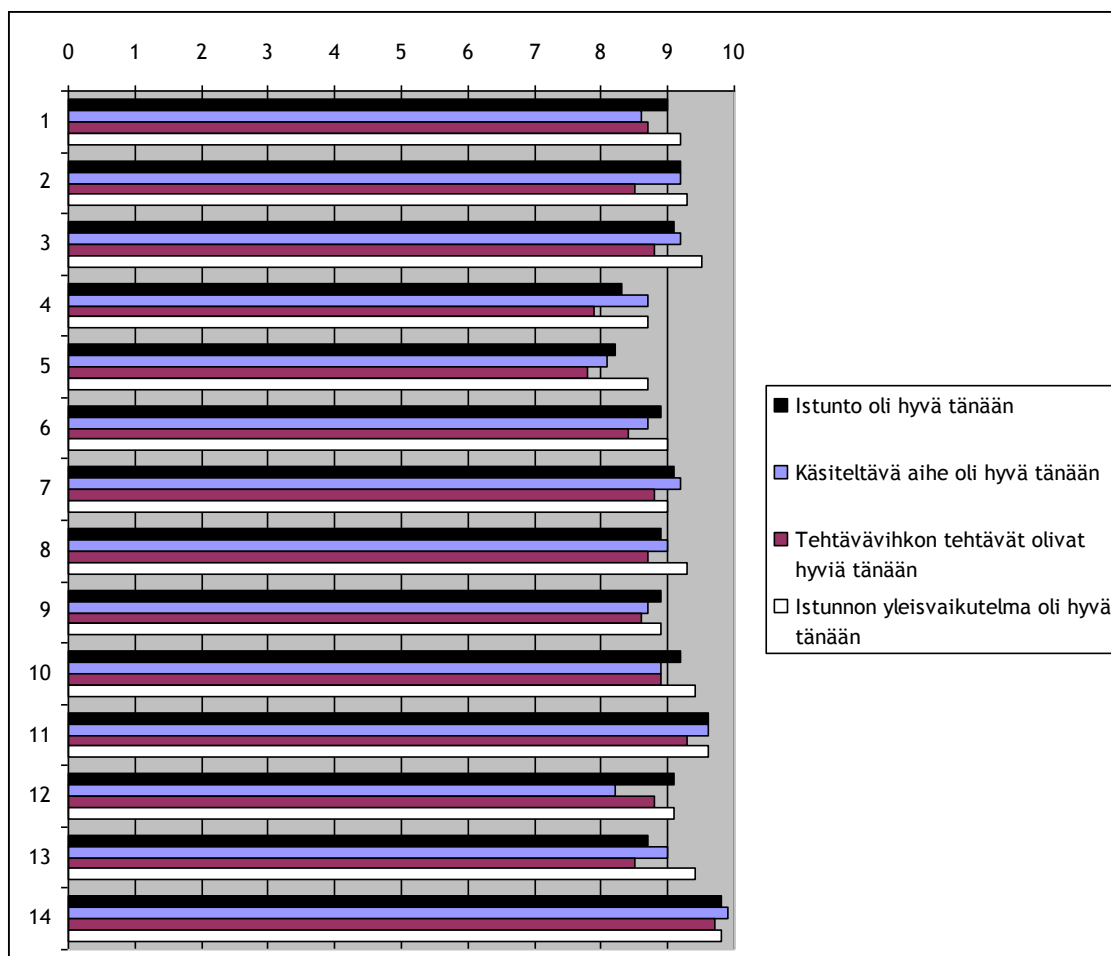
Lomakkeella 1 (liite 1) on lueteltuna 12 väittämää, joihin osallistujat ovat vastanneet jokaisen ryhmäkerran jälkeen valitsemalla janalta omiin ajatuksiinsa soveltuvan kohdan. Kuten aiemmin olen kertonut, olen muokannut janalle piirretyistä merkeistä numeeriset arvot analyysin mahdollistamiseksi. Jaoin kysymykset tutkimuskysymyksiäni vastaaviin ryhmiin. Ryhmät ovat seuraavat:

1. Istunto oli hyvä tänään, käsiteltävä aihe oli hyvä tänään, tehtävävihkon tehtävät olivat hyviä tänään ja istunnon yleisvaikutelma oli hyvä tänään
2. Oli turvallista puhua ryhmässä, ryhmässä oli hyvä tunnelma ja ryhmän säännöt ovat minulle tärkeitä
3. Tulin kuulluksi ja ymmärretyksi, sain vahvistusta omalle näkemykselleni ja sain sanottua jotain, jonka koin tärkeänä

Ensimmäisen ryhmän kysymykset käsittelevät istuntoa ja ohjelman senkertaista teemaa yleensä, toisen ryhmän kysymykset ryhmää ja sen merkitystä ja kolmannen ryhmän kysymykset sitä, miten osallistujat ovat kokeneet itsensä ja oman osuutensa ryhmässä. Kysymyksen ”miten voit nyt” jätän tässä työssä kokonaan analysoimatta, sillä on erittäin vaikea sanoa, ovatko osallistujat vastanneet siihen yleisen vointinsa perusteella vai ryhmästä saamiensa tunnelmien perusteella. Lisäksi moni on siihen vastannut kirjoittamalla asioita, kuten ”olen kipeä”, joihin ei ohjelmaa toteuttaessa juurikaan voida vaikuttaa. Myös väittämän ”rentoutuminen teki oloni hyväksi tänään” jätän käsittelemättä, koska se ei suoranaisesti liity tutkimuskysymyksiini. Esittelen nyt ryhmittäin tuloksia sekä janoilta kerätyistä arvoista että kuhunkin aiheeseen liittyvistä avointen kysymysten vastauksista. Lainaukset ovat pääasiassa kohdasta ”mikä oli tärkeintä”. Sitateissa olevat aineistotunnukset tarkoittavat eri teemojen palautteita eli esimerkiksi ”Lomake 1:8” tarkoittaa teemasta 8 eli lapset annettua palautetta.

5.2.1 Istunnon sujuminen yleisesti

Kuviossa 3 on esitetty ensimmäisen ryhmän väittämiä saamien pisteiden keskiarvot teemoittain. Teemojen saamat keskiarvot eri väittämiä suhteen eivät kovinkaan paljon eroa toisistaan. Teemat 4 (rikollisuus, muutos ja valinta) ja 5 (talous) saivat hieman muita teemoja huonommat pisteet pohdittaessa istunnon onnistumista. Teemat 5 (talous) ja 12 (väkivalta) saivat aiheena huonoimmat pisteet, tosin erot ovat varsin pieniä. Tehtävävihkon tehtävien osalta teemat 4 (rikollisuus, muutos ja valinta) ja 5 (talous) saivat selkeästi muita huonommat pisteet.

Kuvio 3: Istunnon sujuminen teemoittain (Lomake 1)

Teema 1 eli tutustuminen sai melko hyvät pisteet jokaisesta väittäjästä. Tutustumiskerran tärkeimmiksi asioiksi vastaajat olivat nimenneet eniten juuri toisiin tutustumiseen ja luottamuksen syntymiseen liittyviä asioita. Myös sääntöjen luominen koettiin tärkeäksi. Eniten ensimmäisellä kerralla pidettiin puhumisesta ja keskusteluista, mutta myös tehtävävihko oli nimetty useampaan kertaan. Vähiten osallistujat pitivät rikoksesta kertomisesta, toisaalta sekin oli joillekin mieleisin asia istunnossa.

”Tärkeä tulevia istuntoja ajatellen, helpompi jatkaa kun on tutustuttu.” (Lomake 1:1)

Myös teema 2 eli identiteetti sai hyvät pisteet istuntoon liittyen. Tehtävävihkon tehtävissä joillakin olisi ollut hieman toivomisen varaa, mutta pääasiassa niihin oltiin tyytyväisiä. Eniten osallistujat pitivät itsetuntoon liittyvistä keskusteluista ja tehtävistä sekä identiteettiin liittyvistä keskusteluista. Moni koki miellyttäväksi pohtia omaa itseään ja kertoa siitä muille, toisille se oli taas epämiellyttävintä kyseisellä istunnolla. Aihe koettiin jossain määrin hankalaksi, mutta hyödylliseksi. Tärkeimpinä asioina osallistujat pitivät identiteettiin ja itsetuntoon liittyviä asioita.

”Tuli mietittyä sellaisia asioita joita ei usein tule mietittyä.” (Lomake 1:2)
Tärkeintä oli *”juuri se mikä ahdisti, mennä taas itseeni (olinkohan ihan rehellinen kun vastasin, millainen olen, ei kehdannut).”* (Lomake 1:2)

Teema 3 eli viestintä sai varsin hyvät pisteet kaikista väittämistä. Vain tehtäviä koskevan kysymyksen pisteet olivat hieman alhaisemmat, mutta muihin teemoihin verrattuna siitä tuli melko suuret pisteet. Eniten osallistujat pitivät rooliharjoituksista, tämä oli selvästi suosituimpia harjoituksia koko ohjelmassa. Myös kehonkieleen liittyvät osiot koettiin mielekkäiksi ja uutta tietoa tuoviksi. Toisaalta jotkut vastanneista kokivat, että aihe oli kokonaisuudessaan *”aika kulunut”*. Tärkeimmäksi asiaksi suurin osa vastanneista nimesi kehonkielen ja sen tarkailun. Toisaalta myös yleensä oma viestintä oli nimetty useamman kerran.

”Asiat jäävät mietityttämään ja uskon kiinnittäväni huomiota omaan viestintääni enemmän.” (Lomake 1:3)

Teema 4 eli rikollisuus, muutos ja valinta sai selvästi edellisiä huonommat pisteet kokonaisuudessaan. Aiheen pisteet olivat melko keskitasoa, mutta etenkin tehtäviin liittyvän väittämän pisteet olivat toiseksi huonoimmat koko ohjelmassa. Myös väittämä *”istunto oli hyvä tänään”* sai toiseksi huonoimmat pisteet koko ohjelmassa. Eniten osallistujat pitivät muutokseen liittyvistä osioista, kuten muutosvaihemallin läpikäymisestä. Moni oli myös sitä mieltä, että aihe oli kokonaisuudessaan hyvä. Osa vastaajista piti eniten rikoksesta avautumisesta, mutta suurimmalla osalla tämä oli listassa *”mistä pidit vähiten”*. Moni koki rikoksesta puhumisen ahdistavaksi ja vaikeaksi. Osa vastaajista myös koki, että aihe sopisi paremmin *”taparikkolisille”*, kun taas ryhmässä oli useita ensikertalaisia. Tehtävävihkon tehtävät koettiin epäselviksi ja hankaliksi. Lisäksi useampi vastaaja kirjoitti, että koko istunto oli suoraa kertausta Kalterit taakse -kurssilta, jonka olivat käyneet aiemmin. Moni vastaajista valitsi tärkeimmäksi asiaksi istunnossa juuri muutokseen liittyviä asioita. Moni oli kuitenkin vastannut myös rikok-

sen kertomisen; vastaajat kokivat, että vaikka aiheesta on vaikea puhua, se on tärkeää käydä läpi. Monet myös kirjoittivat tehtävien olevan hyödyllisiä.

”Tehtävät auttavat itseä ajattelemaan, aiemmin ei ole tarvinnut.” (Lomake 1:4)

Tärkeintä oli *”rohkeus puhua omasta rikoksesta”*. (Lomake 1:4)

Teema 5 eli talous sai huonoimmat pisteet jokaisen väittämän kohdalta. Istunnon yleisvaikutelma sai lähes samat pisteet, kuin suurin osa muista teemoista, mutta muut väittämät saivat selkeästi vähemmän. Vastaajat pitivät eniten säästämiseen ja budjetin tekemiseen liittyvistä asioista, mutta varsin harva oli vastannut tähän kohtaan mitään. Vähiten pidettiin talousrikollisuudesta aiheena. Tärkeimpänä moni piti sitä, että aihe aukaisi mahdollisuuksia olla suunnitelmallisempi talousasioissa tulevaisuudessa. Toisaalta osa vastaajista koki, ettei mikään ollut tärkeää. Osa myös koki, ettei kaikilla ollut kaikista aiheista mitään käsitystä, vaan aihetta pitäisi käsitellä riippuen osallistujien rikostaustasta.

”Kiva että aihe aukaisee suunnitelmallisuutta tulevaisuutta varten.” (Lomake 1:5)

”Koko pakettina tässä on asioita, joista kaikilla ei ole mitään käsitystä, toimii varmasti paremmin jaoteltuna eri asioihin.” (Lomake 1:5)

Teema 6, päihteet ja riippuvuus, sai melko hyvät pisteet kaikilta osa-alueilta. Ainoastaan tehtävävihkon tehtävien keskiarvo jäi hieman alemmas kuin suurimmassa osassa teemoja. Eniten pidettiin yleensä aiheesta ja erityisesti riskitilanteiden käsittelystä. Toisaalta osa koki aiheen turhauttavana, koska aihetta käsitellään monessa muussakin ohjelmassa. Joku myös mainitsi, että istunto oli liian teoriapainotteinen. Lisäksi jotkut olivat kommentoineet, että aihe tuntui turhalta, koska heillä ei ole päihdeongelmaa. Tärkeimpinä asioina pidettiin riskitilanteiden hallintaa ja aiheesta puhumista yleensäkin.

”Hyvä että asiaa käsitellään jatkoa ja siviilielämää ajatellen.” (Lomake 1:6)

Teema 7 eli seksuaalisuus ja rakkaus sai kaikista väittämistä tasaisen hyvät pisteet. Moni koki aiheen hankalana, mutta hyödyllisenä. Etenkin seksuaalisuudesta puhuminen koettiin aluksi vaikeaksi. Eniten pidettiin rakkauteen liittyvistä keskusteluista. Lisäksi moni koki, että muiden vastaavia kokemuksia oli tärkeää kuulla. Tärkeimmäksi nimettiin juuri avautuminen ja omien tuntemusten tarkempi pohtiminen.

”Aiheet olivat vaikeita, mutta kun asiaa käsitteli niin pääsi asiaan jyvälle.” (Lomake 1:7)

Myös teema 8, lapset, sai kaikista väittämistä hyvät pisteet. Moni koki, että lapsista puhuminen on mukavaa aina; aihe yleensä oli siis varsin pidetty. Aiheen sisällä kiitosta saivat eniten kasvatukseen liittyvät asiat ja keskustelut. Moni koki hyväksi, että aiheesta tuli puhuttua, vaikka se koettiin vaikeaksi käsitellä. Toisaalta moni oli nimennyt tämän asian myös kysymyksen ”mistä pidit vähiten” alle. Myös oman lapsuuden muistelu koettiin vaikeaksi. Muutama vastaaja ei myöskään pitänyt aiheesta, koska heillä ei ole omia lapsia. Tärkeimmiksi asioiksi osallistujat nimesivät kasvatukseen liittyviä uusia asioita ja yleensä sen, että pääsivät puhumaan aiheesta sellaisten kanssa, jotka ovat kokeneet vastaavia asioita kuin he.

Pidin vähiten *”omista ahdistavista tunteista kipeiden asioiden äärellä”*. (Lomake 1:8)

Tärkeintä oli *”tunne, etten ole epäonnistunut lasteni kasvatuksessa”*. (Lomake 1:8)

Teema 9 eli suru ja menetys sai hieman keskiarvoa huonommat pisteet väittämistä. Kuitenkin pisteet ovat tasaisen hyvät ja osallistujat pitivät aihetta tärkeänä. Aihe koettiin erittäin vaikeaksi ja etenkin surun tunteet koettiin raskaiksi. Osa myös koki, että istunto repi jo arpeutuneet haavat uudelleen auki. Tärkeimpinä asioina pidettiin aiheesta puhumista ja sitä, että ääneen sanominen pakottaa käsittelemään asiaa. Myös käsitystä siitä, millaisista asioista ihminen voi tuntea menetyksen tunteita, pidettiin tärkeänä.

”Ymmärsin, että menetystä voi tuntea muustakin kuin läheisen kuolemasta.”
(Lomake 1:9)

”Sai avattua patoutuneita asioita.” (Lomake 1:9)

Teema 10, viha, sai hyvät pisteet kaikista väittämistä. Etenkin istunnon yleisvaikutelmaan osallistujat olivat varsin tyytyväisiä. Avoimiin kysymyksiin oli viha -teeman osalta vastattu erittäin vähän. Eniten pidetyissä asioissa oli oikeastaan mainittu vain vihan hallintaan liittyvät asiat. Kysymysten perusteella kaikki eivät tehtävistä kovin paljon pitäneet, ne koettiin vaikeaselkoisiksi, mutta tämä ei näy väittämiä tarkastelemalla, vaan tehtävät saivat varsin hyvät pisteet. Tärkeimmiksi asioiksi teemassa koettiin vihantunteen tarkkailu ja säätely sekä oman minän tutkiskelu.

”Vihaa voi ilmaista myös positiivisesti.” (Lomake 1:10)

Teema 11 eli rajat sai kaikkein parhaimmat pisteet kaikista väittämistä, jos vertaillaan varsinaisia teemoja (teema lopetus sai paremmat pisteet joka kohdasta). Rajat on myös ainoa teema, jossa kohtaan ”mistä pidit vähiten”, ei kukaan ole kirjoittanut mitään. Aihe koettiin

kokonaisuudessa tärkeäksi ja sellaiseksi, jota ei ehkä ole aikaisemmin kovin paljon tullut pohdittua. Erityisesti konkreettinen harjoitus rajojen asettamisesta koettiin mieluisaksi ja ajatuksia herättäväksi. Teeman tärkeimpänä antina pidettiin juuri sitä, että jatkossa asiaa täytyy miettiä ja omat rajat asettaa.

”On tärkeää turvata elämä asettamalla rajoja.” (Lomake 1:11)

”Rajat aiheena aukesi hiukan.” (Lomake 1:11)

”Rajat ovat hyväksi.” (Lomake 1:11)

Teema 12 eli väkivalta sai muuten hyvät pisteet väittämistä, mutta aiheena se sai toiseksi huonoimmat pisteet. Aihe koettiin raskaaksi ja ahdistavaksi. Väkivallan muistelemisen toi ikäviä asioita mieleen, joten aihe ei tuntunut kovin miellyttävältä. Jotkut vastaajista olivat toisaalta nimenneet eniten pidetyksi asiaksi juuri aiheen. Muuten pidetyistä asioista oli mainittu oikeastaan vain keskustelut ja muiden kokemusten kuuleminen. Tärkeimmiksi asioiksi oli nimetty juuri tieto siitä, että muillakin on vastaavia kokemuksia. Lisäksi oli mainittu selviytyminen väkivallasta ja ymmärrys siitä, että väkivalta on aina väärin.

”On hyvä käydä kipeitäkin asioita läpi.” (Lomake 1:12)

Tärkeintä oli *”että ei ole ainoa väkivallan uhri”*. (Lomake 1:12)

Teema 13 eli verkostot ja suhteet sai suhteellisen hyvät pisteet kaikista väittämistä. Väittämä *”istunto oli hyvä tänään”* sai hieman keskiarvoa matalammat pisteet, mutta toisaalta yleisvaikutelmasta taas annettiin melko hyvät pisteet verrattuna joihinkin teemoihin. Vähiten pidetyistä asioista teemassa oli nimetty vain tehtävät ja aihe yleensä. Selvästi eniten pidettiin ihmissuhteiden kartoitus -tehtävästä, jossa omat ihmissuhteet ja niiden läheisyys tai etäisyys piirretään konkreettisesti paperille. Tärkeimmiksi asioiksi oltiin nimetty suhteita tiettyihin läheisiin ja yleensä oivallukset siitä, kuinka tärkeitä perhe ja ystävät oikeasti ovat.

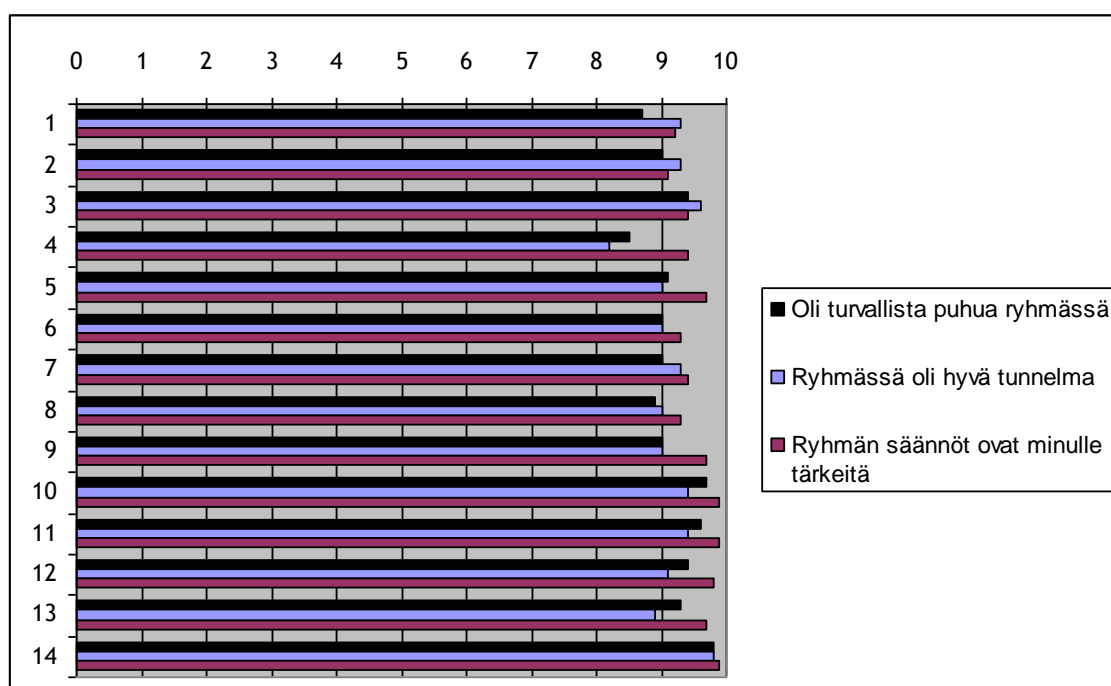
”Aihe on tärkeä tulevaisuutta ajatellen.” (Lomake 1:13)

Tärkeintä oli *”ymmärtää yhteydenpidon tärkeys myös isovanhempiin.”* (Lomake 1:13)

Teemasta 14 eli lopetus Lomaketta 1 on täytetty vain kahdessa ryhmässä, joten palautteita oli vain 12. Lopetus sai suurimmat pisteet jokaisen väittämän kohdalla. Oletettavaa on, että vastaajat ovat vastanneet viimeisellä kerralla koko ohjelmaa ajatellen, sillä viimeisellä kerralla ei esimerkiksi tehtäviä varsinaisesti tehdä. Avoimiin kysymyksiin ei juurikaan vastauksia tullut. Yksi vastaaja oli kirjoittanut kohtaan *”mikä oli tärkeintä”* mielestäni hyvin kaikkien teemojen vastauksia kiteyttävän kommentin: *”puhuminen”*.

5.2.2 Ryhmän voima

Lomakkeen 1 toinen osa (oli turvallista puhua ryhmässä, ryhmässä oli hyvä tunnelma ja ryhmän säännöt ovat minulle tärkeitä) sisälsi ryhmään ja sen toimintaan liittyviä väittämiä. Alun perin olin ajatellut jättää aiheen työstäni pois, mutta koska etenkin haastateltavat korostivat valtavasti ryhmän merkitystä, päätin liittää myös tämän osan työhöni. Ryhmään liittyviä asioita ei olisi välttämätöntä kuvata teemoittain, mutta yhtenäisen linjan vuoksi päätin esitellä myös näiden kysymysten vastaukset teemoittain (kuvio 4).

Kuvio 4: Ryhmän voima (Lomake 1)

Kaikki ryhmään ja sen toimintaan liittyvät väittämät saivat suhteellisen hyviä pisteitä. Etenkin ryhmän säännöt koettiin jokaisen teeman kohdalla tärkeiksi ja niiden tärkeys vaikuttaa nousseen edelleen loppua kohden. Sääntöjen tärkeyteen liittyvän väittämän keskiarvo on jopa kolmella istunnolla noussut aina 9,9:ään asti. Voidaan siis päätellä, että istuntojen tapahtumat eivät ole juurikaan vaikuttaneet osallistujien mielipiteisiin sääntöjen tärkeydestä. Sääntöjä tai niihin liittyviä asioita ei juurikaan ole kommentoitu avoimissa kysymyksissä.

Väittämät ”oli turvallista puhua ryhmässä” ja ”ryhmässä oli hyvä tunnelma” kulkevat varsin pitkälti samoja polkuja. Yleensä toisen saadessa korkeat pisteet, toinenkin on saanut korkeat pisteet ja vastaavasti matalien pisteiden osalta. Vain teemassa 1 eli tutustumiskerralla näiden väittämien saamien pisteiden välillä on hieman suurempi ero. Selkeästi muista erottuva teema on rikollisuus, muutos ja valinta eli teema 4. Se on saanut molempien väittämien kohdalta selkeästi huonommat pisteet kuin muut teemat. Tähän on avointen kysymysten perusteella

melko hankala löytää selitystä; todennäköisesti vaikea aihe on aiheuttanut sen, ettei oloaan ole tuntenut ryhmässä hyväksi, joten koko tunnelma on tuntunut huonolta. Vaikeiden asioiden puhuminen vaikuttaa myös turvallisuudentunteeseen; vähemmän henkilökohtaisista asioista on turvallisempi puhua. Yksi asiaan mahdollisesti vaikuttanut seikka oli myös se, että ainakin yhdessä ryhmässä erään osallistujan koettiin valehtelevan tässä teemassa. Mahdollisesti asia on tässä vaiheessa havaittu, jolloin se on saattanut vaikuttaa pisteisiin, mutta siitä ei ole enää myöhemmin välitetty. Toisaalta pisteet vaikuttivat olevan huonompia kokonaisuudessaan, eivätkä vain muutaman vastaajan osalta selvästi huonompia, minkä keskiarvon tällainen tippuminen vaatisi.

Avoimissa kysymyksissä ryhmään ja sen toimivuuteen liittyviä kommentteja oli paljon. Pääasiassa kommentit olivat positiivisia. Etenkin kysymykseen ”mikä oli tärkeintä” vastattiin paljon ryhmään ja ryhmähenkeen liittyviä asioita. Kaikkein tärkeimmiksi nousivat puhuminen, keskustelut ja vertaistuki. Nämä saivat kaikkein eniten mainintoja avointen kysymysten vastauksissa. Vertaistukeen liittyy etenkin käsitys, että muut todella ymmärsivät, mistä puhuttiin. Lisäksi moni koki, että oli tärkeää kuulla, ettei ole ainut jolle on sattunut kamaliakin asioita.

”Kuulla että muilla ollut vastaavia kokemuksia.” (Lomake 1:8)

”Puhuminen ja huomata, että muut ovat kokeneet vastaavia asioita.” (Lomake 1:12)

Lisäksi tärkeitä asioita ryhmään liittyen olivat kuulluksi tuleminen, avoimuus, toisten mielipiteiden kuuleminen, luottamuksellisuus, kuunteleminen yleensä, tunnelma sekä ryhmän henki. Negatiivisia vastauksia ryhmään liittyen ei tullut lukuun ottamatta aiemmin mainitsemaani valehtelu-kommenttia ja yhtä kommenttia ”väsyneestä tunnelmasta”.

”Uusi ajattelutapa ryhmästä, ryhmän voima.” (Lomake 1:9)

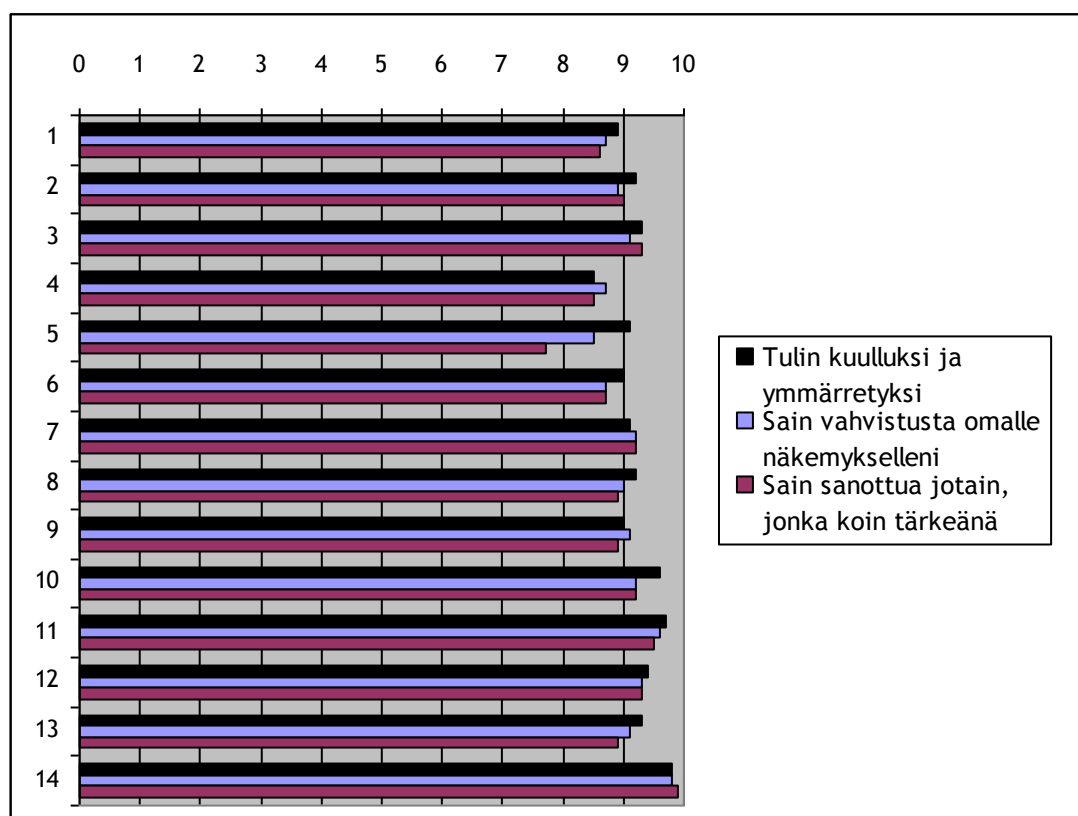
Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että ryhmät ovat toimineet hyvin ja ryhmä on tuntunut osallistujalle tärkeältä. Kommenteista on selvästi nähtävissä, että osallistujat ajattelevat kyseisen ryhmän olevan vain niin ”hyvä”, että siinä on helppo olla avoin ja luottavainen. Mielenkiintoista on, että tällainen ”täydellinen” ryhmä on saatu koottua jokaisella kerralla.

Tärkeintä oli ”yhteiset kokemukset, hyvä ryhmä”. (Lomake 1:7)

5.2.3 Oma merkitys ryhmässä

Lomakkeen 1 kolmas osio (tulin kuulluksi ja ymmärretyksi, sain vahvistusta omille näkemyksilleni, sain sanottua jotain jonka koin tärkeänä) kertoo siitä, kuinka merkityksellisiksi osallistu-

jat ovat kokeneet itsensä ryhmässä. Itsetunnon ja sitä kautta muutoksen mahdollisuuden kannalta on tärkeää, että osallistujat kokevat itsensä ja mielipiteensä merkityksellisiksi. Kuviossa 5 on koottuna väittämien saamien pisteiden keskiarvot teemoittain. Lisäksi analysoin avointen kysymysten kommentteja aiheeseen liittyen.

Kuvio 5: Oma merkitys ryhmässä (Lomake 1)

Kokonaisuutena tarkastellen väittämät ovat saaneet keskiarvoina tarkasteltuina varsin hyvät pisteet kaikista teemoista. Kokonaisuudesta erottuvat teemat 4 (rikollisuus, muutos ja valinta) ja 5 (talous) hieman alhaisemmin pistein kuin muut. Myös teema 1 eli tutustuminen on saanut kokonaisuutena katsoen hieman alhaisemmat pisteet kuin keskimäärin teemat, mutta tutustumiskerta onkin enemmän tarkoitettu ryhmähengen luomiseen ja työskentelyyn orientoitumiseen. Teemat 11 (rajat) ja 14 (lopetus) taas näyttävät saaneen hieman keskimääräistä paremmat pisteet näistä väittämistä. Kuitenkin teemassa 14 on todennäköisesti arvioitu koko ohjelman onnistumista enemmän kuin varsinaisesti viimeistä kertaa, joten se ei ole aivan vertailukelpoinen muiden pisteiden kanssa. Tietysti on tärkeää, että myös ohjelman lopussa osallistujat ovat kokeneet, että he ovat tulleet kuulluiksi ja saaneet vahvistusta näkemyksilleen.

Väittämä ”tulin kuulluksi ja ymmärretyksi” on saanut kaikissa teemoissa varsin hyvät pisteet. Ainoastaan teemassa 4 eli rikollisuus, muutos ja valinta on selvästi keskimääräistä alemmat pisteet. Osallistujat ovat varsin erilaisista taustoista ja heillä on varsin erilaisia tuomioita.

Avointen kysymysten vastausten perusteella on nähtävissä, että tässä osiossa on koettu hieman ongelmalliseksi se, että kaikilla on rikostensa osalta niin erilainen tausta. Tämä saattaa selittää myös sen, mikseivät osallistujat ole kokeneet tullessa yhtä kuulluiksi kuin muissa teemoissa. Joistakin osallistujista on saattanut tuntua, etteivät muut voi ymmärtää hänen ongelmiaan omista taustoistaan lähtien. Monelle aihe oli hyvin hankala, joten omista negatiivisista tunteista johtuen saattaa myös tuntua, etteivät muut ymmärrä. Kuitenkin pisteiden keskiarvo on 8,5, joka on asteikkoon suhteutettuna melko korkea. Tästä ei siis ehkä voi kovin suuria johtopäätöksiä vielä tehdä.

”Aihe sopii paremmin ns. taparikollisille.” (Lomake 1:4)

Pidin eniten ”rikoksesta puhuminen ääneen, jokainen kertoi”. (Lomake 1:4)

Väittämä ”sain vahvistusta omalle näkemykselleni” sai hyvät pisteet jokaisesta teemasta. Vain teemoissa 4 (rikollisuus, muutos ja valinta), 5 (talous) ja 6 (päihteet ja riippuvuus) keskiarvot olivat hieman keskimääräistä pienempiä. Näissä teemoissa on yhteisenä piirteenä nähtävissä, että osallistujilla on ollut varsin erilaiset taustat teemojen suhteen. Tuomiot ovat tulleet erilaisista rikoksista, joillakin on ollut talousrikoksia ja joillakin rahankäyttö normaalia, joillakin päihdeongelma ja toisilla ei. Tällaisessa tilanteessa toisten näkemykset eivät välttämättä kohtaa omien kanssa. Myös etenkin teemassa talous on nähtävissä, että useampi vastaaja kuin missään muussa teemassa oli sitä mieltä, ettei teemasta ollut mitään hyötyä. Tästäkin johtuen voi tuntua, etteivät omat näkemykset ole saaneet vahvistusta. Rikollisuuden osalta jotkut vastaajista ajattelivat, että menneitä on turha pohtia ja kokivat koko aiheen turhaksi ja todennäköisesti myös olevan kaukana omista näkemyksistä, jotka ovat sen kannalta, että elämää tulisi jatkaa eteenpäin menneistä huolimatta. Teemassa päihteet on nähtävissä hieman samansuuntaista; jotkut kokevat, ettei vanhoja kannata pohtia liikaa vaan pitäisi keskittyä vain tulevaisuuteen. Päihteidenkäytöstä puhuminen ei siis vastaa heidän näkemystään lopettamista helpottavista keinoista. Pääasiassa kommentit kaikkien teemojen osalta kuitenkin ovat positiivisia ja niiden perusteella on pääteltävissä, että ryhmästä on saatu tukea ja vahvistusta.

Pidin eniten: ”entisten ja nykyisten pohdintojen vahvistuminen”. (Lomake 1:6)

”Sain enemmän rohkeutta.” (Lomake 1:7)

Samat teemat kuin edellä eli 4, 5 ja 6 saivat hieman keskimääräistä huonommat pisteet myös väittämästä ”sain sanottua jotain jonka koin tärkeänä”. Vaikuttaa siltä, teemoja ei ole pidetty aivan yhtä tärkeinä tai mielenkiintoisina kuin muita teemoja, joten osallistujille on tullut tunne, etteivät ole sanoneet mitään kovin tärkeää. Kuitenkin näissäkin teemoissa pisteet olivat asteikkoon suhteutettuna melko korkeat. Ainoastaan teemassa 5 (talous) pisteet olivat huomattavasti huonommat kuin muissa. Kuitenkin edelleen talous on se teema, joka on avoin-

ten vastausten perusteella koettu kaikkein turhimmaksi, sillä moni koki, että asia oli jo en- tuudestaan varsin tuttua. Avointen kysymysten vastausten perusteella puhuminen on koettu erittäin tärkeäksi ja etenkin se, että muut ovat kuunnelleet, mitä toisilla on sanottavaa. Vas- tausten perusteella myös näyttää siltä, että pääasiassa ryhmäläiset ovat saaneet sanottua itselleen tärkeiksi kokemiaan asioita avoimesti ryhmässä.

”Sai avautua ja puhua asioista.” (Lomake 1:7)

”Sain sanottua tärkeätä asiasta.” (Lomake 1:3)

5.3 Lomake 5: Osallistujien kokemuksia ohjelman lopussa

Lomake 5 täytetään VINN-ohjelman viimeisellä kerralla. Kysymyksiin 1-17 vastataan asteikolla yhdestä kuuteen (1=huonoin, 6=paras) oman kokemuksen mukaan. Kysymykset ovat väittämiä, joihin osallistajat vastaavat arvioimalla, kuinka samaa mieltä ovat. Lisäksi jokaisen kysymyk- sen alapuolella on kohta ”kommentit”, johon vastaaja voi vapaamuotoisesti kommentoida kysymykseen liittyvää aihetta tai asiaa. Kysymykset 18 ja 19 ovat avoimia kysymyksiä. Kuvios- sa 6 (s. 39) on esitelty kysymysten 1-17 väittämät ja niiden saamat pisteet keskiarvoina.

Ensimmäiset 14 kysymystä liittyvät teemoihin. Jokaisesta teemasta on yksi väittäjä. Teemo- jen saamat pisteiden keskiarvot ovat varsin tasaisia. Neljä teemaa sai viisi tai enemmän pis- tettä, joista selvästi eniten, 5,7 pistettä, sai teema lopetus. Muut kolme teemaa ovat tutus- tuminen, rikollisuus, muutos ja valinta sekä rajat. Teemoihin on kommentoitu melko vähän. Kommentteja on lähinnä sellaisissa yhteyksissä, missä pisteitä on annettu vähän.

”Ei antanut mitään uutta” (Lomake 5: Talous)

”Olen ollut jo niin monella päihdekurssilla, ettei tästä tullut mitään uutta.”
(Lomake 5: Päihteiden käyttö ja riippuvuus)

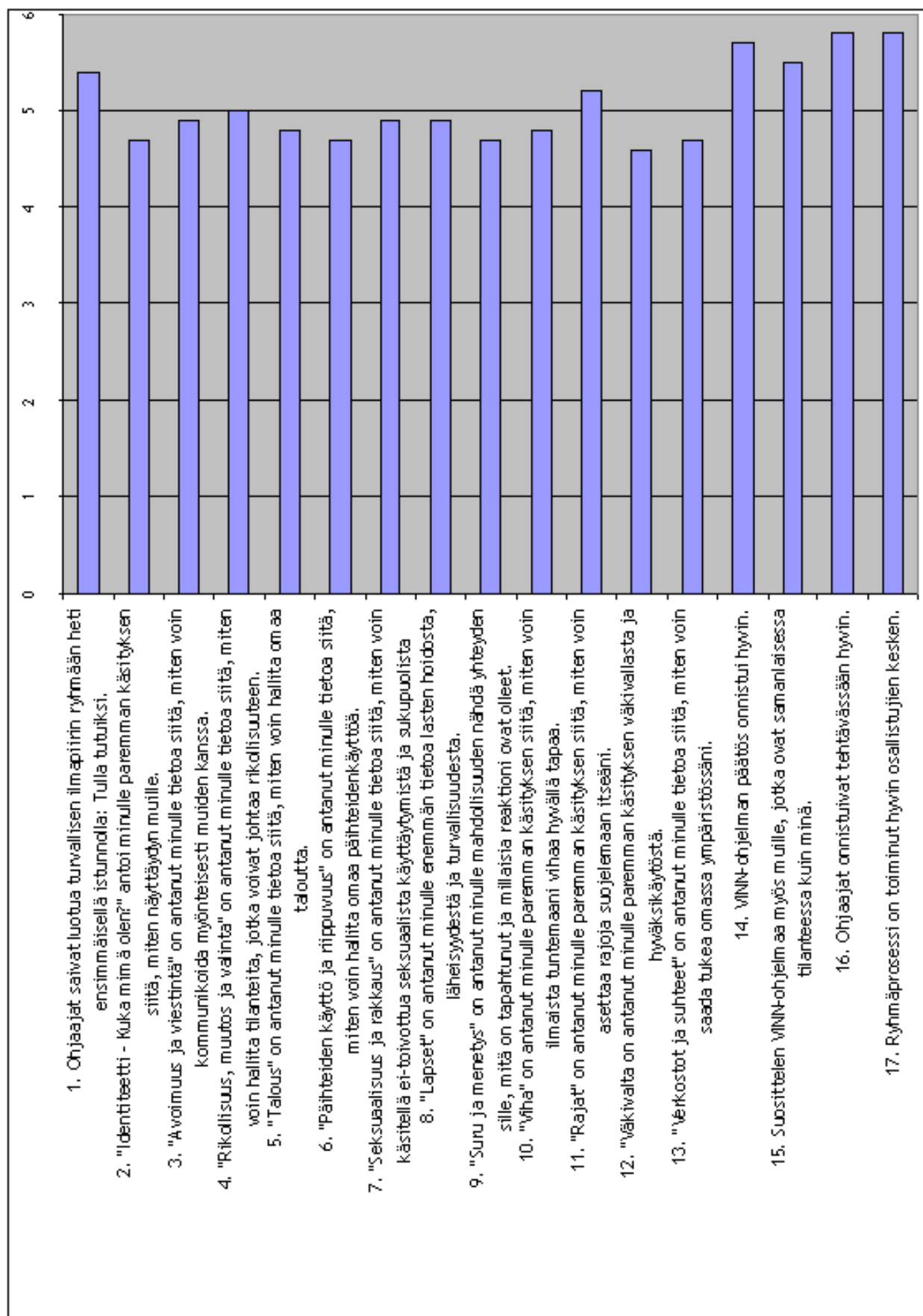
”Ei koske minua, koska minulla ei ole päihdeongelmaa.” (Lomake 5: Päihteiden käyttö ja riippuvuus)

”Keskustelu jäi vähiin.” (Lomake 5: Viha)

Rajat oli ainoa teema, johon oli annettu kirjallisesti myös positiivista palautetta:

”Oli hyötyä, osaan jatkossa laittaa rajat.” (Lomake 5)

”Rajojen kanssa minulla on vielä harjoittamista.” (Lomake 5)

Kuvio 6: Osallistujien kokemuksia ohjelman lopussa (Lomake 5)

Kysymys 15 koski sitä, että suosittelisiko osallistuja ohjelmaa muille samassa tilanteessa olleille. Lähes kaikki olivat laittaneet vastauksen 5 tai 6 kohtaan, yksi oli laittanut kohtaan 1 ja yksi kohtaan 3. Nämä kaksi vastausta hieman pudottivat keskiarvoa, joka kuitenkin oli 5,5 eli varsin hyvä.

”Todella hyvä ohjelma, pysäytti ajattelemaan.” (Lomake 5)

”Selkiyttää ajatuksia” (Lomake 5)

”Mä olin hirveen vaikeesti lähtemässä, mutta kun lähin niin se oli tosi hyvä juttu.” (Lomake 5)

Kysymys 16 koskee ohjaajien onnistumista. Kaikki vastaukset sijoittuvat kohtiin 5 ja 6 ja keskiarvo nousikin 5,8:aan.

”Paremmiin kuin hyvin! Kiitos!” (Lomake 5)

”Tykkäsin pitäjistä.” (Lomake 5)

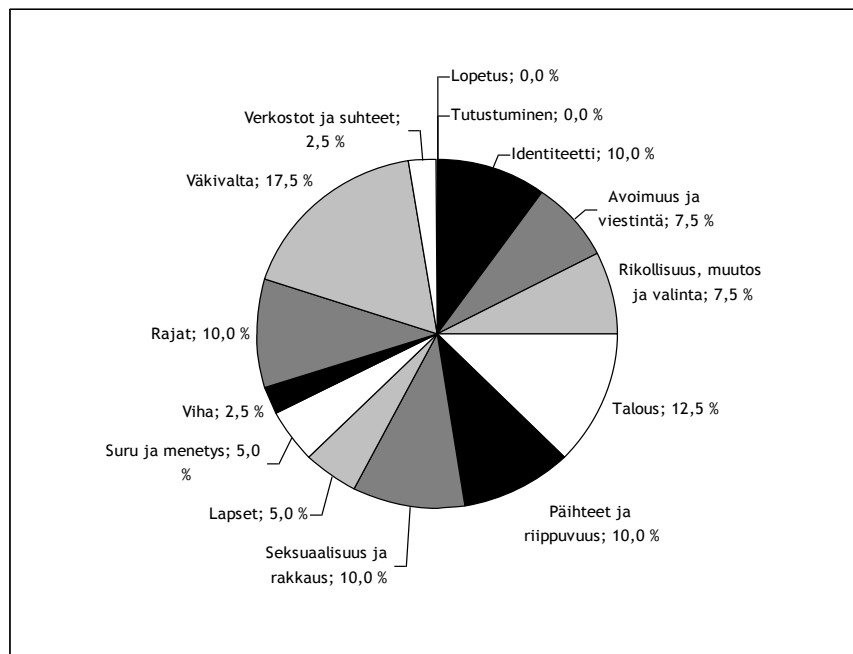
Kysymys 17 koski ryhmän toimintaa eli osallistujat pääsivät arvioimaan, miten heidän ryhmänsä toimi. Lähes kaikki vastaukset (19) sijoittuivat kohtaan 6, kohdan 5 oli valinnut kaksi ja kohdan 4 yksi. Myös tämän kysymyksen keskiarvo nousi siis kiitettävään 5,8:aan.

”Todella mahtava ryhmä!” (Lomake 5)

”Olen iloinen siitä, että ryhmä piti luottamuksen.” (Lomake 5)

”Olemme noudattaneet ryhmäsääntöjä hyvin ja ottaneet toisemme huomioon.” (Lomake 5)

Kysymys 18 on avoin kysymys: Mikä teema, tehtävävihkon tehtävä tai harjoitus oli mielestäsi erityisen hyödyllinen sinulle? Tähän oli moni vastannut, tosin kaikki vastaukset olivat kokonaisia teemoja, yksittäisiä tehtäviä tai harjoituksia ei nimennyt kukaan. Osa vastaajista nimesi useamman kuin yhden teeman. Teemoja oli nimetty yhteensä 39. Koska vastaukset liittyivät vain teemoihin, laadin kuvion (kuvio 7), jossa näkyy kunkin teeman vastauksista saama prosenttiosuus.

Kuvio 7: Hyödyllisimmät teemat (Lomake 5)

Väkivalta sai selvästi suurimman osuuden hyödyllisimpänä teemana, 17,5 prosenttia. Toiseksi eniten oli vastattu teemaa talous, jonka osuus on 12,5 prosenttia. Myös teemat identiteetti, rajat, päihteet ja riippuvuus sekä seksuaalisuus ja rakkaus saivat melko suuret osuudet vastauksista. Vain teemat tutustuminen ja lopetus, joilla ei varsinaisesti käsitelty mitään aihetta, jäivät kokonaan mainitsematta.

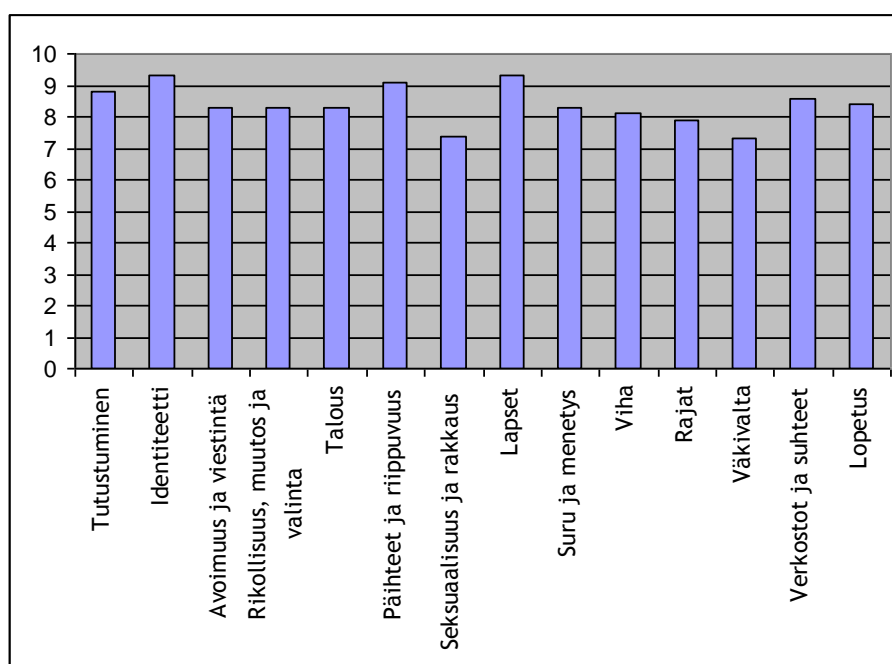
Kysymys 19 oli myös avoin kysymys, joka oli muotoiltu seuraavasti: mitä jäit kaipaamaan VINN-ohjelmassa? Kysymyksen muotoilu on selvästi huono, sillä se voi tarkoittaa kahta asiaa. Toisaalta se voi tarkoittaa sitä, että mitä VINN-ohjelmasta puuttuu (näin itse olen kysymyksen ymmärtänyt), mutta toisaalta se voi tarkoittaa myös sitä, mitä asioita jää kaipaamaan, kun ohjelma loppuu. Ongelmaksi muodostuukin se, että osallistujat ovat vastanneet eri kysymyksiin. Siihen, mitä he tulevat ohjelmassa ikävöimään, osallistujat ovat vastanneet pääasiassa ryhmään ja sen jäseniin liittyviä asioita. Myös keskustelut on erikseen mainittu useamman kerran. Sen sijaan kysymykseen siitä, mitä VINN-ohjelmasta puuttui, oli vastattu useamman kerran, ettei siitä puutu mitään ja toivottiin jatkoa ohjelmalle eli VINN 2:sta. Viha oli teemana ainoa mainittu, siitä toivottiin ”enemmän”, mistä on vaikea sanoa, tarkoittaako se määrällisesti vai sisällöllisesti. Joissain kommentteissa myös toivottiin enemmän aikaa puhua, koska välillä aika tuntui loppuvan kesken. Puutteita ohjelmassa nähtiin kuitenkin erittäin vähän.

”En mitään, sillä tältä kurssilta sain enemmän kuin osasin odottaa.” (Lomake 5)

5.4 Ohjaajien omat lomakkeet Aloitus ja Lopetus

5.4.1 Teemojen merkitys oman elämän kannalta VINN-ohjelman alussa

Lomakkeissa Aloitus ja Lopetus pyydettiin arvioimaan teeman merkitystä oman elämän kannalta, toisessa ennen ohjelman aloittamista ja toisessa ohjelman käymisen jälkeen. Teeman merkitys arvioitiin pisteyttämällä teema asteikolla yhdestä kymmeneen. Taulukossa 8 on koottuna ohjelman alussa kerätystä lomakkeesta jokaisen teeman merkityksen keskiarvo.

Kuvio 8: Teemojen merkitys oman elämän kannalta ennen ohjelmaa (Aloitus-lomake)

Eri teemojen merkitysten arvioinnissa ei ole suuria eroja. Identiteetti, päihteet ja riippuvuus sekä lapset arvioidaan ennen ohjelman alkamista kaikkein merkityksellisimmiksi, niiden kaikkien keskiarvo on yli yhdeksän. Sen sijaan seksuaalisuus ja rakkaus, rajat ja väkivalta arvioidaan kaikkein vähiten merkityksellisiksi, niiden keskiarvot jäävät kahdeksan alapuolelle. Tärkeää on kuitenkin huomata, että jo ohjelman alussa kaikki teemat arvioidaan varsin merkityksellisiksi oman elämän kannalta, sillä pieniä arvoja on vastauksissa annettu todella vähän.

Lisäksi Aloitus-lomakkeessa kysyttiin odotuksia ja tavoitteita aiheisiin liittyen. Esittelen nyt teemoittain yleisimpiä vastauksia sekä joitakin lainauksia suoraan palautteista. Tutustuminen-teeman odotukset olivat hajanaisia. Jotkut ajattelivat, että on hauska tutustua uusiin ihmisiin, jotkut ajattelivat, että tutustuminen on tärkeää luottamuksen syntymisen kannalta ja jotkut eivät osanneet odottaa oikein mitään.

”Tulisi luottava tunnelma muita kohtaan.” (Aloitus-lomake)

Identiteetti -teeman kohdalla suurin osa odotti teeman nimen mukaisesti itseensä tutustumista. Osa toivoi löytävänsä itsensä ja osa taas toivoi vahvistusta omille ajatuksilleen. Myös toive itsearvostuksen löytämisestä näkyi odotuksissa.

”Saada selkeä selvyys itsestäni ja mitä haluan.” (Aloitus-lomake)

”Itseeni tutustuminen on tärkeimpien aiheiden joukossa näissä aiheissa.”

(Aloitus-lomake)

Myös avoimuus ja viestintä -teeman odotukset liittyivät suoraan itse teeman nimeen. Lähes jokainen toivoi olevansa avoimempi ja viestivänsä tulevaisuudessa paremmin. Rikollisuus, muutos ja valinta -teema herätti paljon erilaisia ajatuksia. Toiset odottivat pohdintaa siitä, miten tähän tilanteeseen on jouduttu ja toiset taas toivoivat enemmän vahvistusta muutospyrkimyksilleen. Lisäksi moni toivoi ihan käytännön apua esimerkiksi valintojen tekemiseen ja itsensä hallitsemiseen houkuttavissa tilanteissa.

”Tavoite: ei lainkaan rikollisuutta.” (Aloitus-lomake)

”Oppia käyttäytymään tilanteissa eri tavalla.” (Aloitus-lomake)

”Motivaatio parempaan elämään on korkea.” (Aloitus-lomake)

Talous -teemasta osallistujat toivoivat apua sekä velka-asioiden järjestämisen suhteen että ihan päivittäisten raha-asioiden hoitamiseen. Monelle vaikutti olevan tarpeellista oppia elämään ”vähemmällä rahalla”. Toisaalta osa vastaajista kirjoitti osaavansa hoitaa taloutensa ja nyt tarpeeksi hyvin. Päihteisiin ja riippuvuuteen liittyvän osion odotukset olivat vastanneilla varsin samanlaisia; tukea päihteettömyyteen, apua lopettamiseen, vahvistusta uskoon lopettamisen mahdollisuudesta. Osa myös kaipasi apua ja tukea heikkojen kohtien tunnistamisessa tai hoitoon hakeutumisessa.

”Löytää ajattelutapoja päihteettömyyden tukemiseksi.” (Aloitus-lomake)

”Enemmän tietoa, tukea.” (Aloitus-lomake)

”Oppia tuntemaan retkahdusvaarat.” (Aloitus-lomake)

Seksuaalisuus ja rakkaus -teemasta osallistujat olivat kirjoittaneet varsin vähän odotuksia. Osa odotti puhumista parisuhteesta, osa läheisistä. Osa koki olevansa rajoittunut aiheen suhteen, toiset totesivat, ettei aihe koske heitä ainakaan tällä hetkellä. Lapset -aihe sen sijaan nosti jo enemmän ajatuksia ja odotuksia. Monet tuntuivat kaipaavan apua lasten tukemisessa ja läsnä olemisessa. Osa halusi oppia lisää vanhemmuudesta ylipäättänsä. Joillakin oli myös

tavoitteena korjata välinsä lapsiinsa. Toisaalta oli myös osallistujia, joilla ei lapsia ollut lainkaan, ja he eivät ymmärrettävästi osanneet aiheelta juuri mitään heitä koskevaa odottaa.

”Että saan välini oikealla tavalla kuntoon.” (Aloitus-lomake)

”Haluan oppia vanhemmuudesta enemmän.” (Aloitus-lomake)

Suru ja menetys -teemasta suurimmalla osalla oli sama tavoite: oppia käsittelemään surua paremmin ja jatkamaan elämää menetyksistä huolimatta. Osalla oli myös tiettyjä tapahtumia, joita he eivät vielä olleet saaneet käsiteltyä, ja he toivoivat, että ne tulisi viimein käsiteltyä loppuun asti. Viha -teemasta oli kaksijakoisia odotuksia. Toiset ajattelivat sen olevan normaali tunne, jota ei pidäkään peitellä. Toiset taas odottivat, että oppisivat vihanhallintaa ja antamaan anteeksi helpommin.

”Tärkeä tunne, täytyy oppia tunnistamaan.” (Aloitus-lomake)

”Tunteiden hallintaa ja rentoutumismenetelmien löytäminen.” (Aloitus-lomake)

Teemasta rajat suurin osa vastanneista vaikutti ajatelleen lähinnä omia rajoituksia, ei niinkään itselle asetettuja rajoja, joita muut eivät saa ylittää. Osallistujat toivoivat selkeyttä rajoihinsa ja tulevansa tietoisiksi omista rajoistaan. Väkivalta -teemasta osallistujilla oli varsin erilaisia tavoitteita. Osa halusi pohtia omaa väkivaltaista käyttäytymistään, osa toivoi keskustelua uhrin näkökulmasta. Myös henkisen väkivallan tunnistamiseen ja käsittelyyn kaivattiin apua.

”Tarkoituksena kokonaan eroon väkivaltaisuudesta.” (Aloitus-lomake)

”Henkinen väkivalta, hallitseminen, sen tunnistaminen.” (Aloitus-lomake)

Verkostot ja suhteet -teemasta osallistujat toivoivat apua verkoston kasvattamiseen. Suuri osa vastanneista toivoi selkeyttä siihen, mistä voi tarvittaessa pyytää apua. Osa myös odotti pohdintaa perhe- ja sukulaisuussuhteisiin liittyen. Joissain vastauksissa näkyi myös sen asian tiedostaminen, että jostain suhteista on parempi luopua.

”Saada vertaistukea, tukihenkilö ja perhesuhteet.” (Aloitus-lomake)

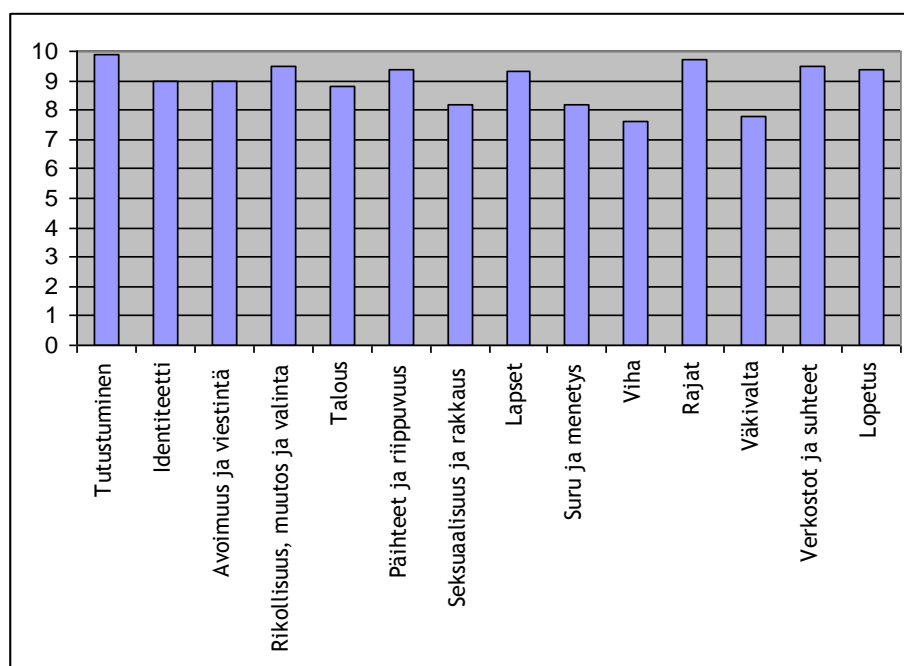
”Täytyy pohtia mitä suhteita luo ja mistä luopuu.” (Aloitus-lomake)

Kokonaisuutena ajatellen osallistujien odotukset ovat varsin yhteneväisiä ohjelman sisällön kanssa. Esimerkiksi teemassa väkivalta odotukset olivat varsin eri näkökulmista, mutta ohjelman tarkoituksena onkin käsitellä asioita useammasta näkökulmasta ja väkivaltaa käsitellään niin tekijän, todistajan kuin uhrinkin näkökulmasta. Uskoisin, että ohjelma on vastannut aina-

kin kaikkiin kirjoitettuihin odotuksiin jollakin tavalla. Eri asia on sitten se, onko se ollut osallistujien näkökulmasta riittävää.

5.4.2 Teemojen merkitys oman elämän kannalta VINN-ohjelman lopussa

Kuviossa 9 esitellään ohjelman lopussa kerätystä palautteista vastaava yhteenveto, jossa on laskettu jokaisen teeman saamien pisteiden keskiarvo. Lopetus-lomakkeella yli puolet teemoista on saanut keskiarvoksi yli yhdeksän. Näitä teemoja ovat tutustuminen, identiteetti, avoimuus ja viestintä, rikollisuus, muutos ja valinta, päihteet ja riippuvuus, lapset, rajat, verkostot ja suhteet sekä lopetus. Vain teemat viha ja väkivalta saivat alle kahdeksan pistettä. Lopetus-lomakkeessa oli kuitenkin selvästi enemmän hajontaa tiettyjen teemojen kohdalla kuin aloitus-lomakkeessa. Etenkin juuri teemojen viha ja väkivalta kohdalla on annettu arvoja laidasta laitaan, kun taas muutamassa aiheessa on annettu vain arvoja 9-10. Joka tapauksessa lopetus-lomakkeesta voisi päätellä, että ohjelmaan ja sen teemoihin ollaan oltu varsin tyytyväisiä ainakin heti ohjelman käymisen jälkeen.

Kuvio 9: Teemojen merkitys oman elämän kannalta ohjelman jälkeen (Lopetus-lomake)

Myös lopetus lomakkeessa oli avoimia kysymyksiä teemoittain. Kysymykset olivat vastasiko sisältö odotuksia, mistä erityisesti hyödyit ja mitä jäit kaipaamaan. Esittelen teemoittain osallistujien vastauksia sekä suoria lainauksia. Lainaukset pääasiassa ovat vastauksia kysymykseen ”mistä erityisesti hyödyit”. Vastausten perusteella kaikki teemat vastasivat odotuksia hyvin. Kaikki tosin eivät vastanneet joka kohdassa kysymykseen asiasta. Ensimmäisessä teemassa eli tutustumisessa osallistujat kokivat eniten hyötyvänsä juuri toisiinsa tutustumisesta,

jonka seurauksena he myös kokivat keskustelun helpommaksi. Myös esimerkiksi sääntöjen läpi käyminen oli joillekin tärkeää. Osa ryhmäläisistä ei ollut koskaan osallistunut vastaaviin ryhmiin, joten etenkin heille ensimmäinen orientoiva kerta oli varmasti tarpeellinen. Toisaalta myös jotkut olivat sitä mieltä, että jos kaikki olisivat valmiiksi tunteneet toisensa, ensimmäistä kertaa ei olisi tarvittu.

”Opin luottamaan näihin ihmisiin.” (Lopetus-lomake)

”Tutustuin hyvin ja nimetkin muistin.” (Lopetus-lomake)

Identiteetti -teema sai monet ajattelemaan itseään ja minäkuvaansa. Moni koki, että ryhmän avulla he pääsivät oikeasti tutkimaan itseään ja oppivat itsestään enemmän kuin olisivat uskoneet. Toisaalta jotkut myös kokivat, että asiat olivat jo itselle selviä, mutta aiheena identiteetti oli silti mielenkiintoinen. Osa vastaajista koki jo sen hyödylliseksi, että kerrankin oli aikaa pysähtyä miettimään omaa itseään.

”Löytyi piirteitä, mitä en ole huomannut!” (Lopetus-lomake)

”Opin tuntemaan itseäni paremmin.” (Lopetus-lomake)

”Oli aikaa miettiä kuka olen.” (Lopetus-lomake)

Avoimuus ja viestintä -teema oli myös varsin hyödyllisenä pidetty. Moni koki, ettei varsinaisesti uutta asiaa tullut paljon, mutta oli monia asioita, joita ei ollut aiemmin tullut ajatelleeksi. Etenkin kehonkieleen liittyvä sanaton viestintä ja sen määrä oli monelle yllätys.

”Mitä kaikkea muuta hyvä viestintä on paitsi puhumista.” (Lopetus-lomake)

Rikollisuus, muutos ja valinta -teema herätti osallistujissa selvästi paljon vaikeitakin ajatuksia. Toisaalta rikoksen käsitteleminen koettiin hyväksi, mutta joillekin se oli erittäin vaikeaa. Hyödylliseksi koettiin etenkin motiivien miettiminen ja myös se, että joutui perustelevaan, miksei enää aio rikollista uraa jatkaa. Riskien ja riskitilanteiden pohtiminen sekä ambivalenssin käsittely koettiin tärkeiksi ja hyödyllisiksi. Tämä oli harvoja aiheita, jossa oli kirjoitettu mitään osioon ”mitä jäit kaipaamaan”. Keskustelua olisi siis ainakin joissakin ryhmissä saanut olla hieman enemmän.

”Huomasin kuinka helposti miettii rikollista vaihtoehtoa.” (Lopetus-lomake)

”Tajuamaan tilanteet paremmin.” (Lopetus-lomake)

”Aihe pysäytti miettimään.” (Lopetus-lomake)

Talous -teemassa hyödyllisimmiksi koettiin konkreettiset neuvot esimerkiksi kuukausibudjetin tekemisestä tai säästämisen keinoista. Moni koki, että teeman ansioista he pystyvät paremmin

hahmottamaan ja suunnittelemaan talouttaan tulevaisuudessa. Kaupassa käyminen ym. on kuitenkin avolaitosvangeille tuttua, joten moni koki osan aiheista hieman turhiksi. Lisää tietoa olisi kaivattu velkajärjestelyistä.

”Konkreettisen toimet, että saa rahan riittämään.” (Lopetus-lomake)

”Oli hyvä opetella kirjaamaan tulot ja menot.” (Lopetus-lomake)

Päihteiden käyttö ja riippuvuus -teema sai hieman kaksijakoista palautetta hyödyllisyydestään. Toisaalta tuli palautetta, että oli hyödyllinen ja tärkeä aihe, olisi tarvittu jopa enemmän aikaa käsittelyyn. Toisaalta taas etenkin jo muita ryhmiä käyneet kokivat sen saman toistamiseksi ja tylsäksi. Kaikilla ryhmäläisistä ei myöskään ole ollut päihdeongelmaa, joten heille aihe on sen vuoksi voinut olla turhan tuntuinen. Keskustelua toivottiin enemmän ainakin jonkin ryhmän osalta. Hyödylliseksi koettiin etenkin riskitilanteiden pohtiminen ja se, kuinka päihteet monella ovat vaikuttaneet kaikkiin elämän osa-alueisiin. Moni uskoi motivaationsa ja päätöksensä päihdeettömyyden suhteen voimistuneen entisestään.

”Oivalsin, kuinka kaikki on niistä lähtöisin.” (Lopetus-lomake)

”Aika vähän aikaa käytettiin tähän kun kaikilla on niin paljon päihdeongelmaa.” (Lopetus-lomake)

”Vahvistin motivaatiotani.” (Lopetus-lomake)

Seksuaalisuus ja rakkaus -teema koettiin hyödylliseksi, koska aiheet olivat sellaisia, joita tulee harvemmin tarkemmin pohdittua. Hyödylliseksi koettiin erilaisista suhteista puhuminen ja omien tunteiden selkiytyminen. Toisaalta jotkut kokivat, ettei teema ollut heitä varten. Yksi vastaaja oli myös sitä mieltä, ettei teeman sisältö vastannut hänen odotuksiaan juuri lainkaan.

”Sain suhteelleni voimia jatkaa eteenpäin.” (Lopetus-lomake)

”Tajusin että jotain pitää tehdä.” (Lopetus-lomake)

Lapset -teema oli monelle osallistujista yksi tärkeimmistä. Osallistujat kokivat hyödylliseksi kuulla muiden vastaavista kokemuksista ja myös omasta lapsuudestaan puhumisen. Osalle aihe oli tuttu ja jokapäiväinen (ryhmässä on ollut mukana myös perheosastolla olevia vankeja, joilla on lapsensa mukana vankilassa) ja joillekin lapsettomille taas vieraampi ja turha. Mutta vaikka aihe olisikin ollut varsin tuttu, moni koki saavansa paljon irti toisten erilaisista tilanteista lastensa suhteen. Moni koki, että teema sai tajuamaan perheen tärkeyden ja ikävöimään lapsia entistä enemmän, mutta pääasiassa positiivisella tavalla.

”Oli kiva kuunnella muiden kokemuksia.” (Lopetus-lomake)

"Itselläni on lapsi ja hyödyin istunnossa monesta asiasta." (Lopetus-lomake)

Teema suru ja menetys koettiin erittäin raskaaksi aiheeksi. Toisaalta moni koki saavuttaneensa kevyemmän olon, kun asiat sai käsiteltyä. Monelle oli tärkeää myös ymmärtää, että teemaan liittyy muitakin kuin läheisen ihmisen kuolema. Osa koki saaneensa mieltä vaivanneen asian käsiteltyä, osa koki vasta aloittaneensa surutyön jonkin vanhan asian kohdalla.

"Suru ei tunnukaan enää tuskalta ja pystyn muistelemaan kivoja hetkiäkin."
(Lopetus-lomake)

"Oli niin raskas aihe että oli henkisesti aivan loppu." (Lopetus-lomake)

Teema viha ei ehkä vastannut aivan täysin osallistujien odotuksiin. Osa toivoi enemmän tietoa aiheesta ja osan vastauksista pystyi päättämään, ettei ainakaan koko teema ollut onnistunut. Myös kommentteja siihen, mistä aiheesta erityisesti hyötyi, oli todella vähän. Myös tätä aihetta osa piti vaikeana. Osallistajat kokivat hyötyneensä eniten vihanhallintaan liittyvistä asioista.

"Olisi saanut olla enemmän tietoa." (Lopetus-lomake)

"Opin monta uutta tapaa käyttäytyä, ettei viha olisi hirvittävä." (Lopetus-lomake)

Rajat -teema koettiin annettujen pisteiden perusteella tutustumisen jälkeen hyödyllisimmäksi teemaksi. Erityisesti osallistajat kokivat hyötyneensä siitä, että he oppivat, ehkä jopa ensimmäistä kertaa elämässään, asettamaan rajat siitä, mitä heille saa tehdä tai sanoa. Osa vastaajista koki teeman tärkeäksi, koska se tuki heidän aiempia ajatuksiaan siitä, millaiset rajat he haluavat itselleen ja itseään kohtaan vetää.

"Opin, että minunkin on rajat opittava vetämään jossain vaiheessa." (Lopetus-lomake)

"Sain vahvuutta omiin rajoihin." (Lopetus-lomake)

Väkivalta koettiin aiheena erittäin hankalaksi ja ikäviä tunteita herättäväksi. Monille oli erityisen tärkeää, että asiasta pystyi puhumaan ihmisten kanssa, jotka olivat kokeneet samanlaisia asioita, jotkut jopa pahempia. Monille tuli vaikeita asioita mieleen aina lapsuudesta asti. Pääasiassa palautteiden mukaan asioiden käsittely oli kuitenkin hyvä asia. Myös omasta väkivaltaisuudesta puhuminen koettiin tärkeäksi osaksi. Osa koki, ettei aihe juurikaan heitä koskettanut, joten he eivät saaneet aiheesta kovin paljon irti.

"Pystyin ja sain puhua aiheesta." (Lopetus-lomake)

”On oppinut hillitsemään enemmän ja tietään varmasti, ettei väkivalta kannata.” (Lopetus-lomake)

”Pahat asiat tuli mieleen.” (Lopetus-lomake)

Verkostot ja suhteet -teema koettiin erittäin tärkeäksi ja ajattelunarvoiseksi. Moni koki tärkeäksi verkoston kartoittamisen, sillä se auttoi huomaamaan, mitkä suhteet ovat tärkeitä ja mistä voisi tai pitäisi luopua. Monelle oli myös tärkeää huomata se, että suhteisiin ja verkostoihin voi itse vaikuttaa. Osa osallistujista oli jo ennen ohjelmaakin aloittanut verkostonsa tarkastelun.

”On hyvä huomata, että normaalejakin suhteita on.” (Lopetus-lomake)

”Olen tehnyt lopullisen ratkaisun ja se on alkanut tuntumaan hyvältä.”

(Lopetus-lomake)

”Näitä olin jo miettinyt itsekseni.” (Lopetus-lomake)

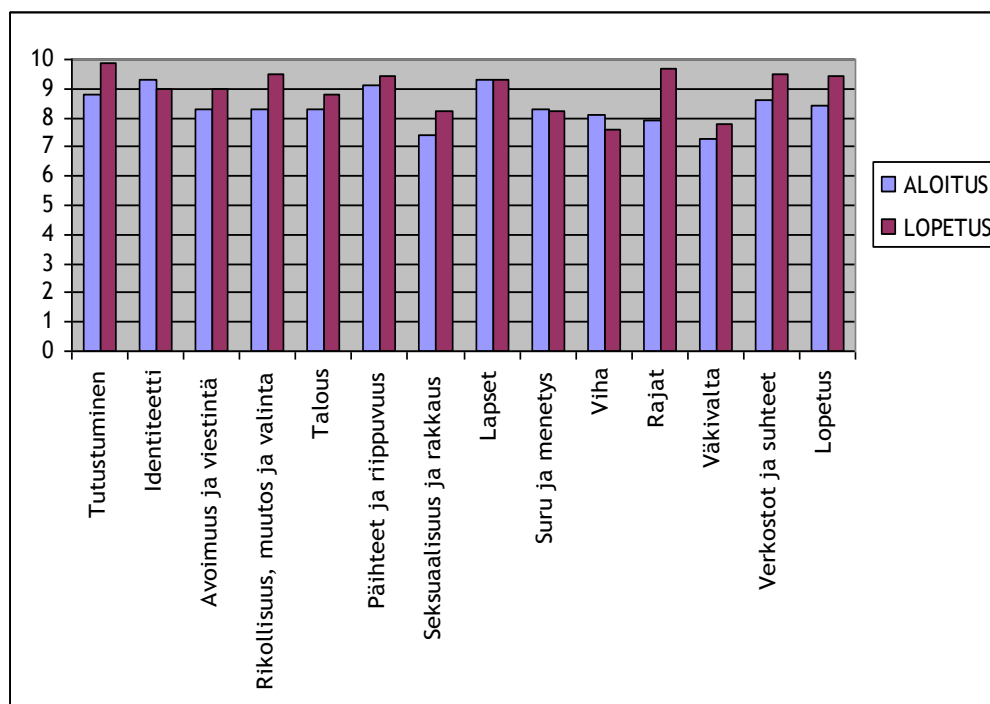
Lopetuskerran palautteet vaikuttivat lähinnä koskevan koko kurssia. Palautteet olivat lähes pelkästään positiivisia ja moni jäi kaipaamaan kurssia ja ryhmää. Vaikka kurssi oli pitkä, osa ei halunnut sen vielääkään loppuvan. Myös jatko-osa olisi tervetullut.

”Todellakin opin kurssilla paljon ja opittavaa on vielä, mutta asioita opin näkemään uusin silmin! Kiitos!” (Lopetus-lomake)

”Tiedän mitä haen elämältä.” (Lopetus-lomake)

5.4.3 Teemojen merkitys alussa ja lopussa - vastausten vertailua

Kuvioon 10 olen koonnut vielä samaan taulukkoon sekä Aloitus- että Lopetus-lomakkeesta eri teemojen saamat keskiarvot.

Kuvio 10: Teemojen merkitys oman elämän kannalta ennen ja jälkeen ohjelman (Aloituskortti ja Lopetus-kortti)

Suurimmassa osassa teemoista keskiarvo teemojen merkityksellisyydestä omassa elämässä kasvoi. Neljässä teemassa se kasvoi jopa enemmän kuin yhden pisteen verran. Näitä teemoja olivat tutustuminen, rikollisuus, muutos ja valinta, rajat sekä lopetus. Rajat -teeman arvo kasvoi selvästi kaikkein eniten, sen keskiarvo nousi arvosta 7,9 arvoon 9,7. Lopetus-kortin avointen kysymysten pohjalta olen pyrkinyt kokoamaan mahdollisia syitä, mistä erot voisivat johtua. Teemasta rajat on vastattu esimerkiksi seuraavaa:

”Rajat on tärkeitä joka asiassa -> oivallus!” (Lopetus-kortti)

”Opin, että minunkin on rajat opittava vetämään jossain vaiheessa.” (Lopetus-kortti)

Vastauksista tuli vaikutelma, että aiheita ei ollut kauheasti pohdittu ennen kurssia. Ehkä aiheen suosio nousikin siitä, ettei osallistujilla ennen kurssin alkua ollut kunnollista käsitystä siitä, mitä aihe käytännössä tarkoittaa. Kurssin edetessä se kuitenkin nousi tutustumisen jälkeen merkityksellisimmäksi aiheeksi. Tutustuminen oli siis kaikkein eniten pisteitä saanut aihe. Itse ajattelin alkuun, että ensimmäinen aihe on selvästikin suunniteltu vain ryhmän sujuvuuden takaamiseksi, mutta osallistujat olivat saaneet siitä paljon muutakin irti, kuten keinoja tutustua muihin ihmisiin ja apua mielipiteiden ilmaisemiseen. Teeman suurimmat hyödyt kuitenkin liittyivät varmasti siihen, että kun ryhmä saadaan tutuksi ja luottamus herätettyä, kaikista aiheista on helpompi puhua.

”Ryhmään tutustuminen tärkeää.” (Lopetus-lomake)

”Uskallan sanoa nyt mielipiteeni paremmin.” (Lopetus-lomake)

Kolmanneksi eniten merkitys oli kurssin aikana kasvanut aiheella rikollisuus, muutos ja valinta. Vastauksista käy ilmi, että aihe on ollut monille varsin vaikea, mutta sitäkin hyödyllisempi. Ehkä osallistujat ovat jo etukäteen tiedostaneet aiheen vaikeuden, eivätkä ole kokeneet tarpeelliseksi avautua hankalista asioista. Kuitenkin ohjelman käytyään he ovat kokeneet sen erityisen hyödylliseksi kun ovat saaneet siitä puhuttua.

”Huomasin muutoksen itsessäni.” (Lopetus-lomake)

”Opin tunnistaa vaikeat alueet.” (Lopetus-lomake)

Kolmessa teemassa arvio kuitenkin laski. Näitä olivat identiteetti, suru ja menetys sekä viha. Kuitenkin palautteissa on pääasiassa vain positiivista palautetta näihinkin osioihin liittyen. Esimerkiksi teeman viha liittyen vain yksi oli kirjoittanut kohtaan ”mitä jäit kaipaamaan”, että olisi kaivannut lisää tietoa, muut kommentit olivat positiivisia. Identiteetti oli osalle vastanneista aihe, jota oli tullut mietittyä ennenkin, joten vanhan kertaaminen ehkä sai sen pisteet putoamaan. Suru ja menetys sekä viha taas koettiin erittäin vaikeiksi aiheiksi, joista saattoi jäädä jälkikäteen hieman negatiivinen muistikuva ikävien tunteiden takia. Pääasiassa kuitenkin vaikuttaa siltä, että osallistujat ovat olleet varsin tyytyväisiä eri teemojen toteutukseen ohjelman lopussa.

5.5 Haastattelut

Toivoin haastatteluiden avulla saavani hieman syvemmälle meneviä kommentteja eri teemoihin ja ohjelmaan yleensä liittyen. Haastattelun ajankohtana ohjelman suorittamisesta oli molemmilla haastateltavilla kulunut noin puoli vuotta. Haastattelun aluksi keskustelimme ohjelmasta noin yleensä ja teemoista, jotka heille olivat jääneet mieleen. Vasta tämän jälkeen annoin haastateltaville listan teemoista, jotka käsittelimme yksi kerrallaan. Lopuksi haastattelussa keskustelimme myös ohjelman mahdollisista vaikutuksista (teemahaastattelurunko liitteenä 5). Esittelen tässä haastateltavien tärkeiksi ja turhiksi kokemat asiat koko ohjelmasta yleensä sekä eri teemoista. Lisäksi olen poiminut aiheisiin liittyen haastatteluista suoria lainauksia.

Toinen haastateltavista oli hakeutunut ohjelmaan itse näkemänsä ilmoituksen perusteella ja toiselle vankilan työntekijät olivat suositelleet ohjelmaa, joten hän oli päättänyt hakeutua siihen. Molemmat olivat etukäteen kokeneet, että ohjelma olisi mahdollisesti hyödyllinen. Haastateltava, jolle ohjelmaa oli suositeltu, oli osittain osallistunut ohjelmaan edistääkseen

rangaistujan suunnitelmaansa, osittain, koska koki sen hyödylliseksi. Molemmat haastateltavat ajattelivat jälkikäteen VINN-ohjelman olleen hyödyllinen kokemus ja jos saisivat valita uudelleen, he edelleen osallistuisivat ohjelmaan. Haastateltavat kokivat, että ohjelmasta opituista asioista on ollut hyötyä myöhemmin. Haastateltavat muistivat aiheista parhaiten rajoihin, parisuhteeseen ja rikokseen liittyvät keskustelut. Näistä aiheista ja teemoista he myös kokivat hyötynensä jälkikäteen ajateltuna eniten. Ennen teemojen näyttämistä kumpikaan haastateltava ei osannut nimetä yhtään turhaa aihetta.

Molemmat haastateltavat kokivat, että tutustumiskerta oli tärkeä, koska kaikki ryhmäläiset eivät olleet etukäteen tuttuja. Toinen haastateltavista ei myöskään ollut aiemmin osallistunut ryhmään vankilassa, joten hän koki ensimmäisen kerran tarpeelliseksi senkin takia. Identiteetti-teeman toinen haastateltavista koki erittäin tärkeäksi, sillä hänellä oli ryhmän toteutuksen aikaan tapahtumassa asioita, jotka oleellisesti vaikuttavat ihmisen kokemukseen omasta itsestään. Lisäksi hän koki tuomionsa aikana muuttuneensa enemmän samanlaiseksi ihmisenä, kuin mitä oli ollut ennen ”rikollista uraa”. Toinen haastateltavista koki, että teeman aiheet olivat asioita, joita hän oli jo itse käsitellyt, eikä istunto varsinaisesti tuonut hänelle mitään uutta. Lisäksi haastattelun lopussa toinen haastateltava toi esiin, että vapautuessa on varmasti tärkeää palata aiheeseen, jotta pääsee eroon vanki-identiteetistä.

”Mä oon hirveesti muuttunu tossa sen jälkeen kun mä oon ollu kiinni tai mä oon tullut samaksi kun mitä mä oon ollut.” (Haastattelu 1)

Avoimuus ja viestintä -teemasta molemmat haastateltavista kokivat, että suurin anti oli siinä, ettei asioita aiemmin oltu niin tarkkaan mietitty. Juuri esimerkiksi sanaton viestintä oli sellainen, johon toinen haastateltavista kertoi myöhemmin kiinnittäneensä paljonkin huomiota tarkkailemalla sekä toisia ihmisiä että itseään. Rikollisuus, muutos ja valinta -teema koettiin tärkeäksi. Molemmat haastateltavat kokivat, että asioista oli hyvä puhua. Toiselle asioista puhuminen oli helppoa, toiselle taas hyvin vaikeaa.

”Onhan se hyvä käydä läpi, minkä takia siihen on lähtenyt ja minkä takia siihen ei lähe enää.” (Haastattelu 2)

”Mä en oo koko aikana pystynyt siitä (rikoksesta) puhumaan.” (Haastattelu 1)

Molemmat haastateltavat kokivat, että teema talous oli melko tuttua asiaa ja että he osaavat hoitaa raha-asiansa. Molemmilla haastateltavilla on kuitenkin taustallaan talouteen liittyviä rikoksia. Haastateltavat kokivat, että vankilassa tulee toimeen, mutta tilanne voi vapauduttua olla toinen. Päihteet ja riippuvuus -teemaa haastateltavista toinen piti melko turhana, koska oli käsitellyt samoja asioita varsin usein. Hän myös koki, että varsin usein vankilassa tehtävä päihdetyö on rinnastettavissa ”kuivanarkkaukseen”, sillä päihteidenkäytöstä puhutta-

essa ja sitä analysoitaessa jälkikäteen mieleen jäävät usein juuri käytön positiiviset puolet. Tämä saattaa lisätä riskiä alkaa käyttämään päihteitä uudelleen. Toinen haastateltavista piti aihetta mielenkiintoisena lähinnä siksi, että useilla hänen läheisillään on päihderiippuvuuksia ja hänelle on vaikea ymmärtää, miten jostain asiasta voi olla niin riippuvainen, että se menee kaiken muun edelle.

Seksuaalisuus ja rakkaus -teeman molemmat haastateltavat kokivat jälkikäteen positiivisena. Toisen haastateltavan tilanne oli ohjelman käymisen jälkeen muuttunut, ja hän koki, että nyt käsiteltäessä aihe saattaisi nostaa enemmän kielteisiä asioita pintaan. Toiselle haastateltavalle teema oli yksi ohjelman tärkeimmistä; tämän teeman pohjalta hän oli saanut tehtyä elämänsä kannalta tärkeän päätöksen.

”Se (seksuaalisuus ja rakkaus -teema) oli varmaan mulle se kaikista suurin juttu ... sain sellasta niinku voimaa ja näkemystä asiaan ... sillä tiellä olen pysynyt.” (Haastattelu 2)

Lapset -teeman molemmat haastateltavat kokivat mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi. Etenkin toiselle haastateltavista teema oli erittäin tuttua ja jopa päivittäistä asiaa, joten kovin suuria tunteita ei herännyt. Teemasta suru ja menetys toinen haastateltavista oli ollut poissa, mutta toinen koki sen hyödylliseksi. Teema oli erityisesti selkeyttänyt sitä, mitä menetyksen tunne voi olla ja miten sitä voi käsitellä. Viha -teeman molemmat haastateltavat kokivat mielenkiintoiseksi, mutta eivät kovin tarpeelliseksi. Molemmat kokivat, ettei viha ole enää kovinkaan yleinen tunne heillä ja että he osaavat käsitellä vihaansa jos on tarve.

”Mä pystyn sitä hirveen hyvin käsittelemään, ei jää mieleen kaivertaa.” (Haastattelu 1)

Rajat -teemaa molemmat osallistujat pitivät erittäin tärkeänä. He kokivat oppineensa uusia asioita ja ymmärtäneensä, että omien rajojen tunteminen ja asettaminen on erittäin tärkeää. Molemmat kokivat, että heillä oli aiemmin ollut liian löysät rajat sen suhteen, mitä heille sai tehdä tai sanoa. Toinen haastateltavista oli tämän teeman perusteella saanut tehtyä tärkeän ratkaisun elämässään. Molemmat haastateltavista olivat kokeneet väkivaltaa jossain määrin ja teema toi mieleen paljon negatiivisia asioita. Etenkin toinen haastateltavista oli kokenut varsin paljon itseensä kohdistuvaa väkivaltaa, josta ei ollut kunnolla koskaan päässyt puhumaan. Erityisen tärkeää oli se, että toiset oikeasti ymmärsivät mistä puhutaan ja että joillekin oli sattunut jopa kamalampia asioita.

”Kun mä --- kävin psykologilla ja mä puhuin siitä että mimmosta väkivaltaa mä oon kokenu ni se alko itkemään. Että mulla ei kauheesti oo kokemusta siitä että miten se kestetään.” (Haastattelu 1)

Verkostot ja suhteet -teeman haastateltavat kokivat tärkeäksi. Toinen oli jo ennen ohjelmaa jossain määrin karsinut verkostoaan ja yrittänyt löytää lisää tukiverkkoja. Tämä työ on jatkunut myös kurssin jälkeen. Myös toisella haastateltavalla verkosto on parantunut ohjelman jälkeen. Myös lopetuskerta koettiin tärkeäksi ja mukavaksi, tosin molempien mielestä ohjelma loppui liian pian vaikka se olikin kestänyt melko kauan. Haastateltavat kokivat, että ohjelma oli hyvä kokonaisuus, eikä siitä puuttunut mitään. Se, että jokaisella kerralla käsiteltiin eri teemaa, piti ohjelman mielenkiintoisena.

”Mun mielestä se oli kaikenkattava.” (Haastattelu 1)

Haastateltavat kokivat, että ohjelmalla on ollut vaikutusta heihin, mutta konkreettisia asioita oli vaikea nimetä. Etenkin ajatteluun ohjelma on molemmilla vaikuttanut paljon, käyttäytymiseen liittyen toinen haastateltavista nimesi kehonkielen ja sanattoman viestinnän. Myös muissa saman ohjelman käyneissä on huomattu joitain muutoksia.

”Sen on huomannu --- työntekijätkin, että jotain tossa ohjelman aikana tapahtu, en tiedä sitten mitä.” (Haastattelu 2)

Oman ryhmänsä haastateltavat kokivat todella tärkeäksi; oli tärkeää päästä puhumaan asioista ihmisten kanssa, joilla on vastaavia kokemuksia. Haastateltavalle, jolle VINN-ohjelma oli ensimmäinen vankilassa käyty ryhmä, puhuminen tuntui aluksi pelottavalta, mutta ryhmän avoimuuden ansiosta puhuminen oli lopulta helppoa aiheesta kuin aiheesta. Toinen haastateltavista toi esiin sen, että yhden osallistujan tiedettiin valehtelevan ainakin joistakin asioista, mikä ei tuntunut kovin hyvältä. Tämä ei haastateltavan mukaan kuitenkaan kovin paljoa vaikuttanut ryhmän toimintaan, vaan tämän ihmisen puheet jätettiin omaan arvoonsa.

Molemmat haastateltavat suosittelivat ohjelmaa, sillä se on herättänyt paljon ajatuksia tulevaisuuden osalta ja antanut vastauksia moniin kysymyksiin. Lisäksi ohjelman tärkeintä antia oli se, että pääsi keskustelemaan asioista ihmisten kanssa, joilla on varsin samansuuntaisia näkemyksiä ja kokemuksia. Ohjelma oli haastateltavien mukaan erittäin hyvä oma aika ajatella omaa elämäänsä ja siinä mahdollisesti tarvittavia muutoksia. Verrattuna muihin ohjelmiin VINN-ohjelma on toisen haastateltavan mukaan paljon mielenkiintoisempi, sillä suurin osa muista vankiloissa käytössä olevista ohjelmista pyörii saman aiheen ympärillä koko ohjelman ajan. VINN-ohjelmassa sen sijaan käsiteltiin monia eri aiheita ja otettiin huomioon kaikki elämän osa-alueet.

”Kun oli aikaa niin kävin niitä (asioita) läpi ja mietin moniakkin asioita ... se oli ihan hyvä semmonen oma aika.” (Haastattelu 2)

6 Johtopäätökset

Tässä osiossa olen pyrkinyt kokoamaan yhteen kaikki eri aineistoista saadut tulokset. Olen jakanut tämän osion tutkimuskysymysteni perusteella. Ensimmäisessä osassa käsittelen sitä, miten vangit ovat ohjelman ylipäätään kokeneet ja miten heidän kokemuksissaan näkyvät VINN-ohjelman taustalla olevat teoriat ja tavoitteet. Toisessa osassa käsittelen sitä, miten ohjelma on vaikuttanut vankien ajatteluun ja käyttäytymiseen pohjautuen pääasiassa teoriiaan koherenssin tunteesta ja kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan.

6.1 Millaisena vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman?

6.1.1 Kokemuksia yleensä ohjelmasta

VINN-ohjelman tavoitteena on motivoida osallistujia muuttamaan käyttäytymistään. Tähän pyritään lisäämällä heidän itseymmärrystään ja antamalla heille tietoa ja konkreettisia taitoja, miten muutosta voisi toteuttaa. (Højdahl & Störksen 2009b, 6.) Osallistujat selvästi kokivat, että ohjelma auttoi heitä ajattelemaan asioita uusilta kannoilta. He kokivat saaneensa paljon lisää tietoa erilaisista asioista. Suurin osa vaikutti oppineen joitakin taitoja, joita voisi tulevaisuudessa käyttää hankalissa tilanteissa. Moni myös vaikutti ymmärtäneen, että suunnitelmallisuus on tärkeää, jos elämässä haluaa saavuttaa jotakin. Osallistujien vastausten perusteella vaikuttaa, että moni on saanut lisää uskoa muutoksen mahdollisuuteen ja siihen, että he oikeasti voivat vaikuttaa asioihin omassa elämässään. Mielestäni ohjelman tavoitteet ovat osallistujien vastausten perusteella täyttyneet erittäin hyvin, vaikeaa tosin on sanoa, pystyvätkö osallistujat todellisuudessa käyttämään saamiaan taitoja tulevaisuudessa.

VINN-ohjelman kehittämisen taustalla on tarve nais erityiseen ohjelmatoimintaan rikosseuraamusalalla. Tutkimusten mukaan naiset hyötyvät erilaisista ohjelmista kuin miehet. Naisten erityistarpeet liittyvät etenkin traumatisoitumiseen väkivallan uhreina, mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä äitiyden ongelmiin. Naisvangeille tarvitaan käytäntöjä, jotka tukevat heidän sosiaalisia suhteitaan ja ottavat huomioon heidän taustansa ja tilanteensa kokonaisvaltaisesti. (Naiset näkyviksi, 99.) VINN-ohjelma vaikuttaisi vastaavan naisten tarpeisiin hyvin. Teemat ja aiheet ovat pidettyjä ja ne koetaan hyödyllisiksi. Yksikään vastaaja ei ole osannut sanoa mitään, mitä ohjelmasta selkeästi puuttuisi. Vangit ovat kokeneet ohjelman kaikenkattavaksi. Yhdenkään teeman ei myöskään ole ajateltu olevan turhaan ohjelmassa, joten ohjel-

ma on onnistunut tarjoamaan erityisesti naisille suunnatun kokonaisvaltaisen paketin, josta vangit kokevat hyötynensä.

Humanistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on ainutkertainen ja alati muuttuva. Ihminen kykenee kasvamaan ja kehittymään kun hänelle annetaan siihen tilaisuus. (Esim. Nykänen 2006.) VINN-ohjelmassa osallistujat pyritään huomioimaan yksilöinä ja heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään arvostetaan. Tämä oli selvästi yksi tärkeimpiä asioita monelle osallistujalle; se, että pääsi sanomaan mielipiteensä ääneen ja toiset kuuntelivat ja ymmärsivät. Humanistinen ihmiskäsitys korostaa myös ihmisen vastuuta valinnoistaan. Tämä näkyi myös VINN-ohjelmassa; osallistujat joutuvat kertomaan ja erittelemään tekemiään valintoja ja pohtimaan, miksi ovat tiettyihin tilanteisiin päätyneet. Monet kokivat tämän erittäin haastavaksi ja ahdistavaksi, mutta etenkin jälkikäteen oli nähtävissä, että se myöhemmin tuntui osallistujilta tärkeältä ja jopa hyvältä. Vastuun korostaminen myös vaikutti joidenkin kohdalla lisäävän motivaatiota muutokseen.

Ryhmä vaikutti olevan osallistujille todella tärkeä. Osallistujat kokivat, etteivät olisi voineet puhua samoista asioista missään muussa tilanteessa. Ryhmällä on kaksoistavoite; perustehtävänsä suorittamisen lisäksi ryhmä pyrkii huolehtimaan kiinteydestään. Ryhmän sisäisillä tunteilla on tärkeä merkitys ryhmän koheesion vahvistamisessa. Suuren koheesion ryhmässä jäsenet toimivat aktiivisemmin ja avoimemmin sekä ovat tyytyväisempiä ryhmän toimintaan. (Niemi 2002.) Avoimuuden kannalta on tärkeää, että osallistujat tuntevat ryhmän turvalliseksi (Aalto 2002, 8). Osallistujat kokivat ryhmän säännöt erittäin tärkeiksi, mikä on omiaan parantamaan koheesiota. Muutenkin ryhmän toiminnalle annetut pisteet ovat pääsääntöisesti hyviä. Vaikeiden aiheiden kohdalla on nähtävissä, että ryhmä ei ole ollut niin turvallinen kuin helpommissa aiheissa. Tämä on helppo ymmärtää, sillä vähemmän henkilökohtaisista asioista on helpompi ja turvallisempi puhua. Myös esimerkiksi erään ryhmäläisen valehtelu on saattanut vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen. Pääasiassa ryhmäläiset kokivat, että toiset ovat avoimia ja heille uskalletaan puhua avoimesti ja että luottamus ryhmässä säilyi.

VINN-ohjelmaa ei Suomessa ole käytetty yksilötyöhön, joten käytännön kokemuksia ryhmä- ja yksilötyön eroista ei ole. Kuitenkin teoreettisesti ryhmämuotoisen työskentelyn voidaan nähdä tuovan varsin suuria etuja tällaisessa ohjelmassa. Tärkeimpiä asioita, joista ryhmämuotoisessa työskentelyssä voi hyötyä, ovat: toisten auttaminen, toisilta oppiminen, sosiaalisten taitojen oppiminen, tunteiden käsittely ja palautteen antaminen (Højdaahl & Störksen 2009a, 41). Osallistujat kokivat etenkin vertaistuen todella tärkeäksi. Monilla oli kokemus, etteivät he ole aiemmin voineet puhua tietyistä asioista kenenkään kanssa. Ryhmässä oli helpompi puhua, koska toisilla oli vastaavia kokemuksia kamalista asioista ja he ymmärsivät, miltä puhujasta tuntui. Myös yleensä asioista puhuminen ja keskustelut koettiin todella tärkeiksi, sillä niistä osallistujat saivat uusia ajatuksia ja joutuivat pohtimaan omien mielipiteidensä perusteita. Myös kuul-

luksi tuleminen ja luottamuksellisuus koettiin erittäin tärkeiksi. Positiiviset kokemukset toisten kanssa toimimisesta ja kommunikoinnista saattavat vaikuttaa ryhmäläisten sosiaalisiin taitoihin myös jatkossa positiivisesti.

6.1.2 Kokemuksia teemoittain

Tässä osiossa arvioin osallistujien kokemuksia eri teemoista ja pohdin, vastaavatko ne ohjelman eri teemoille asetettuja tavoitteita. En luettele teemojen tavoitteita uudelleen, sillä olen esitellyt ne kohdassa 2.4. Olen siis koonnut tähän teemojen eri aineistoista saamat arvioinnit ja vertaan niitä teemojen varsinaisiin tavoitteisiin.

Teeman tutustuminen vangit ovat kokeneet tärkeäksi ja hyödylliseksi. Heti istunnon jälkeen annetuissa palautteissa korostuivat juuri luottamuksen herättäminen ja se, että on mukava tietää, millaisten ihmisten kanssa on tekemisissä. Myös yhteisten sääntöjen sopiminen koettiin tärkeäksi ja hyödylliseksi. Osa ehkä koki, että ensimmäinen kerta on liian aikainen vaihe kertoa omasta rikoksestaan, vaikkei siihen tutustumiskerralla pureuduttukaan syvemmin. Ensimmäisellä kerralla ryhmässä puhuminen ei välttämättä kaikista vielä tuntunut turvalliselta. Osallistujat kokivat jälkikäteen selvästi sen, että ryhmässä toimiminen oli helpompaa, kun alku oli ollut hieman kevyempi ja toisiin sai tutustua rauhassa. Etenkin osallistujille, joilla ei aiempaa ryhmäkokemusta ollut, tutustumiskerta oli tärkeä. Mielestäni yllättävää oli se, etteivät osallistujat ajatelleet ensimmäisen ryhmän hyötyjen rajoittuvan vain ohjelman käymiseen, vaan he kokivat saaneensa apua esimerkiksi uusiin ihmisiin tutustumiseen ja omien mielipiteidensä ilmaisemiseen yleensä. Teema on pisteytetty lopussa huomattavasti tärkeämmäksi kuin alussa. Mielestäni teeman tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Vaikka ryhmä ei kaikista vielä ensimmäisellä istunnolla tuntunutkaan kovin turvalliselta, ensimmäinen istunto sai aikaan sen, että seuraavilla kerroilla oli helpompi puhua. Myös ryhmän säännöt olivat osallistujille tärkeitä ja he halusivat noudattaa niitä.

Ohjelman alussa teema identiteetti - kuka minä olen, oli yksi tärkeimmiksi pisteytetyistä teemoista. Osallistujat kokivat tärkeäksi itseensä tutustumisen ja itsearvostuksen löytämisen. Varsinaisen istunnon jälkeen samat aiheet koettiin edelleen tärkeimmiksi. Aihe koettiin jossain määrin hankalaksi, mutta hyödylliseksi. Tehtävävihkon tehtävät olivat joidenkin mielestä epäonnistuneita. Jälkikäteen teemaa identiteetti pidettiin selvästi hyödyllisenä. Osallistujat kokivat oppineensa itsestään enemmän kuin olisivat uskoneet. Kuitenkin teemaa oli pidetty hyödyllisempänä ennen ohjelman alkua kuin sen päätyttyä. Myös tämän teeman tavoitteet toteutuivat hyvin. Osallistujat vaikuttivat saaneen nimenomaan apua siinä, että saivat laajennettua näkemystään itsestään. Moni koki saaneensa paljon uutta ajateltavaa identiteettiin liittyen.

Avoimuus ja viestintä -teeman odotukset ennen ohjelmaa liittyivät suoraan teeman nimeen, sen syvällisempiä odotuksia ei ollut kenelläkään. Varsinaisen istunnon jälkeen mielipiteet olivat melko kahtia jakautuneet; osa koki saaneensa paljon uutta tietoa ja osa koki, että mitään uutta ei tullut. Tämän teeman rooliharjoitukset vaikuttavat olevan yksi koko ohjelman parhaiten mieleen jääneistä harjoituksista. Tärkeimmiksi asioiksi osallistujien mielestä nousivat kehonkielen ja oman viestinnän tarkkailu. Osallistujat olivat lopussa pisteyttäneet teeman hie- man tärkeämmäksi kuin ennen ohjelman alkua. Osion tavoitteet kommunikaation kehittä- mistä onnistuivat ainakin elekielen osalta. Kehonkieli oli monelle päällimmäisenä mieleen jäänyt asia. Varsinaisen sanallisen viestinnän osalta osallistujat eivät juurikaan kommentoi- neet mitään, joten on vaikea sanoa, onko teema onnistunut kehittämään sitä.

Teemasta rikollisuus, muutos ja valinta osallistujat odottivat varsin erilaisia asioita, toisaalta pohdintaa rikosten taustoista, toisaalta apua muutoksen tekemiseen. Istunnon jälkeen aihe koettiin ihan hyväksi, mutta etenkin tehtävävihkon tehtävät koettiin muiden teemojen tehtä- viä huonommiksi, ne koettiin epäselviksi ja hankaliksi. Myös istunnon saamat pisteet olivat selvästi huonoimpien joukossa. Suosituimpia aiheita olivat muutokseen liittyvät asiat, rikok- sesta puhumisesta kaikki eivät pitäneet. Aihe koettiin ahdistavaksi ja vaikeaksi. Moni oli myös käsitellyt samoja asioita jo aiemmilla käymillään kurseilla. Teema sai kuitenkin myös paljon positiivista palautetta; moni koki, että aiheesta puhuminen oli erittäin tärkeää ja tehtävät pakottivat ajattelemaan asioita. Jälkikäteen osallistujat pitivät teemaa hyödyllisenä ja tar- peellisena. Sitä pidettiin oman elämän kannalta lopussa huomattavasti tärkeämpänä kuin alussa. Teema onnistui tavoitteissaan mielestäni hyvin. Osallistujat selvästi pohtivat tarkem- min rikollisuuteensa johtaneita syitä ja saivat keinoja, joilla riskitilanteita voisi jatkossa vält- tää.

Teemaa talous osa osallistujista piti etukäteen tarpeellisena ja osa turhana. Istunnon jälkeen teema sai huonoimmat pisteet istuntoon liittyvistä yleisistä väittämistä. Osa koki, että päivit- täisten raha-asioden hoidosta puhuminen oli tarpeellista, kun taaa osa koki, että osaavat pu- hutut asiat jo. Myöskään talousrikollisuus aiheena ei ollut pidetty. Jälkikäteen tilanne oli sa- ma: osa piti aihetta ihan hyödyllisenä, toiset täysin turhana. Velkajärjestelyistä olisi kaivattu lisää tietoa. Erityisen mielenkiintoista on kuitenkin se, että teema talous sai toiseksi eniten nimeämisiä (12,5 %) kysyttäessä ohjelman hyödyllisintä antia. Teemasta käytiin läpi kaikki tavoitteiden mukaiset aiheet. Se, oliko aiheista osallistujille todellista hyötyä, jää hieman epävarmaksi. Osa koki hyötyneensä teemasta, mutta huomattavan suuri osa piti sitä turhana. Teeman sisältöjä olisi ehkä tarpeellista kehittää vielä jatkossa.

Päihteet ja riippuvuus -teema arvioitiin ennen ohjelman alkua yhdeksi tärkeimmistä teemois- ta. Moni kaipasi lisää tietoa ja tukea. Aihetta pidettiin istunnon jälkeen varsin tarpeellisena ja hyvänä, tosin tehtävävihkon tehtävissä oli toivomisen varaa. Etenkin riskitilanteiden käsit-

telyä pidettiin hyödyllisenä. Osallistujat, joilla ei ole päihdeongelmaa tai jotka olivat käsitelleet asioita aikaisemmissa ohjelmissa, kokivat osion luonnollisesti turhauttavana. Pääteet ja riippuvuus koettiin myös jälkikäteen kommenttien perusteella varsin kaksijakoisesti. Se sai kuitenkin hyvät pisteet kysyttäessä teeman merkitystä oman elämän kannalta. Teeman tavoitteet toteutuivat mielestäni hyvin. Osallistujille annettiin tietoa päihderiippuvuuden taustoista ja moni koki saaneensa lisää motivaatiota muutokseen. Jotkut osallistujista tosin kokivat, että istunto oli hieman liian luentomainen, joten kehitettävääkin vielä on.

Teema seksuaalisuus ja rakkaus on etukäteen arvioitu kaikkein vähiten merkityksellisimmäksi ohjelman teemoista. Osa toivoi keskustelua parisuhteesta, osa koki, ettei aihe liity heihin. Istunnon jälkeen kuitenkin teema koettiin varsin hyödylliseksi ja etenkin toisten vastaavien kokemusten kuuleminen oli osallistujille tärkeää. Seksuaalisuudesta puhuminen koettiin aluksi hankalaksi. Ohjelman jälkeen teema koettiin tärkeämmäksi, kuin ennen ohjelmaa, mutta verrattuna muihin ohjelmiin pisteet olivat edelleen melko alhaiset. Tämän teeman keskustelut olivat kuitenkin selvästi jääneet osallistujien mieliin. Ainakin tältä osin teema onnistui tehtävässään hyvin; ryhmässä puhuttiin hankalistakin asioista ja toisaalta myös aiheen positiivista näkökulmista. Osallistujien vastausten perusteella on vaikea sanoa, onko ryhmässä käsitelty seksiin liittyvää rikollisuutta, mikä on yksi osion tarkoituksista.

Teema lapset arvioitiin etukäteen kaikkein tärkeimmäksi teemaksi. Osallistujat odottivat apua lastensa tukemiseen ja vanhemmuuteen. Istunnon jälkeen osallistujat olivat varsin tyytyväisiä teemaan ja sen käsittelyyn. Etenkin kasvatukseen liittyvät keskustelut olivat monelle mieleen. Osa koki aiheen hankalaksi vaikeiden tunteiden takia ja osalla ei ole lapsia, joten kaikki palautteet eivät kuitenkaan olleet positiivisia. Etenkin oman lapsuuden muistelua pidettiin ahdistavana. Teemaa pidettiin ohjelman jälkeen yhtä tärkeänä kuin ennenkin, mutta mielenkiintoista oli huomata, että sitä ei oltu kovin paljon nimetty avoimeen kysymyksen hyödyllisimmistä teemoista. Mielestäni teemassa onnistuttiin hyvin käsittelemään asioita lapsen näkökulmasta ja tarpeista lähtien. Osallistujat kokivat saaneensa paljon lisää tietoa ja ajateltavaa suhteessaan lapsiin.

Teeman suru ja menetys odotukset olivat varsin yhteneviä; oppia käsittelemään menetyksiä paremmin. Istunnon jälkeen teeman saamat pisteet olivat hieman keskiarvoa huonommat, mutta silti varsin hyvät. Aihe koettiin erittäin raskaaksi, mikä varmasti vaikutti pisteisiin etenkin heti ohjelman jälkeen arvioituna. Toisaalta osa koki, että teema pakotti heidät avaamaan jo arpeutuneita haavoja, mikä ei ollut hyväksi. Ohjelman lopussa teema nähtiin hyödyllisenä ja ajatuksia herättävänä. Osallistujat pääasiassa kokivat, että vanhojenkin asioiden muistelu ja käsittely oli ollut hyväksi. Osio vastasi tarkoitustaan siltä osin, että osallistujat käsitelivät suruun liittyviä tunteita ja selvästi kokivat teeman olleen siltä osin hyödylli-

nen. Osallistujien vastausten perusteella on vaikea arvioida, ovatko he oppineet ymmärtämään menetykokemusten yhteydet myöhempisiin tapahtumiin.

Teemassa viha odotukset olivat melko kahtia jakautuneita: toisaalta osallistujat kaipasivat apua vihan kontrollointiin, toisaalta he näkivät sen normaalina tunteena, johon ei pidäkään vaikuttaa. Istunnon jälkeen arvioituna istunto oli onnistunut ja teema sai hyvät pisteet. Avoimiin kysymyksiin oltiin tosin vastattu todella vähän, joten on vaikea arvioida, mitä teemasta syvemmin siinä vaiheessa ajateltiin. Jälkikäteen arvioituna teema oli saanut varsin vähän nimeämisiä (2,5 %) kysyttäessä hyödyllisintä teemaa. Teeman tärkeydestä annetut pisteet olivat ohjelman lopussa pienemmät kuin alussa, itse asiassa teema katsottiin lopussa kaikkein vähiten merkitykselliseksi oman elämän kannalta. Teemasta oli varsin vähän avoimia kommentteja, mutta vähäisistä kommentteista oli pääteltävissä, että osallistujat odottivat aiheelta jotain ”enemmän”. Osion tavoitteena on käsitellä erilaisia tunteita, tärkeimpänä niistä kuitenkin viha. Osallistujat ovat ehkä kokeneet sisällön hämmentäväksi. Kuitenkin vihanhallintaan liittyvät osiot ovat osallistujien kommenttien perusteella onnistuneet ja osallistujat ovat saaneet lisää keinoja vihan purkamiseen.

Teemasta rajat osallistujat eivät odottaneet kovin paljon, moni ajatteli sen tarkoittavan lähinnä omien rajoitusten ymmärtämistä. Teemaa ei ennen ohjelmaa pidetty erityisen tärkeänä. Istunnon jälkeen annettujen palautteiden perusteella rajat muodostuikin yhdeksi ohjelman tärkeimmistä teemoista. Rajat sai parhaat pisteet vertailtaessa istunnon kulkua varsinaisten teemojen välillä. Palautteiden mukaan asiaa ei oltu aiemmin liiemmin edes ajateltu ja istunto oli varsin herättelevä. Myös esimerkiksi konkreettinen harjoitus rajojen asettamisesta jäi monen mieleen. Rajat on myös ohjelman loppumisen jälkeen saanut eniten pisteitä varsinaisista teemoista molempien lomakkeiden mukaan. Sen merkittävyys oman elämän kannalta nousi ennen ohjelman alkua annettuihin pisteisiin verrattuna huomattavasti. Palautteiden mukaan osallistujat ymmärsivät nyt, mitä kaikkea he ovat antaneet toisten aiemmin tehdä heille ymmärtämättä, että heillä on oikeus itse päättää asioistaan ja sanoa ei. Mielenkiintoista kyllä, nimettäessä avoimeen kysymykseen hyödyllisimpiä aiheita, teema rajat sai vasta kolmanneksi eniten nimeämisiä (10 %). Teema on mielestäni saavuttanut tavoitteensa erittäin hyvin; aiheesta, jota kukaan ei pitänyt tärkeänä, nousi erittäin tärkeä ja merkityksellinen teema, joka varmasti vaikuttaa osallistujien ajatuksiin myös tulevaisuudessa.

Teema väkivalta koettiin etukäteen melko merkityksettömäksi. Osallistujien odotukset vaihtelivat melko laajasti aiheen sisällä. Osa halusi pohtia tekijän näkökulmaa, osa uhrin. Myös henkisen väkivallan käsittelyä toivottiin. Aiheena väkivalta ei ollut heti istunnon jälkeen kovin pidetty. Aihe koettiin liian raskaaksi ja ahdistavaksi. Tärkeää osallistujille oli kuulla, että muut ovat kokeneet samanlaisia asioita kuin he. Myöskään lopussa osallistujat eivät arvioineet väkivalta -teemaa kovinkaan korkealle. Toisaalta puhuminen asiasta koettiin hyväksi, mutta

toisaalta aihe oli ilmeisesti niin vaikea, että se edelleen tuntui ikävältä. On kuitenkin mielenkiintoista, että väkivalta -teema on saanut selvästi eniten nimeämisiä (17,5 %), kun avoimessa kysymyksessä kysyttiin, mistä oli eniten hyötyä. Teema väkivalta on täyttänyt tavoitteensa ainakin uhrinäkökulman kannalta. Myös tekijänäkökulmaa on osallistujien vastausten perusteella käsitelty kattavasti. Uskoisin, että aiheen saamat keskimääräistä huonommat pisteet johtuvat lähinnä aiheen raskaudesta.

Verkostot ja suhteet teemasta osallistujat odottivat tukiverkon kasvattamista ja apua siihen, mistä tukea voi saada. Teema oli arvioitu melko merkittäväksi ennen ohjelman alkua. Istunnon jälkeen osallistujat kokivat, että aihe oli hyödyllinen ja etenkin ihmissuhteiden kartoitus tarpeellinen. Ohjelman jälkeen verkostot ja suhteet -teeman merkitys omalle elämälle oli selvästi suurempi kuin ennen ohjelman alkua. Monelle tärkeä oivallus oli se, kuinka paljon verkostoihinsa itse pystyy vaikuttamaan. Hyödyllisimmäksi teemaa oli nimetty vain 2,5 %:n edestä. Teema on mielestäni saavuttanut tavoitteensa kirjaimellisesti. Osallistujat ovat kommentoineet kaikkia niitä asioita, joita teeman tavoitteenakin oli.

Teemassa lopetus osallistujat ovat ilmeisesti vastanneet pääasiassa koko ohjelmaa ajatellen, näin voisi ainakin päätellä avointen kysymysten vastauksista. Lopetus -teemalle on annettu kaikkein suurimmat pisteet istunnon jälkeen ja sen merkitys on osallistujille ollut suuri. Palautteet ovat lähes pelkästään positiivisia ja moni jää kaipaamaan kurssia ja ryhmää. Lopetus teeman tärkeimpänä tavoitteena on päättää ohjelma positiivisella tavalla ja siinä on selvästi onnistuttu.

Eri teemojen osalta vaikuttaa siltä, että ohjelman tavoitteet ovat onnistuneet hyvin. Viha on oikeastaan ainoa teema, josta osalla osallistujista jäi hieman ”tyhjä olo”, eli he olisivat kaivanneet jotakin enemmän aiheeseen liittyen. Muutamissa teemoissa (identiteetti, rikollisuus, muutos ja valinta sekä päihteet ja riippuvuus) tehtävävihkon tehtävät olivat osallistujien mielestä vaikeaselkoisia, joten niiden avaamiseen tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota. Kokonaisuutena ajatellen istunnoissa olisi hyvä pohtia myös ajankäyttöä vielä entistä tarkemmin, sillä osa vastanneista koki välillä, että keskustelua ei ollut tarpeeksi tai joissakin asioissa tuli kiire.

6.2 Miten vangit ovat kokeneet VINN-ohjelman vaikuttaneen heihin?

VINN-ohjelma pohjautuu rikosseuraamusalalla yleiseen kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan. Teorian peruserä on, että vaikuttamalla ihmisen ajatteluun voidaan vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä (Suomela 2002, 223-224). VINN-ohjelman avulla pyritään auttamaan osallistujia huomaamaan aiemmista kokemuksistaan huonosti toimivia malleja, joita tulisi muuttaa. Ohjelmassa pyritään myös osoittamaan, että tulkinnat tilanteista vaikuttavat valtavasti

käyttäytymiseen ja että tulevaisuutta voi suunnitella ja sitä kautta pyrkiä muuttamaan käyttäytymistään. (Højdahl & Störksen 2009a, 46.)

Monet vastaajista kertoivat ohjelman eri teemojen vaikuttaneen heidän ajatteluunsa paljon. Monet osallistujista kokivat oppineensa vanhoista virheistään jotain ja pyrkivänsä tulevaisuudessa ajattelemaan ja toimimaan eri tavalla. Myös muiden kokemuksista ja mielipiteistä opittiin. Hyvänä esimerkkinä ajattelun muutoksesta on teema rajat. Ennen ohjelmaa kovinkaan moni ei ollut asiaa ajatellut ja moni ei edes tiennyt, mitä teema varsinaisesti tarkoittaa. Istunnon aikana moni oli tajunnut, että heidän pitää ajatella itsestään eri tavalla; heitä ei voi kohdella miten haluaa. Istunto oli siis varsin konkreettisesti vaikuttanut osallistujien ajatukseen ja käsityksiin itsestään ja toivottavasti tulevaisuudessa myös heidän käyttäytymiseensä.

Konkreettisia esimerkkejä käyttäytymisen muutoksesta on varsin vähän. Tämä saattaa johtua siitä, että ohjelma toteutetaan vankilassa, jossa kaikki käyttäytymismuodot eivät ole osallistujille mahdollisia tai houkuttelevia. Kuitenkin joitakin esimerkkejä käyttäytymisen muutoksesta nousee aineistosta esiin. Jotkut esimerkiksi kertoivat alkavansa pitää kirjaa menoistaan teeman talous jälkeen. Moni kertoi, että on teeman avoimuus ja viestintä jälkeen alkanut kiinnittää enemmän huomiota kehonkieleensä ja sitä kautta myös muuttanut sitä avoimemmaksi. Haastateltavat kertoivat myös tehneensä varsin suuria ratkaisuja elämässään ohjelman pohjalta. Suuri osa mainituista muutoksista on pieniä asioita, mutta toisaalta ne myös antavat osallistujille uskoa siihen, että oman käyttäytymisen muuttaminen on mahdollista, joten toivottavasti muutoksia tulee toteutumaan myös esimerkiksi rikolliseen käyttäytymiseen liittyen.

VINN-ohjelman yksi tärkeitä teoreettisia pohjia on Antonovskyn teoria koherenssin tunteesta. Koherenssi liittyy läheisesti ihmisen selviytymisvoimavaroihin. Ihmisillä on vaikeissa tilanteissa tarve ymmärtää tapahtumia ja tilanteita, ja mitä paremmin ihminen pystyy maailmaa jäsentämään, sitä paremmat valmiudet hänellä on toimia vaikeissa tilanteissa. Ihmiselle on siis tärkeää, että hän kokee hallitsevansa tilanteen, vaikka se tuntuisikin vaikealta. Vahva koherenssin tunne auttaa ihmistä sopeutumaan muuttuvaan ympäristöön ja toimimaan uusissa tilanteissa. (Salo & Tuunainen 1996, 233-235.) Koherenssin tunne liittyy siis olennaisesti myös itseuntoon ja siihen, että yksilö kokee olevansa arvokas. Koherenssin tunne pääsee kehittymään, kun yksilö saa positiivista palautetta muilta ja kokee olevansa merkityksellinen.

Osallistujat ovat kokeneet, että muut ryhmäläiset ymmärtävät heitä varsin hyvin. Vaikka osallistujilla on varsin erilaiset taustat, heillä on riittävästi yhteistä, jotta muiden näkemykset asioista avautuvat. Itsetunnon kannalta on tärkeää, että omat mielipiteet saavat vahvistusta myös muilta. Myös tämä on toteutunut ryhmässä hyvin. Osallistujat ovat myös kokeneet, että itselleen merkityksellisten teemojen kohdalla he ovat saaneet sanottua itselleen tärkeitä asioita. Vastanneista moni kertoo ymmärtävänsä paremmin omaa käyttäytymistään tietyissä ti-

lanteissa ja myös omaavansa nyt enemmän keinoja vaikeissa tilanteissa selviämiseen. Myös heidän käsityksensä siitä, että elämään kuuluu myös ikäviä asioita ja velvollisuuksia, vaikuttaisi kehittyneen. Mielestäni vastausten perusteella näyttäisi siltä, että osallistujien koherensstin tunne on vahvistunut, sillä he kokevat ymmärtävänsä itseään paremmin ja sitä kautta myös ympäröivä maailma ja sen mielekkyys on kasvanut.

7 Lopuksi

Tutkimuksessani saamani tulokset yllättivät positiivisuudellaan. Osallistujilla on erittäin vähän negatiivista sanottavaa ohjelmasta ja suurin osa koki hyötynensä siitä valtavasti. Lähes kaikki vastanneista ovat valmiita suosittelemaan ohjelmaa samankaltaisessa tilanteessa oleville. Muita ohjelmia käyneet kokivat VINN-ohjelman mielekkäämmäksi ja hyödyllisemmäksi kuin muut ohjelmat. Pitkälti tämä johtui vastanneiden mukaan siitä, että muut ohjelmat käsittelevät samaa aihetta koko kurssin, kun taas VINN-ohjelmassa siirrytään uuteen teemaan jokaisella kerralla, joten mielenkiinto pysyy paremmin yllä.

Kuten käytännössä kaikkien ohjelmien rikosseuraamusalalla, myös VINN-ohjelman perimmäisenä tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen. Rikollisesta elämäntavasta luopuminen edellyttää yksilön kehittymistä ja kypsymistä, mihin VINN-ohjelmassa juuri pyritäänkin. Lisäksi sosiaalisten siteiden muutokset ovat usein välttämättömiä uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi ja myös tämä aihe on otettu ohjelmassa huomioon. What Works -keskustelun perusteella ajattelun ja asenteiden työstäminen sekä kognitiivisten taitojen kehittäminen on tärkeää uusintarikollisuuteen vaikuttaessa. Nämä tavoitteet on nähtävissä myös VINN-ohjelmassa. What Works -keskustelu ja sen tulokset näkyvät ohjelmassa kokonaisuudessaan selvästi niin teoreettisessa taustassa kuin ohjelman toteutuksessakin.

VINN-ohjelma on harvoja ohjelmia rikosseuraamusalalla, joissa on naisnäkökulma otettu huomioon jo kehittämisvaiheessa. VINN-ohjelma on suunnattu kohderyhmälle, jolle on tarjolla varsin vähän monipuolista kuntoutusta. Ohjelmassa on otettu huomioon naisrikoksenteikijöille ja heidän kuntoutumiselleen tärkeät seikat kuten väkivaltaan, päihdeongelmiin ja äitiyteen liittyvät ongelmat. Lisäksi ryhmä on pyritty muodostamaan turvalliseksi paikaksi puhua ja tunnelma kunnioittavaksi. Mielestäni nais erityisyydessä on onnistuttu varsin hyvin, sillä ohjelman käyneet vangit ovat kokeneet ohjelman hyödylliseksi ja antoisaksi. Palautteiden perusteella ohjelmasta ei myöskään puutu mitään, vaan se kattaa kaikki oleelliset elämän osa-alueet.

Verrattuna kokemuksiin Norjasta ja Ruotsista tutkimukseni tulokset ovat varsin samansuuntaisia. Eroja löytyy lähinnä hyödyllisimmiksi koettujen teemojen osalta, missä on vaihtelua ryhmäkohtaisesti muutenkin. Palautteiden perusteella vaikuttaa siltä, että osallistujat ovat op-

pineet uusia asioita ja heidän itsetuntonsa on vahvistunut. Itsetunnon vahvistumisen myötä myös elämänhallinta lisääntyy. Koska tulokset VINN-ohjelmasta vaikuttavat varsin positiivisilta, mielestäni olisi perusteltua panostaa ohjaajien kouluttamiseen ja ohjelman levittämiseen muihin vankiloihin tai yhdyskuntaseuraamustoimistoihin. Toki lisää tutkimustakin tarvitaan, etenkin pidemmän aikavälin hyödyistä, mutta laajempaa tutkimusta on myös helpompi tehdä, kun ohjelma ja sen osaaminen on levittäytynyt nykyistä laajemmalle.

Oma tutkimukseni on lähinnä kokoelma kaikista erilaisista vankien kokemuksista, mitä VINN-ohjelmaan liittyy. Jälkikäteen ajateltuna aihetta olisi voinut rajata enemmänkin, mutta ottaen huomioon lähtötilanteeni, jossa olin tutkimassa myös lähes koko muun henkilökunnan mielipiteitä ja kokemuksia ohjelmasta, koen, että tämä oli hyvä kompromissi. Opin työn tekemisen aikana paljon tutkimusmenetelmistä ja koin suuren aineistomäärän suurimpana haasteena työssä, sillä työ oli pohjimmiltaan laadullinen. Haastattelujen vähäinen määrä jonkin verran harmitti toteuttamisvaiheessa, mutta olen kokonaisuutena työhöni erittäin tyytyväinen.

Jatkotutkimushaasteita VINN-ohjelmaan liittyen on vaikka kuinka paljon. Itseäni erityisesti kiinnostaa juuri muun henkilökunnan kokemus VINN-ohjelmasta; miten ohjelma näyttäytyy heille, huomaavatko he vangeissa muutoksia jne. Mielenkiintoista olisi myös vertailla VINN-ohjelmasta saatuja kokemuksia eri maiden välillä. Norjassa tehtyyn arviointiraporttiin verrattuna saamani tulokset ovat varsin samansuuntaisia, mutta tarkempi analyysi olisi mielenkiintoista. Kiinnostava näkökulma olisi myös ohjaajien näkökulma, sillä paljon ryhmään ja sen toimintaan liittyvistä asioista liittyy ohjaajien onnistumisiin. Lisäksi ohjaajan persoona vaikuttaa ohjelman toteuttamiseen väkisinkin. Myös sisällön tarkempi tutkiminen olisi mielenkiintoista. Uskon, että jos ja kun ohjelma jatkossa leviää laajempaan käyttöön, lisätutkimuksiakin varmasti tehdään.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä mutta antoisa prosessi. Koen prosessin aikana kehittyneeni paljon. Kiinnostukseni tutkimukseen ja kehittämiseen on kasvanut huomattavasti ja uskon, että tätä työtä tehdessä oppimistani asioista on minulle jatkossa hyötyä. Haluan lopuksi vielä kiittää niitä Vanajan vankilan henkilökuntaan kuuluvia, jotka ovat minua työssäni autaneet. Erityiskiitokset harjoittelun ohjaajalleni erityisohjaaja Kirsi Hyrkäkselle, jota ilman en olisi tähän aiheeseen osannut tarttua.

Lähteet

Aalto, M. 2002. Turvallinen ryhmä. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy.

Erätuuli, M., Leino, J. ja Yli-Luoma P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.

Granfelt, R. 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisu 2/2007.

Granheim, P.K. 2007. Evalueringsrapport: VINN, Samtalegruppe for kvinner - basert på datamateriale fra norske og svenske enheter 2006-2007. Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS 2007.

Holm, J., Huuskonen, P., Jyrkämä, O., Karnell, S., Laimio, A., Lehtinen, I., Myllymaa, T., Vahtivaara, J. 2010. Vertaistoiminta kannattaa. SOLVER palvelut Oy.

Højdhahl, T. 2007. VINN i Sverige. Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS. Viitattu 7.11.2011. <http://www.krus.no/no/Arkivet/Nyhetsarkiv-2007/Svenskene-gjennomforer-VINN/>

Højdhahl, T. ja Störksen, M. 2009a. ”VINN” - Keskustelu ja motivointi-ohjelma naisille. A: Teoriakäsikirja. KRUS 2009.

Højdhahl, T. ja Störksen, M. 2009b. ”VINN” - Keskustelu ja motivointi-ohjelma naisille. B: Ryhmänohjaajan käsikirja. KRUS 2009.

Jantunen, E. 2008. Osalliseksi tuleminen - masentuneiden vertaistukea jäsentävä substantiivinen teoria. Tampere: Juvenes Print Oy.

Järvikoski, A. ja Härkäpää, K. 2004: Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Knuuti, U. ja Vogt-Airaksinen T. 2010. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos, Keskushallintoyksikkö. Viitattu 7.11.2011. http://www.rskk.fi/materiaalit/files/ohjelmatyo_rikosseuraamusalalla1.pdf

Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen. Kuntoutujien käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Tampere: Juvenes Print.

Kriminalomsorgen, Norjan vankeinhoidon internetsivut. Viitattu 21.11.2011. <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=334563>

KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Mittaaminen - Muuttujien ominaisuudet (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). Viitattu 2.11.2011. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominaisuudet.html>

Lipsey, M.W. 1997. What do We Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents? Teoksessa: McGuire, J. 1997. What Works: Reducing Reoffending. Guidelines from Research and Practice, s. 63-78. West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd.

Lösel, F. 1997. The Efficacy of Correctional Treatment: A Review and Synthesis of Meta-evaluations. Teoksessa: McGuire, J. 1997. What Works: Reducing Reoffending. Guidelines from Research and Practice, s. 79-111. West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd.

MacKenzie, D.L. 2002. Reducing the criminal activities of known offenders and delinquents. Crime Prevention in the court and corrections. Teoksessa: Sherman, L., Farrington, D., Welsh, B. ja MacKenzie, D. 2002. Evidence-Based Crime Prevention. Revised edition, s. 330-404. Oxon: Routledge.

Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Naiset näkyviksi. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2008. Vammalan Kirjapaino Oy, 2008.

Naisten vuoro. Naisvankien tarpeet ja vankiloiden toiminnan kehittäminen. Työryhmän aportti. Oikeusministeriö, Vankeinhoito-osasto. Helsinki 1999.

Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Tampere: Tammer-Paino.

Nummenmaa, L. 2004. Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy, 2009.

Nykänen, K. 2006. Humanistinen ihmiskäsitys. Päihdetyön lähtökohdat ja haasteet. Virtuaali-AMK. Julkaistu 2.9.2006. Viitattu 29.4.2011.
<http://www.amk.fi/opintojaksot/0407016/1138352400309/1157026947138/1157030182944/1157031526635.html>

Rauhala, L. 1991. Humanistinen psykologia. Helsinki: Yliopistopaino.

Rikosseuraamusalan ohjelmityön linjaukset. Helmikuu 2008. Viitattu 20.4.2011.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>

Saaranen-Kauppinen, A. ja Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto (ylläpitäjä ja tuottaja). Viitattu 11.11.2011. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Salo, O. & Tuunainen, K. 1996. Da Capo - alusta uudelleen. Kliininen psykologia. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Suomela, M. 2002. Kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Teoksessa vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat rikosseuraamusallalla. 2005.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7ih4p3svv5zo.pdf>

Virtuaali AMK - Virtuaali Ammattikorkeakoulu. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon metodifoorumi. Kyselyyn perustuvan tutkimuksen suorittaminen. Viitattu 21.11.2011.
<http://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464131489/1194289345955/1194290010211.html>

What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Vantaa: Dark Oy 2003.

Kuviot

Kuvio 1: Osallistujien ikäjakauma (Lomake 5).....	27
Kuvio 2: Osallistujien tuomioiden pituudet (Lomake 5)	27
Kuvio 3: Istunnon sujuminen teemoittain (Lomake 1).....	29
Kuvio 4: Ryhmän voima (Lomake 1)	34
Kuvio 5: Oma merkitys ryhmässä (Lomake 1).....	36
Kuvio 6: Osallistujien kokemuksia ohjelman lopussa (Lomake 5)	39
Kuvio 7: Hyödyllisimmät teemat (Lomake 5)	41
Kuvio 8: Teemojen merkitys oman elämän kannalta ennen ohjelmaa (Aloitus-lomake)....	42
Kuvio 9: Teemojen merkitys oman elämän kannalta ohjelman jälkeen (Lopetus-lomake) .	45
Kuvio 10: Teemojen merkitys oman elämän kannalta ennen ja jälkeen ohjelman (Aloitus-lomake ja Lopetus-lomake)	50

Liite 1: Lomake 1

Lomake 1: Osallistujan arvio päivän VINN-teemasta

Teeman numero _____ ja aihe: _____ Päivämäärä: _____

Pyydämme, että käytät muutaman minuutin antaaksesi rehellisen arvion siitä, mitä mieltä olet tämän päivän VINN-istunnosta. Aseta janalle merkki mitä mieltä olet. Vasen puoli kuvastaa tyytymättömyyttä ja oikea puoli tyytyväisyyttä. Laita lukemasi väittämän jälkeen merkki siihen kohtaan janalle mikä mielestäsi vastaa väitettä parhaiten. Mitä lähempänä merkkisi on hymyileviä kasvoja, sitä enemmän olet samaa mieltä, mikäli taas merkkisi on lähellä tyytymättömiä kasvoja, sitä tyytymättömämpi olet.

Miten voit nyt?

Istunto oli hyvä tänään

 Oli turvallista puhua ryhmässä

Tulin kuulluksi ja ymmärretyksi

Sain vahvistusta omalle näkemykselleni

Sain sanottua jotain, jonka koin tärkeänä

Ryhmässä oli hyvä tunnelma

Ryhmän säännöt ovat minulle tärkeitä

Rentoutuminen teki oloni hyväksi tänään

Käsiteltävä aihe oli hyvä tänään

Tehtävävihkon tehtävät oli hyviä

 Istunnon yleisvaikutelma oli hyvä

*Mistä pidit tänään vähiten?**Mitä pidit tänään eniten?**Mikä mielestäsi oli tärkeintä sinun itsesi tai sinun tilanteesi kannalta?*

Liite 2: Lomake 5

Lomake 5 Osallistujien palautteet ohjelman toteutuksen jälkeen

Pyydämme teitä vastaamaan seuraaviin kysymyksiin siitä, mitä mieltä olet VINN-ohjelmasta. Lisäksi pyydämme teitä kirjoittamaan omia kommentteja, mielipiteitä, mitä sinulla on "sydämelläsi" ja vastamaan muutama kysymykseen. Lomakkeet toimitetaan *ohjelman ohjaajaalle*.

Päivämäärä: _____ Vankila: _____

Laita rasti ruutuun

Rasti 1 on lähimpänä tyytymättömiä kasvoja ja rasti 6 lähimpänä hymyileviä kasvoja. Mitä lähempänä rasti on hymyileviä kasvoja, niin sitä tyytyväisempi olet.

Numero 1 on huonoin piste ja numero 6 on paras piste.

1. Ohjaajat saivat luotua turvallisen olmpiiriin ryhmään heti ensimmäisellä istunnolla: Tulla tutuiksi.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

2. "Identiteetti – Kuka minä olen?" antoi minulle paremman käsityksen siitä miten näyttydyn muille.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

3. "Avoimuus ja viestintä" on antanut minulle tietoa siitä, miten voin kommunikoida myönteisesti muiden kanssa.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

4. "Rikollisuus, muutos ja valinta" on antanut minulle tietoa siitä, miten voin hallita tilanteita, jotka voivat johtaa rikollisuuteen.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

5. "Talous" on antanut minulle tietoa siitä, miten voi hallita omaa taloutta.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

6. "Päihteiden käyttö ja riippuvuus" on antanut minulle tietoa siitä, miten voin hallita omaa päihteiden käyttöä.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

7. "Seksuaalisuus ja rakkaus", on antanut minulle tietoa siitä, miten voin käsitellä ei-toivottua seksuaalista käyttäytymistä ja sukupuolista häirintää.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

8. "Lapset" on antanut minulle enemmän tietoa lasten hoidosta, läheisyydestä ja turvallisuudesta.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

9. "Suru ja menetys" on antanut minulle mahdollisuuden nähdä yhteyden sille, mitä on tapahtunut ja millaisia reaktioni ovat olleet.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

10. "Viha" on antanut minulle paremman käsityksen siitä, miten voin ilmaista tuntemani vihaa hyvällä tapaa.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

11. "Rajat" on antaneet minulle paremman käsityksen siitä, miten voin asettaa rajoja suojelemaan itseäni.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

12. "Väkivalta" on antanut minulle paremman käsityksen väkivallasta ja hyväksikäytöstä

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

13. "Verkostot ja suhteet" on antanut minulle tietoa siitä, miten voin saada tukea omassa ympäristössäni.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

14. VINN-ohjelman päätös onnistui hyvin.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

15. Suosittelen VINN-ohjelmaa myös muille, jotka ovat samanlaisessa tilanteessa kuin minä.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

16. Ohjaajat onnistuivat tehtävässään hyvin.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

17. Ryhmäprosessi on toiminut hyvin osallistujien kesken.

1 2 3 4 5 6

Kommentit:

18. Mikä teema, tehtävävihkon tehtävä tai harjoitus oli mielestäsi erityisen hyödyllinen sinulle?

19. Mitä jäit kaipaamaan VINN-ohjelmassa?

Seuraavassa on muutamia kysymyksiä itsestäsi. Laita rasti ruutuun.

20. Ikä

14-18 19-21 22-25 26-30 31-35 36-40 Yli 40

21. Kuinka pitkä tuomio sinulla on?

alle 3 kk 3-5 kk 6-12 kk 1-2 v 2-4 v 5-10 v

11-15 v 16-20 v 21-30 v Elinkautinen

22. Mistä olet saanut tuomiosi?

Huumeet 1 Varkaus 2 Väkivalta 3 Talousrikos 4 Muu 5

Kommentit tai tarkennukset:

N										
Maa	Yksikkö		Asikasno							

Kirjaa vielä ohaiseen taulukkoon millaisia odotuksia/tavoitteita sinulla on teemoihin liittyen:

AIHE	
Tutustuminen	
Identiteetti- kuka minä olen	
Avoimuus ja viestintä	
Rikollisuus, muutos, valinta	
Talous	
Päihteiden käyttö ja riippuvuus	
Seksuaalisuus ja rakkaus	
Lapset	
Suru ja menetys	
Viha	
Rajat	
Väkivalta	
Verkostot ja suhteet	
Päätös	

ARVIOI uudelleen teemojen merkittävyys oman elämäsi kannalta. vastasiko sisältö odotuksia oliko jotakin mistä erityisesti hyödyit ja mitä jäit kaipaamaan

AIHE	Vastasiko sisältö odotuksia ?	Mistä erityisesti hyödyit ?	Mitä jäit kaipaamaan ?
Tutustuminen			
Identiteetti- kuka minä olen			
Avoimuus ja viestintä			
Rikollisuus, muutos, valinta			
Talous			
Päihteiden käyttö ja riippuvuus			
Seksuaalisuus ja rakkaus			
Lapset			
Suru ja menetys			
Viha			
Rajat			
Väkivalta			
Verkostot ja suhteet			
Päätös			

Liite 5: Teemahaastattelurunko

- MINKÄ VUOKSI ALUN PERIN HAKEUDUIT OHJELMAAN?
 - RANSU/ KEHOITUS/ OMA IDEA/ SUOSITUS...

- MILLAINEN KOKEMUS VINN KOKONAISUUTENA AJATELLEN?
 - OLIKO RASKASTA/ HYÖDYLLISTÄ/ TURHAA/ ANTOISAA...
 - LÄHTISITKÖ UDELLEEN?

- MILLAISET AIHEET JÄIVÄT ERITYISESTI MIELEEN?
 - (LISTA TEEMOISTA MUKAAN) -> KÄSITELLÄÄN KAIKKI TEEMAT
 - MITKÄ AIHEET HYÖDYLLISIÄ/ TURHIA?
 - MITKÄ AIHEET HELPPOJA/ VAIKEITA?
 - KÄSITELTIINKÖ JOTAIN AIHETTA LIIAN VÄHÄN/ LIIKAA?
 - JÄITKÖ KAIPAAMAAN JOTAIN ERITYISTÄ?

- OLETKO HUOMANNUT VINN-OHJELMAN VAIKUTTANEEN ITSEESI?
 - AJATTELUUN
 - KÄYTTÄYTYMISEEN
 - TUOMION SUORITTAMISEEN (RANSU EDENNYT)
 - OLETKO HUOMANNUT MITÄÄN MUUTOSTA MUISSA RYHMÄLÄISISSÄ? MILLAISIA ASIOITA?

- USKOTKO, ETTÄ VINN VAIKUTTA A SINUUN MYÖS MYÖHEMMIN?
 - MITKÄ AIHEET/ TEEMAT ERITYISESTI?